

ספר המעלות

מאת החכם הפילוסוף

ר' שם טוב בן יוסף אבן פלקירא.

נליתי מסתרו והוצאתיו לאור מתוך כתבי יד ועשרתיו במראה מקום
ושינוי נוסחאות

אנכי הצעיר

יצחק יהודה באא"מ מוהר"ר אביעזר ווענעטאיאנער
רב ואב"ד בק"ק טשורגא והגליל.

ברלין.

פערלאנ פאן ס. קאלווארי אונד קאמפ.

תרנ"ד.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 519.

ספר המעלות

מאת החכם הפילוסוף

ר' שם טוב בן יוסף אבן פלקירא.

גליתי מסתריו והוצאתיו לאור מתוך כתבי יד ועטרתיו כמראה מקום
ושינוי נוסחאות

אנכי הצעיר

יצחק יהודה באא"מ מוהר"ר אביעזר ווענעשיאנער
רב ואב"ד בק"ק טשורגא והגליל.

ברלין.

פערלאנג פאן ס. קאלווארי אונד קאמפ.

תרנ"ד.

המה קולוץ ז"ב מיצטא זח לא"ה
 מיצטא זח לא"ה מיצטא זח לא"ה
 מיצטא זח לא"ה מיצטא זח לא"ה
 מיצטא זח לא"ה מיצטא זח לא"ה
שירה במעלות¹ בני אדם² ותוא השירה השניה³ ובניא
השירה⁴ הנקראת⁵ הזהביה⁶.

זכרתי⁷ בה כללי זה הספר הנקרא ספר המעלות
 לך ספר מעלות⁸ גלה סוד מעלות רמה ושפלה
 מכריל כל מעלה תחתיה מתור האדם המעלה

ארומם אל גורא¹⁰ עלילה שברא
 ושם השכל ראש ברוחו כל נברא
 ואדם הפליא בו יצורנו כי ידרוש
 היות משיג עמו פלאיו ויפרוש¹¹
 אנוש ענד בן תהנה ושמר בלבבו
 יגע¹² לקנות אותו לישר בנתיבו
 ונפש מושכלת לאל ממציא עצמו
 ולשמוע מלות אשר הוא זה צלמו
 ואזכור העולים דעה כי לא תשנה
 ומי מטה נופלים וכל נפש תשנה
 וההולכים רומה אשר גיל¹³ אחריתו
 ומי מטה נופלים וכל הון וולתו
 וההולכים רומה הננה¹⁴ מושלת
 ומי מטה נופלים כנפש¹⁵ אולת
 וההולכים רומה מכארות¹⁶ ומגלות
 ומי מטה נופלים לשומעיהם מעלות
 וההולכים רומה לרום בכני אלים
 ומי מטה נופלים ומי מטה נופלים

1) B. במעלה. 2) B. האדם. 3) Z. השניה. 4) fehlt in השירה. 5) Z. האחיבה. 6) B. ונקראת. 7) Z. אזכור. 8) Z. קח. 9) Z. מעלה. 10) M. יגיל. 11) M. ידרוש. 12) M. יגע. 13) M. גיל. 14) B. מכארות. 15) B. כנפש. 16) M. תכנה.

ומי הם האנשים	לאל חי נגשים	
אלהים נקראים	ואחל בקדושים	בני עליון המה
ועת נשלם שכלם	ואל יוצרם רואים	לאור כל תעלומה
אוי שדי נגלה	והם המוצאים	וראה בתמונה
ונפשותם רואות	וידעו סוד סולם	ובנפול תרדמה
ומרוחו האל	אליהם ממעלה	לכל גוי ולאומה
ובין אל ¹) ופתאים	חדשות הבאות	בכורו מאשמה
וכל מעלות טובות	ואת המוצאות	ולכסילים ערמה
אשר באל חשקו	הכז שופך על אל	יסודי האדמה
לבאר כי עולם ³)	להוהיר ישראל	ומתבל רחקו ²) ותאותם עצמה
וכי אין אל בלתו	היות אמצעיים	בירו הרמה
ואלה בצרה	ותת לתחתיים	ונוצריו כולם
אהה ⁶) נעדר מין ⁷) זה	בנפשם נשגבות	והכל מאתו
יהי עם אל נולה	וזאת מעלת אבות	לבדו ומלאכתו
ואחריהם אישים	וכו תמיד דבקו	בלי אל זר שלמה
וידעו כי בוראם	ברוח ⁴) אל נשלם	יקרה תמימה
	להשכיל המציאם	והמורים תורה
	ולדעת בואם	בדורינו הוזה
		ואין בנו חוזה
		ובעמים נקלה
		ושור צרים מלא
		צפון שכל דורשים
		אשר לחקור חשים ⁸)
		לעולם זה למה

1) M. אלו. 2) M. דחקו. 3) M. העולם. 4) M. כרוחו. 5) M. למעט. 6) B. אתה. 7) B. אין. 8) M. אשים.

	אשר המה עליו	להבין מפעליו
לכד כל העצמה ¹)	מעידים כי אליו	וכל כונתם
	להשיג תכליתם	
למעלה מכימה	והעלות נפשם ²)	ונפש חזרה
	כפרה סוררה	
ביד נפש חכמה	היותה נאסרה	וינעו לדעת
	צפונות הדעת	
חכמה ³) אליהם	ולדיות מודעת	למען היא בטחה
	ליודעה ומנוחה	
ובצר לה ⁴) חומה	ואחריתה שמחה	וסבת חי נפשו
	בשוב גוף אל שרשו	
ומשוד ומחומה	ולצאת ממוקשו	למחמדיה יכלו
	מהרה לא יכלו	
באף וברוב אימה	לדעתם כי יכלו ⁵)	וכי שמחת תבל
	וניל ⁶) אל אבל	
נרמה ⁸) נרמה	ומחמרה הבל ⁷)	ואל רש כל קנין
	ואם רב המנין	
לחורב ושממה	וישוב הבנין	לזאת כלו חדלם
	בהשלים את שכלם	
מאד נפשם תצמא	ולשיג הנעלם	וזאת מעלת רמה
	לכל אנשי תומה	
עלי פיהם שומה	אשר תמיד חכמה	לחברה זו יקרה
	אנוש תמיד סורה	
ופניך שימה	ומפתים סורה	לאלה איתנים
	ומכל מטמונים	
עם אחלמה ⁹) ודר ⁹)	בחה במ פונינים	ותחתיהם אישים
	כפה שוא נוקשים	
ומלאו משטמה	ואת ערפם מקשים	ויש מהם בחרו
	דרכים שישרו	
ונפשם לא חכמה	אבל שכל חסרו	ומהם מחזיקים
	ברשעם ודבקים	
אבל מלאו חכמה	ומכל טוב רקים	

1) M. הערמה. 2) M. ישעלו הם נפשותם. 3) B. אליה. 4) M. לי.
5) B. יכלו. 6) M. נגילה. 7) M. אבל. 8) M. נרמה. 9) M. ודר.

והעבירו נפש	לגוף מיט ורפש זילק החם חשו	זילעצט זיך
(¹ חמאצת לה חם)	זילא יז בולא ינתנו נופש	בקרבם לנשמה
אבל הלאו אותה	בעבדות ¹) נפתה מחלצתה אישית	בחזקת אלו
חסיסם חלצתם	(² משיב חלצתו וגורו להיותה	לגיו חמר אמה
ויד קצפם הויה	כנפש שכליה	חזקה שיבא
חמסא שיבא זיב	חמסא חמיה וחפצם בגויה	אשר סופה רימה
ועל כן לא עולה	כמות גופם מעלה תצח חמאצ	תצח זצח
חמסא (⁶ מחילא	תצחום חמיה ויוררה לשאולה	ושוכנת דומה
היעובו חמאם	ויכירו בוראם	חמסא איה זצח
חמיה (⁴ חל חמא	חמסא חונחש השיאם	והטיל בלם וזהמה
רחק מהם דורש	אמת פן תורשי לא קז אצח	זצח יז חמס
חמחמז חמיה	זצחום חללך ממך גרש	וכל שונאי ²) תומה
ויש עוד ³) אחריהם	כסילים ברובם אל חמח	זצח חמחמסא
חמיה חמיה קאם	(² זצח יז ברוע מעשיהם	גרועים מבהמה
אשר מלאו איבות ⁴)	ונפשותם תואבות (³ זצח	לכח חמסא זצח
חמיה (² חמיה שיח	(¹ זצח למצות ומריכות	וכל עת מלחמה
וננושכים כשרפים	וכאריות טורפים זצח	זצח יז שי לא זצח
חמסא חמח	זצח אצח וכשוורים ננופים	בקצף ובחימה
אלהים הוציאה	להשקט משואה חא מליצחם	מליצח זצח חמח
אצח משיב חמ	מליצח לנפש לך צמאה	ובטחה לך שמה
והאר את אפלה	והפק משאלה	חמח חלצת חמח
חמיה חמיה זצח	חמסא אשר להיותך לה	לאור תתאו כמה

18

קנה חכמה מה טוב מהרויץ זקנות יבינה⁵) אנבחר מפסך. זו חמחח

חמיה חמיה

תהלה⁶) לאל אשר בחר בחכמום ובישראל מכל העמוס החונק

לאדם העת ומלחח לאנוש בינה נחכמת כי הם⁷) יתרונו על הבהמה

המורה⁸) לתועים⁹) דרך ישרה השם לפניהם מחשכים לאורה הפוקח

עינים עונות המורה באפילה מאורת המלה¹⁰) עמוקות ומודיע נסתרות

אגדלנו כי לו יאתה הגדולה ואהללנו¹¹) ביגלונאוח תהלה. זצח חמס שיח

חמח אמר המהברו¹²) המשכיל אשח עיניו פקוחות השם את¹³) לבו

ללכת כנכחות אשר לא יתנאל¹⁴) (כפת בג¹⁵) תאוותיו ולא תלך

1) M. בעבדות. 2) B. שובאי. 3) fehlt in B. 4) B. אוכות. 5) B. החכמה. 6) Z. ואומר תהלה. 7) Z. הוא. 8) M. המורים. 9) Z. לטובים. 10) M. המעלה. 11) Z. התאגאלה. 12) Z. L. המהברו. 13) Z. L. המהברו. 14) Z. L. המהברו. 15) Z. וארומוכנו. 16) M. הפתח למלך תאוותיו. 17) M. אכא. 18) M. גמליה. 19) B. הפל. 20) M. גמליה.

אחר¹) שרירות לבו ומחשבותיו ישגיה בדרכיו ויתבונן במהלכו כאשר אמרו²) חכמינו ד"ל (מועד קטן ה.) כל השם אורחותיו וזכה ומקבל פני השכינה³) שגא (תהלים נב) ושם דרך אראנו בישע אלהים אל הקרוי ושם אלא ושם ואל זה רמו המשורר ע"ה באמרו⁴) (תהלים קיט גט) חשבתי דרכי ואשיבה דגלי אל עדותיך כלומר הסתכלתי⁵) והתבוננתי בכל דרכי לדעת איו⁶) מתם טובה שאהלוך⁷) בה בחיי וראיתי שהיא דרך עדותיך כו היא⁸) סבה שאחיה⁹) החיים הנצחיים כמו שאמר דרך עדותיך לעולם הבינני ואחיה ועל כן השיבותי דגלי השיבותי¹⁰) משאר דרכי העולם אל דרך¹¹) עדותיך על כן כל איש אשר לבו נדמו¹²) ללכת באורך מישור ולקרבו¹³) למלאכת החכמה ולהתבונן בו בנפלאות המזימה ויצא מאופל הסכלות לאור הבינה ועלה משאול הפתיות למרום התבונה יעמיד בדרך האמצעי¹⁴) פעליו וירחק מהקצוות מעליו ויעמוד בתוך ולא יצא מן¹⁵) התוך אל הקצה וחכמינו¹⁶) ד"ל אמרו (חולין נח:) כל יתר כנטול דמי ואריסטו אומר התוספת על¹⁷) הגבול הסרוך מהמוגבל ואמר הדברים הטובים הם הממוצעים ואל זה רמו שלמה ע"ה באמרו (משלי יב) אל תט ימין ושמאל הסר¹⁸) רגלך מרע כי¹⁹) הנטיה אל הימין או אל השמאל יצאה מהאמצעות אל הקצוות אשר הם רע ועל כן אמר מנע רגלך מרע ואל זה רמו עוד באמרו (קהלת ז טז) אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר למה תשומם ראה והסתכל²⁰) היאך רמו לאמצעות המעלות היציריות באל תהי צדיק הרבה ורמו לאמצעות המעלות השכליות באל תתחכם יותר כמו שרמו עליו במשלי באמרו (משלי כה טז) רבש מצאת אכול דייך ואריסטו אומר כשירצו²¹) בני אדם לשבח המעשים הישרים יאמרו שהם מעשים²²) לא יקבלו התוספת²³) והחסרון מפני שהם יודעים כי התוספת והחסרון

האמצעי הם קצת טובים (אז מילתה) וזכר זה זכור זכור מירושלמי יאמר
 דא זכור זה (אז זכור אליו בן קצת אל שיבחה זכור מזה) (אז זכור)

במזמור M. 4) שכינה Z. 8) כמו שאמרו Z. 2) אחרי Z. 1) חסר
 5) באמרו Z. 8) שאלך L. 7) אויה Z. M. 6) השתכלתי Z. L. 5) באמרו
 לדרך L. 11) Z. M. L. 10) שוחיה L. 9) סבה שמורה [שאחיה]
 ולקרבו למלאכת החכמה ולצאת מאופל הסכלות יעמוד L. 13) נרב L. 12)
 מהתוך Z. 15) אמצעי Z. 14) בדרך האמצעי וירחק מקצוות והזיל אמרו
 כי הנטיה אל הימין או אל השמאל יצאה מן האמצעות אל הקצוות Z. 16)
 אשר הם רע ועל כן אמר הסר רגלך מרע ואל זה רמו עוד באמרו אל תט זכור)
 וחכמינו ד"ל אמרו כל יתר כנטול דמי ואריסטו אמר התוספות על הגבול רע
 מהמוגבל ואמר הדברים הטובים הם הממוצעים ואל זה רמו שלמה באמרו אל תט
 ימין ושמאל הסר רגלך מרע ואל זה רמו עוד באמרו אל תהי צדיק הרבה
 fehlt in L. 20) fehlt כי — ואל זה רמו 19) מנע L. Z. 18) אל L. 17)
 21) כשירצה אדם Z. 22) מעשים L. 23) התוספות in L.

יפסידו הרברים והאמצעות ישמור¹ אותם. אמר המחברו² ומפני שמעשי³ האל ית' בתכלית התיקון והיושר והתמימות⁴ אשר כל זה הוא האמצעות הם⁵ קיימים לעולם כמה שאמר שלמה ע"ה (קהלת ג' ד) ידעתי כי מעשה האלהים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע כלומר לא יקבל⁶ התוספת והחסרון אשר הם סבת ההפסד. ואל יאמר בן הנכר והסכל אשר⁷ בידי⁸ תאוותיו נמכר עינינו⁹ הרואות (קהלת י"א) כי לא¹⁰ המרוץ לקלים ולא לחכמים לחם והן ליודעים ולמשכילים כמה עצלים אוכלים הרבות מהים וכמה רוזנים מחזרים על הפתחים הכסיל יושב לבטה שליו ושלאנן¹¹ ומתערה כאורה רענן יופק זממו וירבה שלומו והחכם נע ונד כקוץ מונד נבצרה תאוותו ולא נעשתה¹² מחשבתו¹³ ומה יועיל לאיש אשר במעשיו מתבונן וברק מחשבותיו¹⁴ שונן הלא התבאר¹⁵ כבר וידענו והשכלנו¹⁶ ממוצא דבר כי כל הרברים נגזרים על היצורים וזה שהוא¹⁷ עשיר וזה הלך הוא גזירת המלך והנביא אמר (ירמיה י' כג) ידעתי ד' כי לא לאדם דרכו וכו' ושלמה אמר (משלי טז ט) לב אדם יחשב דרכו וד' יכין צעדו וחכמינו ז"ל אמרו (מועד קטן כח.) חיי בני¹⁸ ומוזני לאו בכותא תליא מילתא אלא במולא¹⁹ וזה דבר אמתי והוא²⁰ עיון פילוסופי. לכן ידע זה ההולך בשרירות לבו לא דעת ולא תבונה בו כי כבר התבאר ליחידים והם הישרידים כי השכל הצלחת האדם האמתית וטובו לא עשירו וכספו²¹ וזהו ובהגיע האדם אליו הגיע אל תכליתו והגיע אל הסבה אשר בעבורה נברא מתחלתו והוא צלם אלהים ודמותו וקניני העולם הנבזים במעוטהם לא ימעט מגדולתו וברבותם²² לא ירבה על מעלתו ולהודיע אמתת כל זה ולישב אותו כלבות הרואות²³ בעין השכל היתה הכונה בספר איוב כמו שהתבאר למעינים בו העיון הראוי לספרים כמוהו וסוד זה נרמז (תהלים עג) כמזמור אך טוב לישראל. ואמייץ²⁴ הלב ונבור הנפש לא ישקוט ולא ינפש²⁵ עד השינוי את הדברים העליונים ועד עלותו למעלת הנבונים ולהשיג האמת ישנם מתני

1) והשלימות L. 2) שומר L. 3) שמעשה B. M. L. 4) L. 5) Z. 6) L. 7) fehlt in Z. 8) L. 9) Z. 10) L. 11) Z. 12) M. 13) Z. 14) M. 15) Z. 16) fehlt in Z. 17) Z. 18) Z. 19) Z. 20) Z. 21) Z. 22) Z. 23) Z. 24) L. 25) M. . . .

רעיוניו ולנוכח השכל יביטו עיניו ויפק רצון מאדוניו ורך הלכב ההולך שוכב נבוה¹) הנפש²) ורע המעללים יסתפק³) בדברים הנקלים ומעצלותו שוכב באשפתות ובנחלי הבתות יבקש מנוחה והנה יגיעה טובה והנה רעה וחכמינו ז"ל כמה הווירונו לבקש טעם לכל הרברים ולא נהיה נפתים בדברי⁴) כל אדם אפילו בדברי הרב כמו שא' (חולין ו:) תני ר' חייא כי תשב ללחום את מושל בין תבין את אשר לפניך בתלמיד היושב לפני רבו אם יודע ברבו⁵) שהוא אומר לו טעם בין ואם לאו תבין את אשר לפניך כלומר השתדל אתה להבין הרבר⁶) ההוא על אמתתו כשתראהו⁷) כי מה שאמר לך הוא רחוק מהשכל ואם לאו ושמת סכין בלועיך אם⁸) בעל נפש אתה כלומר אם אין אתה עושה זה אלא אתה מקבל⁹) כל מה שיאמר לך אמת או שקר ושמת סכין בלועיך ואמר הפסוק (איוב לר ג) כי און מלין תבחן וחיך אבל יטעם לו כלומר כמו שהחיך שהוא בלי ההרגשה¹⁰) והטעם הושם באדם להבחין בין הטעם הטוב למוג האדם ויאכלהו¹¹) ובין הטעם הרע וירחיקהו כמו כן האזן שרוצה¹²) לומר¹³) בה הרגש השמע הושם באדם להבחין בין האמת ויקבלהו ובין השקר וירחיקהו והפילוסוף אומר ואולי תחשוב בנפשך אחד מהפתאים¹⁴) חסרי הרעת¹⁵) ותתיאש¹⁶) ותאמר מתי אשיג להיות אחד מהחכמים ויחיד בדורי¹⁷) ואצא ממחשך הסכלות ואלך לאור השכל ואדע הרברים במופת בדרך¹⁸) כל חכם אמתי על כן טוב לי לתור מנוחה לנפשי ולהסיר¹⁹) היגיעה והטורה מעלי²⁰) ודי לי בקבלה שירשתיה מאבותי כי זה הדרך הוא הנכון ומה לי ללכת בדרך²¹) לא סלולה וארחות עקלקלות ולא אדע אם אניע אל חפצי²²) ואיניע לריק על כן אומר²³) לך²⁴) כי אינך אלא כאדם ראה מעלת המלך ומה שעמו מהשרים והסננים והחיל והעושר והכבוד והממשלה והיא נמנע בעיניו להניע לו²⁵) המעלה הגדולה והיה יכול להניע למעלת הסננים או למעלת השרים או למעלה אחרת תחתיה שהיא גבוהה על מעלתו ואמר²⁶) בלבו אחר שלא²⁷) אוכל להניע

1) Z. העצל. 2) L. הנפש הנבוה. 3) Z. מסתפק. 4) Z. L. בדברי. 5) fehlt in Z. B. כרבו. 6) B. בדבר. 7) M. כשתראה. 8) Von am bis bis בלועיך ist in B. durch ein Homoioteleuton ausgefallen. 9) Z. מבקש . . . שיאמר לך. 10) Statt der hier fehlenden Worte diese Worte fehlen in L. 11) Z. L. ויאכלנו. 12) Statt der hier fehlenden Worte hat Z. שהוא. 13) fehlt in L. 14) כן מהפתאים. 15) Statt der hier fehlenden Worte hat L. חסרי הרעת. 16) B. M. אורך הענין לדעת. 17) L. בדורי. 18) Z. כדון. 19) Z. ולהחיר. 20) M. מעט. 21) B. M. Z. דרך. 22) B. לחפצי. 23) B. M. Z. ואמר. 24) fehlt in Z. 25) Z. L. לזאת. 26) L. אמר. 27) L. . . . שלא אניע

למעלת המלך ולהיות כמורו די לי שאהיה¹ ממשליכו² הובל שהיא
 מלאכה אבות מלפנים כי לא יחסר לי לחם לאכול ובנה ללבוש³ וזה⁴
 המשל העצל אילו⁵ הסתכל היטב היה יודע כי בין מעלת משליך הובל
 ומעלת המלך מעלות רבות⁶. ואין בלי מי שלא יוכל להגיע אל המעלות
 הגבוהות ראוי⁶ שיסתפק במעלות השפלות אלא ישתדל⁷ להשיג מעלה
 יותר⁸ גבוהה ממעלתו ולצאת מן הכה אל הפועל תהיה ממנתו ואל זה
 רמו שלמה ע"ה באמרו (משלי י) מעט שנות מעט תנומות מעט חבוק
 ידים לשעב וחכמינו ז"ל אמרו (אבות ב"ט) ולא עליך המלאכה לגמור
 ולא אתה בן חורק להבטל⁹ ואמרו (אבות ה"ט) הייחודה אומר תלמיד
 שכחו¹⁰ יפה הומה לספוג שסופג את הכל שני לו הומה למך¹¹ שאינו
 סופג אלא צרכו זה שאומר דימה ששנה לי רבי על כן¹² צריך האדם
 שיוגע להשיג הדברים מצד השכל כי ביגיעה הוואת המנוחה הגדולה.
 ואריסטו אומר בבקשת המנוחה במנוחה¹³ תאבד המנוחה ותריבה היגיעה.
 ואמר הנבזה יסוף הדברים היקרים ולא ידרוך אחרים מפני מנוחת החיים.
 והכמינו ז"ל אמרו (ילקוט משלי פ"ב) ראמות¹⁴ לאויל חכמות אמר די
 ינאי לכבר נקוב שתלוי באוויר של בית הטפס אומר מן שכול להוריד את
 זה¹⁵ והפקה אומר¹⁶ לא אהר תלאו אלא הריני¹⁷ מביא שני קנים
 ומחברם זה עם זה עד שאני מורידו וכך הטפס אומר מי יכול¹⁸ ללמוד
 התורה שבלב¹⁹ והפקה אומר והוא²⁰ לא מאחר למדה הריני לומר
 היום²¹ שתי הלכות ושתים למחר עד שאני לומר התורה של חכם זה.
 ואל זה רמו שלמה ע"ה באמרו (משלי י"ב) את פני מבין חכמה כלומר
 החכמה היא לפני החכם ואינה החוקה ממנו שייצטרך ללכת אחריה כמו
 שאמר הכתוב (דברים ל"ד) לא בשמים היא רק²² בפך ובלבבך לעשותו
 כלומר בפך ובלבבך תלוי הדבר ועיני כסיל בקצה הארץ ז"ל אבל הכסיל
 עינו בקצה הארץ ואומר עד מתי אשיג החכמה ואין לי מורה והייתי²³
 צריך לשוטט בארץ ולסנן עצמי בדרכים²⁴ על כן טוב לזושאתיאש
 ממנה. ואריסטו אומר לתלמיד הוריו תענוג ההשגה ולתלמיד העצל תענוג

ו

(1) אצתי (2) החכמה שנות (3) משלי י (4) אצתי (5) אצתי (6) אצתי
 הדרוך המשל והעצל ואילו (7) המשליך (8) המשליך (9) המשליך (10) המשליך
 די (11) המשליך (12) המשליך (13) המשליך (14) המשליך (15) המשליך
 ליכסל (16) המשליך (17) המשליך (18) המשליך (19) המשליך (20) המשליך
 הגדולה bis על כן Von (21) המשליך (22) המשליך (23) המשליך (24) המשליך
 משיבו (16) ז"ה (17) המשליך (18) המשליך (19) המשליך (20) המשליך
 fehlt in L (21) fehlt in Z (22) המשליך (23) המשליך (24) המשליך
 17) המשליך (18) המשליך (19) המשליך (20) המשליך (21) המשליך
 21) המשליך (22) המשליך (23) המשליך (24) המשליך
 fehlt in L 23) המשליך (24) המשליך

היאוש והאמר המצליח האמתי יהיו נקלים בעיניו הקנינים הגופניים ומי שלא¹) טעם התענוגות²) (השכליים וברח אל התענוגות הגופניים. ואמר אפלטון התענוגות הנפשיות³) יותר זכים וערכים מהתענוגות הגופניים וזה⁴) כי הסכלות וההוללות אשר בנפש כמעלת הצמאה⁵) והרעב אשר בגוף והראשונים⁶) דקות הנפש מהשלמות⁷) והאחרונים⁸) דקות הגוף⁹) מהמוון ותענוגות הנפש נמצאים יותר בענין אחד בהשכל. הדברים הנמצאים והם על כל זה הנשאים תמיד מפני שהם בדבר עומד¹⁰) ותענוגות הגוף בדבר ניתך ועל כן תענוגות נפש הפילוסוף יותר מפני¹¹) ששני חלקי נפשו השפליים משועבדים אל החלק העליוני. ואמר אריסטו ואמנם יתמלא¹²) מהתענוגות הגופניים המשועבד והאסיר ומי שפתחו ורמחו הומן. והתענוג הוא ההרחבה כסוב או¹³) לגוף כמו הקריאות או לפש כמו השלמות¹⁴) והחכמה או נמה שהוא חוץ ממנה כמו העניושר והנאת הגוף. ואמר התענוגות הומניים שלשה¹⁵) כי¹⁶) הומנים שלשה הולך ועומד ובא והתענוג בומן העומה הוא בפועל והתענוג בזמן הבא הוא התחלת והתענוג בזמן ההולך הוא בזכרון ואמנם היחה התחלת עריכה מפני שהאדם מיחל שתצא אל הפועל והיה הזכרון ערב מפני שהיה בפועל¹⁷) ערב בזמנו והפעלים הטובים האלהיים חיים ארוכים וזכרונם על הלשונות ערב וחיי התענוגות והתועלות הטבעיות חלים קצרים וזכרונם זכרון מועט. אמר המחבר¹⁸) ואם תאמר אילו היה התענוגות השכליים ערכים מהתענוגות הגופניים היוו מתענים מחכמה¹⁹) וזכואים בהפקדה ואנו²⁰) רואים כי ירבה תענוגינו²¹) בהרגשות וזכאינו בהפקדם ונאמר כי הסכה בזה צאת הנפש מטבעה ושהיא חולה במנהגות הרעות והתחברה עם ההרגשות אשר החשיכו אותה²²) והתעסקה בתאוות הבהמיות²³) וכל זה בנפש כמו החולי ובטול ההרגש כאבר²⁴) האדם²⁵) וכמו²⁶) שיקרה בטול ההרגש ישרפו אותו והוא לא ירגיש וכשיסור²⁷) ממנו בטול ההרגש

1) L. . . . 2) Z. בתענוגות השכלית. 3) Z. והראשונות. 4) Z. und L. הצמא. 5) Z. und L. הקים. 6) Z. והאחרונות. 7) Z. והאחרונות. 8) Z. והאחרונות. 9) B. הרעב. 10) L. הגוף. 11) Z. הפועל. 12) L. המחבר. 13) L. במציאותם. 14) Von bis בהקדם ואנו ist in L. durch ein Homoioteleuton ausgefallen. 15) Z. הזכרון ואנו כואכים בהפקדם. 16) Z. והתחברה בהמיות. 17) Z. ויקרה כאבר. 18) Z. וכמו שכתב: Z. hat folgende Stelle: 19) L. הגוף. 20) Z. האדם. 21) L. האדם. 22) Z. האדם. 23) L. האדם. 24) Z. האדם. 25) L. האדם. 26) Z. האדם. 27) L. האדם.

וישוב לבריאותו ירגיש מיד כמו כן כשיסור מהנפש חוליה וטהרה מהתאוות הרעות או תרגיש מיד ההוק והחסרון. וכל¹) בן חיל אשר לבו כלב האריה ממית עצמו למצוא דבר²) הפיץ ונפשו מחיה קל כצבי לדרוף אחר³) האמת והיושר ועו⁴) כנמר לשקוד על דלתו הנושר אוהו בדרכי החכמים הקדושים ומשתדל להיות איש במקום שאין אנשים. אמר אריסמו כל⁵) אדם יתענג במה שהוא אורב יתענג ביושר האדם הישר ויתענג בשלמות אוהב השלמות ויתענג בחכמה אוהב החכמה. וזה המאמר נאות למה שאמר שלמה ע"ה (משלי י כט) שמחה לצדיק עשות משפט ומחטה לפועלי עון והסבה בזה כי כל אדם נמשך אחר טבעו וכשעושה כפי⁶) מה שחייב⁷) טבעו⁸) הוא שמח ומתענג במעשיו וכשעושה הפך טבעו הוא⁹) ניוק במעשיו¹⁰) וכואב כי יצטרך להכניע¹¹) טבעו וטבע¹²) הצדיק לעשות משפט ועל כן הוא שמחה לו וטבע הרשע לעשות הפכה ועל¹³) כן הוא מחטה לו. ואמר אריסמו ואנו מוצאים התענוגות האנושיים אשר לדברים בעצמם ישתנו והם¹⁴) אצל¹⁵) מקצת מרים ומאוסים ואצל מקצת מתוקים אהובים ואין¹⁶) המתוק למי שהוא חולה ולבריא אחר ולא החום אצל החוק והחלש אחר ועל זה הדרך מעלות השלמות ועל כן אמרו השלמות כפי¹⁷) כל דבר. ואמר מי שהוא גדול הנפש יבין¹⁸) נפשו לדברים הגדולים אשר¹⁹) הוא להם הגון ומי שמבין²⁰) נפשו²¹) לדברים הגדולים אשר אינו הגון להם הוא הסכל והפתי²²) וגדול הנפש האמתי הגון לכל שלמות. ואמר הנפשות הבהמיות לא תאבינה לשבון אלא כגופים²³) העפריים ועל כן יקשה בעיניהם להפרד מהם²⁴) והנפשות²⁵) הזכות הפך זה.

ועתה²⁶) אחל לבאר מה שצריך בקוצר מלים ולא אאריך.

אמר המחברו כבר התניתי באגרת הויכוח להכיר ספר ממה שאמרו חכמים²⁷) במעלות²⁸) בני אדם כי ידיעת זה הכרחית למבקש החכמה

1) Von bis אמר אריסמו וכל L. 2) Z. דברי. 3) Z. אחרי. 4) Z. עו. 5) L. . . . כשהאדם מתענג. 6) Fehlt in M. 7) B. שיתחייב. 8) L. בטבעו. 9) L. זה. 10) Fehlt in Z. 11) Z. טבעו. 12) M. לשבע. 13) L. הוא מחטה לו. 14) Fehlt in Z. 15) Fehlt in L. 16) Z. ולא. 17) M. על. 18) B. יבין. 19) Von bis הגדולים ist in M. durch Homoioteleuton ausgefallen. 20) B. und M. שמבין. 21) Z. עצמו. 22) B. und M. הפתי. 23) B. und M. לגופים. 24) Fehlt in L. 25) L. הנפשות. 26) Von ועתה bis zum Ende der Einleitung [ואני חושב והוא האמת] fehlt in L. 27) B. החכמים. 28) Z. und M. כמעתה.

כדי להדבק בה¹) ולהתרחק מהפכה ואומר כי החכמים במה שחננם האל מהשכל דרשו וחקרו עניני בני אדם ומעלותיהם ומצאו כי אע"פ שאין מעלותיהם שוות אי²) אפשר שלא יהיה לזה מעלה על זה או בדבר אחד או בדברים רבים וכולם נכללים בשלש מעלות. מעלת הנביאים ומעלת החכמים האמתיים ומעלת המון העם³). ויש עוד מעלה רביעית ובכלל השלש לא מנו אותה מפני שהם חיות מויקות בצורת אדם. ואני ראיתי לחבר מה שנראה⁴) לי בזה הענין הנכבד כי תועלתו גדולה ועצומה לך החסיד ולכל מי שהכין לבו לעלות למעלות התמימים הרוחניים ולהדבק במעלות⁵) החכמים האלהיות⁶). וראיתי לספר מדות כל חלק וחלק והנהגותיהם ולכלול⁷) עמהם דברים שהם מועילים בכונת זה הספר. ואחר אשר יתבאר למשכיל המסתכל בדברים האלה המעלה העליונה או תתחוק⁸) תאותו וישים כוונתו לבוא בחברת אנשיה ולהדבק בקדושים⁹) ולהבדיל¹⁰) מאנשי המעלה השפלה הגרועה והאפלה ההולכים בחושך כל ימיהם ואין נונה להם. ועל כן קראתי שמו של¹¹) ספר זה ספר המעלות. והכונה בחבורו כדי להעיר הנפש משנת העצלה ולהזהירה תמיד על ההתמדה¹²) בלמוד ולרדוף אחר המעלה העליונה שהיא מעלת החכמה והיתה הכונה לחברו בלשון הקדש כדי שתהיה תועלתו כוללת¹³) יותר ולמען שיהיה סומך על דברי אלה המסתכל בהם וישען¹⁴) על מאמרי המעיין בעניניהם בספרי חכמינו ז"ל הגהרות יסרתיו¹⁵) ובדברי הפילוסופים הצרופים באש השכל חוקתים¹⁶) וכולם דעות משיני האמת על אמתתם המוצאים העמוק בחכמתם ואשר עמוד האמת נשען עליהם ואין להרהר אחריהם כי כל עניניהם¹⁷) מרגליות העלום ממצולות ים החכמה וכל אמריהם¹⁸) כסף צרוף מזוקק שבעתים בכור המזמה. ורבים מעמי הארץ אשר מחכמה רקים ודלים יקשה מאד¹⁹) בעיניהם כשיביא²⁰) המחבר ראייה מדברי²¹) חכמי האומות ודבריהם בעיניהם דברים²²) בטלים ואומרים כי אין ראוי לקבלם ולא יזכרו ולא יפקדו²³) ולא יעלו על לב לעולם ולא יבינו אלה²⁴) הפתאים חסרי הלב כי ראוי לקבל האמת מכל

1) Z. und M. החכמה 2) B. M. und L. ואי 3) Z. החמון.
 4) B. M. und L. שנאמר 5) Z. במעלה 6) Z. und M. האלהיים.
 7) Z. ולחבר 8) Z. . . . תתחוקנה תאוותיו 9) Z. בקדושיה 10) Z. ולהבדיל . . .
 . . . המעלה 11) בין המעלה 12) Z. ההזהרה 13) Z. כוללת
 14) Z. ויהיה נשען באמרי 15) Fehlt in M. 16) Z. חוקתיו
 17) Z. הם 18) B. L. und M. אמריהם 19) Fehlt in B. 20) Von
 bis בעיניהם ist in M. durch Homoioteleuton ausgefallen.
 21) Z. בחכמי 22) Fehlt in Z. 23) Dasselbe. 24) Dasselbe.

אדם אפילו שיהיה¹) פחות ממנו או מעם אחר. ואם יכתוב דבר ממה שאמר בשמו יכתבנו ואין ראוי להביט אל האומר אלא על המאמר כמו שאמר החכם דע האמת ותדע בעליה כמו שזכרתי זה באיגרת היוכח ועל זה רמזו חכמינו ז"ל באמנם (חגיגה טו): די מאיר רמון מצא תזכרו אכל אבל קליפתו זרק ועל כן כתבתי כל דבר בשם אמרו זמי שהוא מפורסם אצל הכל זכרתי שמו זמי שאינו מפורסם אמרתי²) בעדו והפילוסוף אומר ואם ראיתי דבר מדברי הפילוסופים שמסכים עם דברי חכמינו ז"ל העירות עליו וכמו כן אם אמצא פסוק וכל זה להודיע כי הפילוסופים האמתיים מסכימים על הרוב עמנו ואין ראוי להרחיק דבריהם כמו שעושה³) מי שאין לו שכל. ואני חושב והוא האמת כי הפילוסופים הקדמונים מאד קבלו הפילוסופיא משם ועבר ואברהם אבינו ע"ה ושאר האבות וכל שמן משלמה המלך ע"ה ומהחכמים⁴) שהיו בדורו וזכר וזו כל זה מקצתם וידוע הוא כי בימי שלמה ע"ה היו באים מארבע פנות⁵) העולם לשמוע חכמתו כמו שאמר (מלכים א' יד) וכל הארץ מבקשים את פני שלמה לשמוע חכמתו וכל אחד מהם כשהיה שומע דבר ממנו או בשמו היה כותבו בלשונו⁶) כמו שהוא מנהג כל⁷) אומה להעתיק מה שתמצא מהחכמות בלשון אחרת ללשונה כמו⁸) שעשו היוונים שהעתיקו כל ספרי החכמות ללשונם. ובמלמוס⁹) זכר כי הוא שלח לכהנים שבירושלם להעתיק לו ללשונו ספרי החכמות שהיו שם. ואי אפשר שלא חבר שלמה ע"ה ספרים בחכמת הטבע והאלהות¹⁰) אלא שאילו¹¹) הספרים אברו¹²) בגלות כי מה שאמר (שם היג) וידבר על העצים מן הארץ אשר בלבנון עד האווב אשר יצא בקיר מעיד כי חבר ספרים בכחות¹³) אשר בצמודים וכתועלתם ומה שאמר (שם) וידבר על הבהמה ועל העוף ועל הרמש ועל הדגים מעיד שהבר ספרים בכחות כל בעלי חיים ובמוגינם ובהרכבתם וכל זה הוא חכמת הטבע. ובקלות רמז רמזים רבים בחכמת הטבע ובמשלי בחכמת האלהות וכן בשיר השירים. והמבינים זה מעטים מאד. ומהאל ותעלה אשאל העוזר והכח אין עוזר בלתי וסומך זולתו יתעלה וישתבח שמו.

1) Fehlt in Z. 2) Z. זכרתי. 3) Z. שעשה. 4) Von undehchמים bis zum nächsten ע"ה ist in Z. durch Homoiot. ausgefallen. 5) Z. und L. רוחות. 6) L. ובלשונם. 7) Z. כל מה. 8) Von לשונם bis לשונם fehlt in L. 9) M. ובמל מיוס. 10) B. und M. ומאלהות. 11) L. שאותם. 12) Z. ואברו. 13) Z. hat von hier bis ans Ende folgende Stelle: זה כל בעלי חיים ובמוגינם ובהרכבתם וכל זה הוא חכמת הטבע וחכמת האלהות וכן בשיר השירים והמבינים את זה מעטים

1) Fehlt in Z. 2) Z. זכרתי. 3) Z. שעשה. 4) Von undehchמים bis zum nächsten ע"ה ist in Z. durch Homoiot. ausgefallen. 5) Z. und L. רוחות. 6) L. ובלשונם. 7) Z. כל מה. 8) Von לשונם bis לשונם fehlt in L. 9) M. ובמל מיוס. 10) B. und M. ומאלהות. 11) L. שאותם. 12) Z. ואברו. 13) Z. hat von hier bis ans Ende folgende Stelle: זה כל בעלי חיים ובמוגינם ובהרכבתם וכל זה הוא חכמת הטבע וחכמת האלהות וכן בשיר השירים והמבינים את זה מעטים

המעלה הראשונה והמעלה העליונה לבני אדם היא ואנשיה.)

מן בני האדם האלהי.

אמר המחברו אנשי זה החלק הם הנביאים והקרושים³⁾ אשר בארץ המה וזו היא⁴⁾ המעלה הגדולה לבני אדם⁵⁾ והיא מעלת האבות הקרושים⁶⁾. שהחורים ואין למעלה ממנה⁷⁾ ובהגיע האדם אליה אז יהיה עמו הסיוע האלהי והוא חביב ליוצרו ונקרא קדוש ולא יוכל האדם להגיע לזו המעלה הנפלאה אלא אחר צאת שכלו מן הכח אל הפעל וידעתו מהחכמות מה שיש בכח מין בני אדם לדעתו והשגתו מהבורא⁸⁾ יתעלה והשכלים הנפרדים ושאר הנבראים⁹⁾ מה שיש ביכולת האדם להשיגה. — אמר אבונצר אלפאראבי¹⁰⁾ האדם שהוא¹¹⁾ ראוי להיות ראש לאומה החסירה צריך שיהיה שלם בכל מדותיו ויהיה שכל¹²⁾ ומושכל¹³⁾ בפעל ותהיה כחו המדמה בטבע שלמה תכלית השלמות ותהיה מוכנת בטבע שחתפעל¹⁴⁾ או בעת ההקצה או בעת השינה ושתקבל מהשכל הפועל הפרטים או בעצמם או במה שידמה¹⁵⁾ להם ואחר כך המושכלות¹⁶⁾ במה שידמה להם¹⁷⁾ ושהיה שכלו הנפעל שלם כמושכלות כולם ויהיה שכל בפעל ומושכל בפעל ויהיה מה¹⁸⁾ שהוא מושכל ממנו הוא¹⁹⁾ מה שישכיל ואז יגיע לזו שכל בפעל מעלתו על²⁰⁾ מעלת השכל הנפעל יותר שלם ויותר²¹⁾ נפרד מהחמר ומהשכל²²⁾ הנפעל ויקרא²³⁾ השכל הנאצל ובלשון הערב אלמספאד²⁴⁾ ויהיה אמצעי בין השכל הנפעל ובין השכל הפועל ולא²⁵⁾ יהיה בינו ובין השכל הפועל דבר אחר ויהיה השכל²⁶⁾ הנפעל כחמר לשכל הנאצל והנאצל כחמר אל השכל הפועל והכח המדברת אשר היא תכונה טבעית תהיה חמר לשכל הנפעל אשר הוא שכל בפעל²⁷⁾. — ואמר רבינו משה זצ"ל והשפע השכלי כשיפוץ על הכח המדבר בלבד ולא יפוץ ממנו דבר על הכח המדמה או למעוט

הם מאד ומהאל יתברך אשאל העזר והכח כי אין עזר וסומך כלתי ישתבח שמו
 שחבר ספרים bis אשר בצמחים in Z. von Homoiot. ausgefallen. 1) Z. שאנשיה מן בני האדם האלהיים. 2) B. מין. 3) Z. הקרושים. 4) Fehlt in M. 5) B. und M. האדם. 6) Fehlt in B. 7) B. ממנו. 8) Fehlt in Z. 9) B. האיברים. 10) Fehlt in Z. 11) Fehlt in M. 12) B. und M. שלם. 13) Z. מושכל. 14) B. שחתפעל. 15) Z. שיהדמה. 16) Z. כמושכלות. 17) Fehlt in B. und M. 18) B. מי. 19) Fehlt in Z. 20) Z. על שכל בפעל. 21) יותר נפרד. 22) B. מהשכל הנאצל. 23) Von ויקרא bis zum nächsten ויהיה fehlt in Z. 24) B. אלמספאד. 25) Von ולא bis zum nächsten ist in M. durch Homoiot. ausgefallen. 26) Fehlt in M. 27) M. בפעל.

השפע¹) או לחסרון היה בכה המדמה מעקר היצירה ולא וכל לקבל שפע השכל זו היא כת²) החכמים בעלי העיון וכשיפוץ זה השפע על שתי הכחות והם המדבר והמדמה על תכלית שלמותם היצירי זו היא כת הנביאים ואם היה השפע על המדמה בלבד ויהיה³) חסרון במדבר או מפני היצירה⁴) או למעוט רגילות בחכמות אלה הם כת מנהיגי המדינות ובעלי הנימוסים והקוסמים ובעלי החלומות האמתיים והיודעים לעשות נפלאות בתחבולות עמוקות ומלאכות נעלמות ואע"פ שאינם חכמים. — ואמר הפילוסוף לנפש השכלי מעלות והמעלה הראשונה שלא יהיה בה דבר ממושכלות בפעל ואין לה אלא הכנה⁵) לקבל כמו בקטן⁶) ויקרא זה שכל חמור⁷) ושכל בכה ואחר כך יהיו נראים בה שני מינים מין⁸) הצורה האחת התחלות אמיתיות ואילו ההתחלות רשומות בה מבלי שיקנם⁹) האדם מעצמו והשני דברים המפורסמים יקבלם בשמיעה בלי עיון וכשיהיה¹⁰) בזו המעלה יקרא שכל בקנין כלומר שיוכל לקנות המושכלות¹¹) בעיון אם ירצה ואם יגיע¹²) בה אחר כך דבר¹³) מהמושכלות העיוניות¹⁴) כשיקנם¹⁵) במחשבה¹⁶) יקרא שכל בפעל והוא כמו היודע המתרגל מהידוע¹⁷) והוא יכול להשיגו כשירצה ואם תהיה צורת¹⁸) הידוע בשכלו תמיד תקרא זו הצורה השכל הנאצל כלומר שכל נאצל¹⁹) מסבת²⁰) הסבות האלהיות יקרא שכל או מלאך או שכל הפועל²¹) ולא יתכן²²) שתהיינה אילו ההשגות בכלים גופניים אלא המשיגי²³) לאילו המושכלות והוא הנפש עצם הוקם²⁴) בנפשו אינו גוף ולא יכלה ככלות הגוף. — אמר המחברו ומלת קנין מצאנו שנאמרה על זה הענין בעצמו במשלי כמו שאמר (משלי ד ה) קנה חכמה ונז' (שם כג כג) אמת קנה ואל תמכור ורבים כמוהו. — ואמר אבונצר והמעלה הראשונה אשר בה האדם שתגיע לו התכונה הטבעית המזומנת שתהיה שכל בפעל וזו היא המשותפת לכל ובינה ובין השכל הפועל שתי מעלות שיגיע השכל הנפעל בפעל²⁵) ושיגיע השכל הנאצל וזה האדם שהגיע לזו המעלה בין ראשית מעלתו האנושית ובין השכל²⁶) הפועל שתי

1) Z. השכל. 2) Z. מדריגת. 3) Z. ולא יהיה. 4) Z. מפני היצירה. 5) Z. ההכנה. 6) Z. הקטן. 7) Fehlt in B. 8) Z. מין. 9) Z. שיקום. 10) Von שיקום Z. שקנם B. 11) הצורה המושכלת ואחר התחלות. 12) Z. . . . 13) Z. . . . 14) Von שיקום Z. שקנם B. 15) הצורה המושכלת ואחר התחלות. 16) Z. . . . 17) Z. . . . 18) Z. . . . 19) Z. . . . 20) Z. . . . 21) Z. . . . 22) Z. . . . 23) Z. . . . 24) Z. . . . 25) Z. . . . 26) Z. . . .

מעלות וכשיושם¹) השכל הנפעל השלם והתכונה הטבעית בדבר אחר על דרך שיהיה המחובר מהחמר והצורה דבר אחר והאחר²) הוא האדם תהיה צורה אנושית הוא השכל הנפעל אשר בו בפועל ויהיה בינו ובין השכל הפועל מעלה אחת בלבד ובשתישם התכונה הטבעית חמר השכל הנפעל אשר הוא שכל בפעל והנפעל חמר אל הנאצל והנאצל חמר אל³) השכל הפועל ויהיה כל זה בדבר אחר יהיה זה האדם הוא האדם אשר חנה בו השכל הפועל וכשיגיע זה לשני חלקי כחו המדבר והם העיוני והמעשי ולכחו המדמה יהיה זה האדם הוא הנביא ויהיה האל מדבר⁴) אליו באמצעות השכל הפועל ויהיה מה שישמע⁵) מהאל ית' אל השכל הפועל ישפיעו השכל הפועל אל שכלו הנפעל באמצעות⁶) השכל הנאצל ואחר כך אל הכח המדמה ויהיה במה שישפיע ממנו כחו המדמה אל שכל הנפעל חכם פילוסוף ומשכיל ובמה שישפיע ממנו אל⁷) כחו המדמה נביא ומוזיר וזה האדם הוא בתכלית השלמות מהמעלות האנושיות ובראש מדרגות ההצלחה ותהיה נפשו כנאות בשכל הפועל על הדרך שאמרנו וזה האדם הוא העומד על כל פועל אפשר שיגיע בו אל ההצלחה. — אמר המחברו ומפני שמלת הצלחה נאמרת בזה הספר במקומות רבים צריך לבאר על איזה דבר תורה אצל הפילוסופים ואמר כי הצלחת האדם האמתית אצלם הוא שיגיע אל תכלית⁸) מה שיש בכחו להגיע⁹) אליו מהשכל וישים כל כונתו בחיים ויגיעו להשיגו וזה השכל כבר התבאר איזה הוא בספרי החכמות כי בהגיע אליו יוכה¹⁰) האדם אל החיים הנצחיים אשר אין להם תכלה ואל זה הטוב רמו דוד ע"ה באמרו (תהלים לא ב) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו' ואליו רמו עוד באמרו (שם כו יג) לולי האמנתי לראות בטוב ד' בארץ החיים ואל אלה החיים רמו עוד באמרו (שם סט כט) ימחו מספר¹¹) חיים כי אין קללה נמרצת כזו שהיא אבדן הנפש והוא הכרת הנזכר בתורתנו. ונשוב למה שהיינו בו. — ואמר¹²) אבונצר ומעלת השכל הפועל מן האדם כמעלת¹³) השמש מראות העין וכמו שהשמש תתן לראות העין האור ויהיה הראות באור אשר הגיע לו מהשמש רואה בפועל אחר שהיה רואה

1) B. מושיושם. 2) Z. hat diese Stelle folgendermassen verbessert: והאחר הוא [ה]אדם תהיה [בין ה]צורה [ה]אנושית הוא [ו]השכל הנפעל השלם והתכונה הטבעית בדבר אחר על דרך המחובר מין חמר אשר הוא בפעל ויהיה ידבר. 3) Fehlt in Z. 4) B. ידבר. 5) Es müsste vielleicht ישפע heißen? 6) Von באמצעות bis חכם ist in B. durch Homoiot. ausgefallen. 7) Z. הכח המדמה. 8) Fehlt in Z. 9) Z. הכח המדמה. 10) Z. יורה. 11) B. מאריך. 12) Z. אמר. 13) Z. במעלת.

בכה¹) ובוהו יראה השמש עצמה אשר היא הסבת שתראה העין בפועל וכו' והיו הנזונים אשר היו נראים בכה נראים בפועל ויהיה הראות אשר היה בכח ראות בפועל כמו כן השכל² הפועל יגיע ממנו³ לאדם דבר ירשום אותו בכח השכלי מעלת⁴ וזה הדבר מהנפש השכלית מעלת האור מהראות ובוהו הדבר תשכיל הנפש השכלית השכל הפועל ועמו יהיו⁵ (הרברים שהיו⁶) מושכלים בכח מושכלים בפועל ובו יהיה האדם אשר הוא⁷ שכל בכח שכל בפועל עד⁸) אשר יהיה קרוב במעלת השכל הפועל ויהיה שכל בעצמו⁹ ויהיה אלוהי אחר שהיה גופני — ועל זה רמז דור ע"ה באמרו (תהלים ל"י) כי עמך מקור חיים באורך בראה אור כלומר בשפע השכל שאתה משפיע עלינו שהוא האור האמתי נראה אור שהוא השכל — ואמר אבונצר וזה האדם שזכרנו הוא הראש¹⁰ הראשון למדינת החסידה¹¹ והוא ראש האומה החסידה וראש לכל הישוב ולא יתכן שיגיע לזו המעלה אלא למי שנמצא¹² בו בטבע שתים עשרה מדות או רובם הראשונה שהיו איבריו כמראים וחוקים ותהיה הנזותם קלה¹³ להגיעם לכל מה שירצה השנית שיהיה טוב ההבנה לכל מה שיאמרו אליו ושכיל אמת הרברים השלישית שיוכרה כל מה שיאמר אליו וכל מה שיראה וישמע ומה שישגי ולא משכח אותו הרביעית שיהיה דך המחשבה בשיראה על הדבר ראייה וכן אותה על הדרך שתורה עליו הראיה החמישית שיהיה¹⁴ צח¹⁵ ויכול לבאר כל מה שכלבו באור שלם הששית שיהיה אורב¹⁶ תלמוד ומטהר לשמוע ולא תכאבהו ויגיע הלמוד והעמל אשר ישונו ממנה השביעית שיהיה אורב בטבע הצדק ובעליו ושונא הכוב ובעליו השמונית שלא תתאה תאוה רבת למאכלים ומשקים והמשגל ויהיה בטבע פרוש מהצדק¹⁷ ושונא התענוגות שהם מזה המין¹⁸ (התשיעית¹⁹) שיהיה גדול הנפש תתנאה נפשו בטבע על כל דבר שהוא נקל ונבוה מהדברים ותתנשא נפשו בטבע אל המעולה מהם העשירית שיהיה הנסך תהוב ושאר מחמתי העולם קלים בעיניו האחת עשרה שיהיה בטבע אורב היושר ושונא

האור הנזירי הוא האדם החיזק צמחיתו זה צינה צינה הוא האדם החיזק
1) fehlt in B. 2) Z. בשכל. 3) Fehlt in Z.
4) Von מעלת bis השכלית ist in B. ausgefallen. 5) Z. חי. (6) Z.
המושכלים. (7) M. עם. (8) Z. אשר הוא. (9) Z. בעצמו מושכל.
10) Fehlt in Z. 11) Z. למדינת החסידים. 12) Z. שנמצא. 13) Fehlt in Z.
ראוי. 14) M. צח. 15) Z. ויכול לבאר כל מה שכלבו באור שלם. 16) B.
17) In M. fehlt das Wort; B. hat מחצית. 18) B. und M. מאלי. 19) In M. steht hier die 10. Forderung, worauf dann gleich die elfte beginnt. M. B. (11) חזק. S. (10) חזק. S. (8)

העושק ובעליו ועושה דין מבני ביתו ומוזלתם ויוהר על היושר ונאות¹)
 לכל מי שיראה וטוב ונאה וקל כשיקראוהו²) אל היושר קשה כשיקראוהו
 אל החמס. השנים עשרה שיהיה אמיץ המחשבה על כל דבר שהוא רואה
 שצריך שיפעלוהו גבור ואינו מפחד ושיתקבצו כל אלה באדם אחד יקשה
 עד מאד ועל כן לא ימצא מי שנוצר על זו היצירה אלא יחיד ברור
 והמעט מבני אדם ואם ימצא כמו זה במדינה השלמה ותהינה בו רוב
 אילו המדות יהיה הראש והמנהיג והמלך האמתי. — אמר המחברו וכבר
 אמרו הפילוסופים³) תנאי האומה החסידה והמדינה החסידה וזכר אבונצר
 אמונותיה בספרו הידוע באמונות האומה ואני אזכור בכאן מקצת מה
 שזכרו. — אמר הפילוסוף והאומה⁴) החסידה פעולותיה כולם שלמות
 ונכוחות וזו היא סגולתה המיוחדת⁵) לה ועל כן לא יזונו אנשיה במאכלים⁶)
 המזיקים⁷) ועל כן⁸) אינם צריכים לדעת רפואות החלאים שסבתם רוב
 המאכל מפני שאינם אוכלים מאכל שלא יהיה על הסדר ועל כן מסגולות
 האומה החסידה שלא יצטרך בה לרופא ולא לשופט וכל מה שתתרחק⁹)
 האומה¹⁰) מן השלמות יהיה הצורך בה לאילו השנים יותר¹¹) ותהיה בה
 מעלת אילו השנים נכבדת וידוע הוא כי המדינה החסידה כבר נתן לכל
 אדם שבה כל שלמות שהוא מוכן לו ושאמונותיה כולם אמיתיות ואין
 אמונת כזב בה ושמעשיה הם¹²) השלמים על דרך כלל ושכל פועל
 זולתה הוא שלם כנגד ההפסד הנמצא בו כי התוך אבר מהגוף מויק
 בעצמו¹³) אלא שלפעמים יועיל למי שנשבו אפעה וירפא בהתוכו¹⁴)
 הגוף. ונשוב למה שהיינו בו. — ואמר אבונצר האנשים שהם מתנהגים
 על פי זה הראש הם החסידים הטובים והמצליחים ואם היא אומה תהיה
 זו האומה היא החסידה ואם הם אנשים¹⁵) התקבצו בישוב אחד יהיה זה
 הישוב אשר¹⁶) התקבץ בו כל מה שתחת זאת הממשלה היא המדינה
 החסידה ואם אינם מתקבצים בישוב אחד אבל בישוכין מפוזרין יתנהגו
 אנשיה בממשלות אחרות זולתי זו הממשלה יהיו אנשיה חסידים¹⁷) גרים
 באילו הישובים והיתה¹⁸) הסבה שהתפורו או שלא¹⁹) מצאו מדינה ישבה
 או שהיו במדינה אבל מצאו אותם תלאות וצרות משונאיהם או מדבר או
 מלחמה או זולתי זה והצטרכו להתפור וכשיודמן שיהיו²⁰) מאילו בזמן

1) Z. הנאות; in M. fehlt das Wort. 2) B. כשיקראוהו. 3) Z. באר
 במאכלים. 4) Z. המחויבת. 5) Z. והמדינה. 6) B. und M. הפילוסוף.
 7) B. und M. המזיקים; Z. מזיקים. 8) fehlt in Z. ועל כן. 9) B.
 שחרחק. 10) Z. המדינה. 11) Von bis יותר fehlt in Z. 12) fehlt
 in B. 13) Z. לעצמו. 14) B. und M. בהפכו. 15) Z. האנשים. 16) אם
 ותהיה. 17) M. חסידים. 18) M. והיתה. 19) In B.
 fehlt von שלא bis; אבל; in M. fehlt von מצאו bis. 20) B. u. M. שיהיה.

אחד או במדינה אחת או באומה אחת או באומות רבות יהיה קבוצם בממלכה¹) אחת להסכמת כונתם ורצונם ומנהגותיהם ואם יהיו בזמנים זה אחר זה תהיינה נפשותיהם כנפש אחת ויהיה השני על מנהג הראשון והבא²) על מנהג ההולך. — ואמר עוד וההצלחה היא הטוב האמתי וכל מה שיעשה האדם מפני שיגיע בו אל ההצלחה וישיג³) בו ההצלחה הוא⁴) כמו כן טוב לא מפני עצמו אלא מפני שהוא מועיל בהשגת ההצלחה וכל מה שהוא מבטל ההצלחה בשום פנים ומסכב⁵) שלא תושג הוא הרע האמתי. והטוב המועיל בהשגת ההצלחה יהיה מה שהוא בטבעו⁶) ויהיה כמו כן בבחירת האדם ומה⁷) שהוא בטבע יתנו אותו בטבע הגלגלים לא שתהיה כונתם לעזור אל השכל הפועל אל כונתו ולא לבטל אותה כי אין המועיל והמוזק⁸) ממה שיתנוהו⁹) הגלגלים או מנמתם לעזור את¹⁰) השכל הפועל על זה ולא המבטל מנמתו¹¹) מהטבעים הוא כונת הגלגלים לעשות דבר שיהיה כנגד¹²) השכל הפועל בזאת אבל בעצם הגלגלים לתת כל מה שבטבע החמר לקבל אותו יהיה מויק בכונת השכל הפועל או מועיל ועל כן לא יהיה מן הנמנע שיהיה בכלל מה שיגיע מהגלגלים לפעמים שיהיה¹³) מסכים בכונת השכל הפועל ולפעמים מה¹⁴) שיהיה הפך. אבל הטוב שהוא בבחירת האדם והרע שהוא בבחירתו הוא מתחדש על ענין אחר. וזה כי כחות¹⁵) הנפש האנושית חמשה המדבר העיוני והמדבר המעשי והמתעורר והמדמה והמרניש. וההצלחה אמנם ישכילה¹⁶) האדם וידע מה היא ככה¹⁷) המדבר העיוני לא בדבר אחר¹⁸) משאר הכחות. וביאור זה כי שיעשה ההתחלות¹⁹) והמושכלות הראשונות אשר²⁰) נתן לו השכל הפועל וכשידעם ואחר כך יתאוה אליהם ככה המתעורר ויחשוב במה²¹) שצריך לעשות עד אשר ישיגם במדבר המעשי ועשה²²) אלו אשר הוציאם במחשבה מהפעלים בכל²³) הכח המתעורר ותהיה המדמה והמרניש אשר²⁴) בו עוזרים ומשועבדים²⁵) אל המדבר ועוזרים אותו ויעשה האדם הפעלים אשר תושג בהם ההצלחה יהיה אז מה שיתחדש מהאדם

1) Z. במלאכה. 2) B. ותבוא. 3) fehlt in Z. 4) fehlt in B. und M. 5) fehlt in Z. 6) fehlt in B. 7) Z. [שיתנוהו] 8) Z. [ש]יתנו אותו הגלגלים כנגד שכל הפועל Z. 12) [או מועיל] בוא אבל בעצם כל מה שבטבע החומר שיהיה B. und M. 13) B. und M. 14) Z. במה. 15) Z. . . . 16) Z. ישכילהו. 17) Z. הכח. 18) In B. und M. fehlt es; Z. אחד. 19) Z. ההצלחות. 20) Z. . . . נתן "לא" אשר. 21) Z. אשר עד אשר. 22) Von ועשה bis zum nächsten המתעורר fehlt in Z. 23) Es muss offenbar בכלי heißen. 24) Z. אשר בו עוזרים. 25) Z. משועבדים.

טוב¹) כלו ועל זה הרך לברו²) יתחדש הטוב אשר הוא בבחירת האדם. והרע אשר הוא בבחירתו יתחדש במה³) שאומר. וזה כי המדמה⁴) והמרגיש אין⁵) אחר מהם יודע ההצלחה והמדבר כמו כן לא ידע ההצלחה על כל פנים אבל ידע אותה כשישתדל להשיגה ויש בזה העולם דברים רבים ממה שאפשר⁶) שיחשוב האדם כי הוא⁷) מה שצריך שיהיה הכונה והתכלית בחיים כמו התענוג והמועיל והכבוד והדומה לזה וכשיתעצל האדם להשלים⁸) החלק המדבר⁹) העיוני ולא ידע ההצלחה וישתוקק¹⁰) אליה וישים¹¹) אל התכלית אשר יכון אותה בחייו דבר אחר וולתי ההצלחה ממועיל או תענוג¹²) או ממשלה או כבוד וישתוקק אותה בכח המתעורר ויחשוב להוציא פעלים ממה ששיג בהם זה¹³) התכלית במדבר המעשי ויעשה¹⁴) אלה הפעלים אשר הוציאם בכלי הכח המתעורר ויעורו אותו הכח המדמה והמרגיש על זה יהיה אז כל מה שיתחדש רע כולו. וכמו כן כשישיג האדם ההצלחה וידע אותה אלא כי הוא לא ישים אותה עמלו¹⁵) ותכליתו ולא ישתוקק אותה¹⁶) אלא תשוקה חלושה וישים תכליתו אשר ישתוקק אליה¹⁷) בחייו דבר¹⁸) אחר וולתי ההצלחה ויעשה שאר כחותיו¹⁹) כשישיג²⁰) זה התכלית יהיה²¹) מה שיתחדש ממנו רע²²) כולו. — ואמר אפלטון מי שהיה מבני אדם חושק האמת הוא ממחר לקבל החכמה²³) וממחר לשמוע והוא גדול הנפש ונכבד ועצתו נכונה וזה הוא הראוי להיות ראש ומלך וכוה²⁴) ימצא מעט ושימצא יהיה²⁵) אחד מכל²⁶) בני אדם והוא²⁷) היכול להנהיג בני אדם בהנהגה הטובה והישרה. — אמר המחברו ובהניע האדם לזו המעלה יהיה נבדל משאר בני אדם והולך בדרכי האל ולא יפנה מדעתו אפילו רגע אחד כמו שאמר דוד ע"ה [תהלים ט"ז ח'] שויתי ד' לנגדי תמיד כי מימינו²⁸) בל אמוט. — ואמר אריסטו מי²⁹) ששרת היושר ועבד השם ית' ופעל כל פעליו בשלמות³⁰) ויהיה ענינו³¹) בכשרון שיהיה אוהב האל אהבה עזה ומי³²) שיאהב האל אהבה אלהית ויאהב השכל והמדות הטובות יכבדהו האל וישמרהו ויסיעהו ויטיב אליו כאוהבים כי כל דבר ישמח³³) בדומה לו ויבקש לעשות רצונו והאל

1) B. טובה לו. 2) M. לכוא. 3) B. ממה. 4) Z. המדבר. 5) Z. הוא רואה שצריך. 6) B. [וישים] Z. והשים B. 7) והשתוקק B. 8) B. ובשלים. 9) fehlt in Z. 10) B. ועשה. 11) Z. und M. והשיבו. 12) Z. E. או. 13) Z. E. עיונו. 14) Vielleicht. 15) B. אליה. 16) Z. אורו. 17) B. אורו. 18) Z. אורו. 19) M. כחותם. 20) Z. להשיג. 21) fehlt in Z. 22) Z. רע לו. 23) Z. הוא. 24) B. וכוה. 25) Z. אדם. 26) Z. בכל. 27) Z. הוא. 28) Z. מימינו. 29) Z. כי מי. 30) fehlt in Z. 31) Z. עמו. 32) Z. ושיאהב. 33) Z. ישמר.

ית' הוא החי והוא החכם והוא השלם בתכלית השלמות¹⁾ ועל כן לא יאהבוהו אלא השלמים²⁾ באמת³⁾. — ואמר החכם הבורא ית' לא יבחר⁴⁾ בבעלי השלמות בגדולה ובממשלה בעושר ובהון אלא יבחר ויאהב מי שמנהגו טוב והולך על הדרך הישר ושומר מצותיו ודבריו ויהיו קלים בעיני הרברים הגופניים הכלים וזו היא מעלה נגד האל ית' וזהו אשר יכבדהו וישים מעלתו גדולה מכל בני אדם. — ואמר מי שיאהב להשאר תמיד ועמו השכל והבינה והדברים הנאים הוא אצל כל בני אדם משובח מפני שיאהב דבר נאה ומפני שבני אדם כולם מוטבעים לשבח מי שזה דרכו וזה כי לא יאהב האדם זה הדרך אלא אם יהיה במעלת המלאכים כי המלאכים אין להם תאות המאכל והשתיה⁵⁾ והמשגל ועצמם נשאר לעדי עד בענין אחד אבל גופות החיים מפני שהם משתנים ונתכים⁶⁾ שם האל ית' בם תאות המאכל מפני שישארו וערב עם התאוות⁷⁾ התענוג להגיע אל מה שצריך כמו שמשמים בפה⁸⁾ מהמאכל לצוד בו החיות וכשהיה טבעו ופעלו שישגי בן⁹⁾ התענוג תכליתו כבר השים¹⁰⁾ תכליתו תכלית החזיר ומי ששם טבעו אהבת¹¹⁾ השכל התנהג במנהג המלאכים ועל כן ראויים אילו שיקראו אלהים ובעלי התענוג שיקראו בהמות. — אמר המחבר ואנשי זה החלק הקדוש שהם¹²⁾ בזה המעלה אינם שוים אבל יש למקצתם¹³⁾ יתרון על קצתם¹⁴⁾ כמו שיש נביא משיג יותר ממה¹⁵⁾ שישגי חברו ויש אנשים שהם קרובים מזו המעלה והם נקראים בני הנביאים והם הראויים לנבואה ומוכנים בטבעם שתשרה עליהם. והפילוסופים זכרו כי הוא דבר קשה שימצא מזה המין וכשימצא¹⁶⁾ הם קוראים אותו אדם אלהי ואומרים¹⁷⁾ שאור האל יפוג עליו ומשיג השגות נפלאות מאד. — ואמר רבינו משה זצ"ל וזה האיש ר"ל הנביא יתחייב¹⁸⁾ בהכרח שתחבטל מחשבתו ותשוקתו אל הגדולות שאינם אמיתיות כמו בקשת הנצוח או שיכבדהו בני אדם [אלא¹⁹⁾ יבינו בני אדם] כפי עניניהם אשר הם בלא²⁰⁾ ספק בניהם²¹⁾ או כהמות או כחיות המויקות אשר לא יחשב המתיהר השלם כשיחשוב²²⁾ בהם אלא היאך ינצל מנוק המויק מהם²³⁾ אם יודמן לו עמהם שותפות או להשיג מהם תועלת אם יצטרך להם בצורך מצרכו

החכמים השלמים 2) Z. fehlt in B. und M. בתכלית השלמות 1)
 יבחר בגדולה ובממשלה לא בבעלי השלמות בעושר 3) Z. Fehlt in Z.
 4) Z. 5) Z. 6) B. ונתבים. 7) Z. התאוה. 8) Z. בכח. 9) Fehlt
 in B. 10) Z. הסיר. 11) B. und M. אהבת הנאה והשכל. 12) Z. אינם
 על מה 13) Z. 14) B. מקצתם. 15) Z. שוים בזאת המעלה
 יחויב 16) Z. 17) Z. מפני שאור השכל יפוג עליו. 18) Z. וכשיודמן שימצא
 19) Z. 20) Z. 21) Z. כפייהם. 22) Z. כשחשב. 23) Fehlt in Z.

והארם¹) אשר זה מנהגו אין ספק בו²) כשיפעל³) כמו המדמה אשר הוא בתכלית השלמות ויפוי⁴) עליו מהשכל כפי שלמותו העיוני לא ישגי אלא⁵) דברים אלהיים חיים נפלאים מאד ולא יראה אלא האל ומלאכיו⁶) ולא תגיע לא דעה⁷) אלא בדברים הם עצות נכונות ומנהגים כוללים לתקון⁸) בני אדם קצתם עם קצתם ואילו שלשה ענינים אשר זכרנו והם שלמות הכח המדבר בלמוד⁹) ושלמות הכח המדמה ביצירה ושלמות המדות כבטול המחשבה בכל התענוגות הגופניות והסרת התשוקה בכל מיני הכבודים הסכלים¹⁰) הרעים יש יתרון¹¹) לשלמים זה על זה יתרון גדול וכפי היתרון בכל ענין מאילו הענינים יהיה¹²) יתרון מעלת הנביאים כולם. — אמר המחברו ואילו ההשגות הנפלאות יש מהחכמים הגדולים מי שמשגיג מהם לא בעת השינה בלבד אלא אפילו¹³) בעת ההקצה ואם השגת הנביאים יותר גדולה כפי יתרון מעלתם. וחכמינו ז"ל זכרו השגות מזה המין כמו שרמזו אליהם במקצת דרשות וכפי¹⁴) גדל השגת¹⁵) האל ית' בעמו ישראל ובחירתו¹⁶) בהם מכל העמים ומונתם להשלים כח שכלם היו השגותיהם אמתיות וגדולות¹⁷) יותר משאר¹⁸) העמים והשגות הנבואה עם השגות¹⁹) החלומות האמתיות²⁰) הכל מין אחד ואין ביניהם הפרש אלא²¹) ברוב ובמעט. ושפע²²) הנביאים שלמה והשגתם נקיה לא²³) התערבו²⁴) עמהם²⁵) דברים בטלים אשר סבתם חסרון הכח המדמה וצאתם מהאמצעות והשגות החלום אי אפשר על הרוב²⁶) שלא יתערבו עמהם²⁷) דברים בטלים²⁸). ואל זה רמזו רבותינו ז"ל (ברכות נו.) נובלת נבואה חלום והנובלת הוא פרי שלא נתבשל כל צרכו ולא הגיע לשלמותו וכן השגת החלום היא באה מכה שלא שלם כל צרכו ויש בו חסרון אבל הכל מין²⁹) אחד. ותפילוסופים האמתיים זכרו כי השיגו השגות אלהיות ואין לתמוה על זה כי הכח השכלי ישפע³⁰) על כל מי שהוא מוכן לקבל וזהו חסד הכורא ית' כמו שאין לתמוה היאך יחלום כל אדם. — ואמר הפילוסוף והנפש המדברת לפעמים תהיה מוכנת במקצת האומות בעת ההקצה ותדבק בשכל³¹) הכללי ולא תצטרך כשתרצה לדעת הדברים אל הקש ואל המחשבה אלא תסתפק³²) בהתעוררות אלתי ויקרא זה רוח

1) Z. 2) B. כי. 3) Z. שכשיפעל. 4) Z. ויפוי. 5) Z. רעה ודברים הם. 6) B. במלאכיו. 7) Z. רק לדברים נפלאים אלהיים. . .
8) לתקן. 9) Von bis בלמוד המדמה fehlt in Z. 10) Fehlt in Z.
11) Z. תקן. 12) B. הם. 13) Fehlt in Z. 14) B. ולפי. 15) Z. השגת.
16) ובחירתו. 17) Z. גדולות. 18) Z. מכל. 19) B. השגת החלום.
20) Z. האמתיים. 21) Z. אלא כעט. 22) Z. ושכח. 23) M. לו. 24) B. B. hat
25) Z. עמה. 26) fehlt in Z. 27) Z. עמו. 28) B. hat
29) Fehlt in Z. 30) Z. וישפיע. 31) Z. בשגת. 32) Z. כשתסתפק. אשר סבתם

הקודש ולא נתיחד¹) בזה המעלה אלא הנביאים והאנשים האלהיים
 בלבד²). — אמר המחבר וזה הוא מה שאמרו חכמינו ו"ל שהוא מדבר³
 ברוח הקודש ואל זה רמו דוד ע"ה באמרו (תהלים נא יג) ורוח קדשך אל
 תקח ממני וכבר באר זה רבינו משה ע"ה בספרו המורה⁴). ואמר אריסטו
 לפעמים אני כאילו מתיחד בעצמי⁵ ואסיר גופי⁶ והייתי כאילו אני עצם
 פשוט בלי גוף ואראה בעצמי מהיופי וההדר מה שאשאר בעדו⁷ תמה
 ומשתומם ואני אדע⁸) כי אני חלק מחלקי העולם העליון השלם
 והמעולה⁹) ואני בעל חיים פועלים¹⁰) ואחר שיתאמת זה אצלי אעלה
 במחשבתי מזה העולם אל העלה האלהית¹¹) ואהיה כאילו אני מונח בה
 ודבק¹²) בה ודבק עמה ואהיה למעלה מעולם השכל כולו ואראה עצמי
 כאילו אני עומד בעולם¹³) השכל האלהי ואהיה כאילו אני נדבק בה
 ונדבק עמה כאילו אני עומד באותו המעמד הנכבד האלהי ואראה שם
 מהמאור והזיו מה שלא יוכלו הלשונות לספר ולא הלבבות להכיל וכשירבה
 עלי¹⁴) אותו הזיו והאור ולא אוכל לשאת¹⁵) אותו¹⁶) ארד מהשכל אל
 המחשבה והעיון וכשאהיה¹⁷) בעולם המחשבה תסתיר¹⁸) ממני¹⁹)
 המחשבה אותו האור והזיו ואשאר תמיה היאך ירדתי מהמקום העליוני
 האלהי והייתי במקום²⁰) המחשבה אחר אשר יכלה נפשי להחליף
 נופה²¹) ועלות אל העולם השכלי ואחר כך אל האלהי עד²²) שתהיה
 במקום האור והזיו אשר הוא עלת כל אור וכל זיו ותמהתי היאך ראיתי
 נפשי מלאה מאור אלא שאני אחר שנשאתי דעי²³) והעמקתי מחשבתי
 והייתי כנבהל²⁴) וזכרתי דבר קליטום כי הוא צוה²⁵) לבקש ולחקור
 בעד²⁶) עצם הנפש הנכבדת והמהירות לעלות אל העולם הנכבד העליוני
 ואמר²⁷) כי מי שמהר על זה ועלה אל העולם העליון ינתן²⁸) לו שכר טוב
 בהכרה ועל כן אין²⁹) צריך לאדם שיתעצל מלבקש והמהירות לעלות
 לזה העולם העליון ואע"פ שייגע ויעמול כי לפניו המנוחה אשר אין אחריה

על המעלה העליונה
 (האליה) 536

1) B. ניהר. 2) Fehlt in B. und M. 3) Fehlt in Z. 4) Z.
 יודע. 5) Fehlt in Z. 6) Z. גוף. 7) Z. בעדי. 8) Z. יודע. 9) Z. המעלה. 10) Fehlt in Z. 11) Es müsste אל העולם האלהי heißen.
 12) Fehlt in Z. und M. 13) Von בעולם bis עומד אני fehlt in B.
 14) M. על. 15) Z. לצאת. 16) Fehlt in Z. 17) Z. וכשאראה. 18) Z.
 מכניו אותה האורה והזיו הנכבד. 19) Z. [שם אותו תאור והזיו] תסתיר.
 20) Fehlt in B. 21) Z. גופי ועליתי אל העולם. 22) Z. עד אשר תהיה אל. 23) Z.
 24) Z. נבהל. 25) Fehlt in Z. 26) Z. בעד עצם הנבהל הנכבדת והמוחרת אל העולם. 27) Fehlt in Z.
 28) Z. יתן לו האל שכל טוב. 29) Z. אין צריך להתעצל. ואמרת כי... Z.
 מלבקש ומהר לעלות בזה העולם העליון שיוגיעו לפניו מנוחה...

יגיעה ולא עמל ואמנם¹) רצה בדברו זה להזהירנו לבקש הדברים השכליים מפני שנמצאים כמו שמצאם הוא ונשיגם כמו שהשיג^{1a}) הוא. — ואמר עוד אינו²) מהזהירות לכלות הנפש בבקשת התאוות אלא בהשגת העולם העליון. — ועל זה הדרך הנזכר³) אמרו חכמינו ז"ל פלוני עלה לרקיע כי⁴) כשיחשוב החושב בדברים העליונים יאמרו⁵) שעלה⁶) וכשיחשוב בדברים התחתונים יאמרו שירד⁷) ועל זה רמז דוד ע"ה באמרו (תהלים קיג ה) המנביה לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ ואל זה רמזו חכמינו ז"ל באמרם (משלי כא כב. ילקוט שם) עיר גבורים עלה חכם אילו⁸) השמים שהיא עירם של מלאכים חכם זה משה ויורד עוו מבטחה זו תורה ומנין שעלה משה לשמים שנאמר (שמות כד א) ואל משה אמר עלה אל ה' ומנין התורה נקראת עוו שנאמר (תהלים כט יא) ה' עוו לעמו יתן. (ובבקוק⁹) הנביא ע"ה רמז אל האור והווי הנזכרים באמרו (חבקוק ג ד) ונוגה כאור תהיה כלומר זה הנוגה שהוא כנוי להשגת דברים אלהיים נפלאים מאד הוא כאור ודבר בהיר מאד מה שלא תוכל לשון לספר והאוזן להכיל. ואחר כך אמר וקרנים¹⁰) מירו לו כלומר זה התפארת וההדר אל תחשוב שהוא מושאל מאחר ומגיע לו מזולתו אינו אלא מעצמו והאור נאצל ממנו לכל הנבראים והוא לכוזר עלת אור¹¹) וקרנים מלשון כי קרן אור¹²) פניו ואחר כך אמר ושם חביון עוו כלומר ומוזה האור והנוגה¹³) מסתתר עוו מבני אדם כי¹⁴) מפני שאין לו תכלה והוא דבר נפלא מאד אין שכל הבריות אפילו שכל המלאכים יכולים לסבלו ולציירו על אמתתו וגדולתו¹⁵) ושלמותו סבה שהוא נעלם מהם. וזה פירושו מופלא מאד. והגני מראה לך היאך¹⁶) זכרו הפילוסופים זה הענין בעצמו והם העירוני עליו. — אמר אבונצ'ר וכל דבר אשר¹⁷) מציאותו שלם כשידע אותו האדם וישכילו יהיה¹⁸) מה שיושכל ממנו שלם מפני שהמושכל ממנו בנפשותינו¹⁹) נאות למה שהוא נמצא ממנו וכפי מציאותו²⁰) חוץ נפשותינו יהיה מושכלו²¹) בנפשותינו מושכל חסר כי התנועה והזמן ומה שאין לו תכלה ואפיסה²²) והדומה²³) להם מהנמצאים המושכל מכל אחד מהם בנפשותינו²⁴) מושכל חסר מפני שהם בעצמם נמצאים חסרי

1) Z. אמנם. 1a) Z. שהשיג. 2) Z. אין מהזהירות לכלות הנפשות. 3) Z. אינו. 4) B. M. כי עלה. 5) B. M. Fehlt in Z. 6) B. M. Fehlt in M. 7) B. M. וירד. 8) Von Ailoi bis מלאכים fehlt in Z. 9) B. ובחבקוק. 10) Z. קרנים. 11) B. M. כי הוא. 12) Z. אחר. 13) Z. עור. 14) Z. הנגה. 15) B. M. B. M. ויראה מה שהושכל. 16) Z. אין. 17) Z. שמוציאותו. 18) Z. ויראה מה שהושכל. 19) Z. מציאותו. 20) M. מציאותו. 21) Z. מושכל. 22) B. והאפיסה. 23) Z. והדומים. 24) Z. Fehlt in Z.

המציאות והחשבון והמשולש והמרובע והדומה להם מושכלותיהם
בנפשותינו שלמים מפני שהם בעצמם שלמי המציאות ועל¹⁾ כן היה
מהמחויב²⁾ בבורא³⁾ ית' אחר שהוא בתכלית השלמות במציאות שיהיה
המושכל ממנו בנפשותינו בתכלית השלמות ואנו מוצאים הרבר הפך ועל
כן צריך שנדע⁴⁾ כי הוא מצדו לא יקשה להשיגו מפני שהוא בתכלית
השלמות אבל להלשת כחות שכלנו מפני קשור בחומר תקשה⁵⁾ השנתו
וציורו נחלש להשכילו⁶⁾ על מה שעליו מציאותו⁷⁾ כי רוב⁸⁾ שלמותו
יחלש אותו ולא יוכל לציירו על השלמות. — ומה נמלצו⁹⁾ דברי חכמינו
ז"ל באמרם¹⁰⁾ ישב ר' נחוניא ודרש מאי האי דאמרינן העולם הבא ולא
ידעינן מאי קאמרינן. העולם הבא מתרגמינן עלמא דאתי ומאי עלמא דאתי
מלמד שקודם שנברא העולם עלה במחשבה לברוא אור ונברא אור גדול
שאין כל בריה יכולה לשלוט בה צפה הקב"ה שאין יכולין לסכלן לקח
שביעית ושם להם במקומה והשאר נגזו לעתיד לבוא ואמר אם זכו בזה
שביעית וישמרוהו אתן להם זה העולם האחרון¹¹⁾ והיינו דכתיב העולם
הבא שכבר בא מקודם¹²⁾ ששת ימי בראשית הרא היא דכתיב (תהלים
לא כ) מה רב טובך אשר צפנת וגו' וזה הדרש מעיר על ענין גדול ומופלא
למי שיבינהו והוא מאמר פילוסופי וכוהו הפילוסופים על זה הדרך בעצמו
כלי שגוי והוא עמוד¹³⁾ שדברים עמוקים נפלאים נשענים עליו ויש בו
סוד סתום לא יגלה אלא למי שנפקחו עיני שכלו והבין¹⁴⁾ דברים נוכרו
למעלה ומקצת מה שהתבאר ממנו כי מעטים הם מאד מי שיבינו אמתת
העולם הבא ואע"פ שהמלה שגורה בפייהם ועל כן אמר ולא ידעינן מאי
קאמרינן כי המון העם אפילו¹⁵⁾ מי שהם חושבים שהם חכמים אינם
משיגים אמתת עניני¹⁶⁾ המלות ויתבאר ממנו כמו כן כי צריך האדם
שישתדל בזה העולם להשלים שכלו ולתקן מדותיו כדי שיוכח לעולם הבא
וזה רמז¹⁷⁾ שלמה ע"ה באמרו (קהלת ט י) כי אין מעשה ודעת וחשבון
וגו' ואל זה רמזו רד"ל באמרם (ע"ז ג.) אמר ר' יהודה בן פדיה¹⁸⁾ עתידין
הרשעים לומר לפני הקב"ה הניחני¹⁹⁾ ונעשה תשובה והקב"ה משיבם
שוטים שבעולם עולם שהייתם בו דומה לערב שבת והעולם הזה דומה
לשבת אם אין אדם מכין מערב שבת מה שיאכל²⁰⁾ בשבת יתקן בשבת

1) Z. על. 2) Z. מחויב. 3) Z. מחבורא. 4) Fehlt in B.
5) Z. הקשה. 6) B. משנשכילוהו. 7) Z. מציאות. 8) רוב מציאות שלמותו.
9) Z. נמרצו. 10) Fehlt in B. und M. 11) Z. מוזמן. 12) Z. מוששח.
13) Fehlt in Z. 14) Z. ותבין. 15) Z. אעפ"י. 16) Fehlt in Z.
17) B. und M. רצה. 18) Z. פדי. 19) Z. המתן. 20) Z. יאכל.

ויחללנו¹) הו' אומר מי שהתקין קודם יאכל ואל זה הענין הנזכר רמזו עוד באמרם (חגיגה יב) אמר ר' אלעזר אור שברא הקב"ה ביום הראשון היה אדם צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו כיון שנסתכל באנשי דור המבול ובאנשי דור הפלגה שמעשיהן מקולקלין גנוז מהם שנאמר וימנע מרשעים אורם ולמי גנוז לצדיקים לעתיד לבא שנא' וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל²) וגו' (יומא לה:): ואין טוב אלא צדיק שנא' אמרו צדיק כי טוב ומה מתוק זה הדרש למי שיבינהו וכמה עמוקות גלה ואמרו עוד ראהו שאינו כדאי להשתמש³) בו רשעים והבדילו לצדיקים לעתיד לבא. — ואמר הפילוסוף והנפש כשתהיה מוכנת לקבל⁴) שפע השכל הפועל ודבקה בו תמיד ולא תצטרך להסתכל בגוף ובהרגשות אבל⁵) יסוד הגוף יטרודנה וימנענה⁶) מלהרבה בו דבקות שלם וכשיסור ממנה מרדת הגוף במות⁷) תסתלק המחיצה ויסור המונע ויהיה הדבקות תמיד כי הנפש נשאר והשכל הפועל נשאר לעד והשפע⁸) מאצלו נתון והנפש מוכנת לקבלו⁹) בעצמה כשלא יהיה מונע¹⁰) והנפש צריכה לגוף בתחילה ואל ההרגשות כדי שגיעו באמצעותם הדמיונים ותלקוט הנפש מאילו הדמיונים¹¹) הדברים הפשוטים הכלליים ותצייר¹²) אותם באמצעותם כי אי אפשר לה¹³) בתחלה לקנות המושכלות¹⁴) אלא באמצעות ההרגשות והם כמו¹⁵) הבהמה המוליכה רוכבה אל המקום המכוון ואחר שגיע אליו ואין צורך בה תהיה יגיעה ועמל על בעלה ומשא כבד וכן הגוף¹⁶). ואמנם היתה זו הצלחת הנפש מפני שהיא תענוג גדול לא יוכל הפה¹⁷) להגידו ואמתת התענוג השנת כל¹⁸) כה למה שנותן טבעו מבלי חולי וסגולות טבע הנפש החכמות והידיעה באמתת הדברים כפי מה שהם וכבר התבאר כי אין ערך לתענוג הכה השכלי אל תענוג הכה המרגיש והתבאר כי הסבה שלא נשיג¹⁹) תענוג החכמות מפני שאנחנו טרודים בעסקי הגוף וכשתהיינה הידיעות אשר הם סגולות הנפש וידיעת האל ית' והמלאכים והיאך נמצאו שאר הנבראים ממנו וזולתם מהידיעות מצואות²⁰) תמיד בנפש והיא טרודה בהם ואינה טרודה בגוף ומקרינו יהיה דבקותו לעד עם המלאכים אחר שיפרד מהגוף ויתענג תענוג לא ישיג האדם בזה העולם אמתתו ואמנם לא תתחזק

1) B. עליו. 2) Von יבדל bis כי טוב fehlt in Z. 3) Fehlt in Z. 4) Fehlt in Z. 5) M. אבל לא יסור הגוף. 6) Z. וימנעה. 7) Fehlt in Z. 8) Von השפע bis נתון fehlt in Z. 9) Z. לקבל. 10) Z. מונע לגוף. 11) Fehlt in B. 12) B. ותצור M. כמו המצודה וכבהמה המוליכה. 13) B. ההשגות. 14) B. לא. 15) M. ותסור. 16) Z. רוכבת אל המקום ואילו צריך בה . . . 17) Z. [דבה]. 18) Z. כה למה שנותן טבעו מבלי חולי וסגולות טבע הנפש החכמות והידיעה באמתת הדברים כפי מה שהם וכבר התבאר כי הסבה שלא נשיג¹⁹) תענוג החכמות מפני שאנחנו טרודים בעסקי הגוף וכשתהיינה הידיעות אשר הם סגולות הנפש וידיעת האל ית' והמלאכים והיאך נמצאו שאר הנבראים ממנו וזולתם מהידיעות מצואות²⁰) תמיד בנפש והיא טרודה בהם ואינה טרודה בגוף ומקרינו יהיה דבקותו לעד עם המלאכים אחר שיפרד מהגוף ויתענג תענוג לא ישיג האדם בזה העולם אמתתו ואמנם לא תתחזק

התשוקה אליו בזה העולם מפני שלא נטעם אותו ולא נשיגהו על אמתתו כמו שאם יספרו לעקור תענוג המשגל לא יתאוה לו ויהיה¹) בעיניו דבר מטונף וזה התענוג השכלי הוא לכל נפש שהגיעה לשלמותה בזה העולם. — אמר המחברו וחכמינו רמזו לזה²) באמרם (סנהדרין צט.) כל הגביאים לא נתבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו. — ואמר אריסטו והנפש לא תרד כולה אל זה³) העולם השפלי המורגש לא נפש הכל ולא נפשותינו אבל ישאר ממנה בעולם השכלי ולא יסרד ממנו מפני שאי אפשר שיסרד הדבר מעולמו לגמרי⁴) אלא בהפסדו וצאתו מעצמו והנפש אעפ"י שירדה אל זה העולם היא תלויה בעולמה. ואם אמור יאמר למה לא נרגיש בעולם ההוא כמו שנרגיש בזה העולם נאמר מפני שהעולם המורגש גובר עלינו ונפשותינו מלאות מתאוות הרעות ואזנינו⁵) מקולות המליז⁶) ועל כן לא נרגיש בעולם השכלי ולא נרע מה שתביא אלינו נפשינו⁷) ממנה⁸) כי אנחנו נוכל להרגיש העולם השכלי כשנעלה⁹) מזה העולם ונשליך תאוותיו הנקלות והגבוות ולא יגבר עלינו¹⁰) ממנו דבר ואז נוכל להרגיש¹¹) בדבר ההוא¹²) במקצת חלקי הנפש קודם שיבוא זה הדבר על הנפש כולה כמו התאור¹³) שאנחנו לא נוכל להרגיש אותה בעוד שהיא קיימת בכח הנפש ובשלתך אל הכח המרגיש ואל הכח המחשבה והשכל נרגישה¹³) מיד וקודם שתהיה באילו לא נרגיש אותה ואע"פ שתעכב על הנפשות זמן ארוך. — ואמר החכם ובנפש הכללית תפוז השכל וטובותיה על הנפשות הפרטיות ברנע אחד אבל¹⁴) הנפשות הפרטיות לא תוכלנה לקבלם אלא דבר אחר דבר באורך הזמן כמו המלמד האוהב ללמד¹⁵) לתלמידו כל מה שהוא¹⁶) יודע אבל נפש¹⁷) התלמיד לא יוכל לקבלו אלא מעט מעט וסבת זה מפני שהיא טבועה בים החומר ומאסר הטבע וגברו מחשבי הגוף¹⁸) על ראותה בחוץ נטייתה¹⁹) אל התאוות הגופניות ובשתיקן משנת ההתרשלות²⁰) והתחילה לעלות במעלות²¹) החכמות²²) והתמידה על זו הענין אז תהיה נאחות בנפש הכללית. — ואמר אריסטו ונאמר כי לכל נפש דבר דבק²³) כגוף למטה ודבק בשכל למעלה והנפש הכללית

1) Z. יהיה. 2) Z. בזה. 3) Fehlt in B. und M. 4) Fehlt in B. 5) Von אזנינו bis הכלוי fehlt in Z. 6) M. הבלי. 7) Fehlt in B. 8) B ממנו. 9) M. כי כשנעלה. 10) Fehlt in Z. 11) B. und M. שנרגיש. 12) M. ההוה. 13) Z. נרגישנו. 14) Von אבל bis פרטיות fehlt in Z. 15) Z. המלמד. 16) Z. שיוע. 17) Fehlt in Z. 18) Z. הגופות. 19) Z. נטותם. 20) Z. הסכלות. 21) Z. למעלות. 22) Fehlt in Z. 23) Z. ידבק.

תנהיג הפרטי והכללי במקצת כחותיה בלי יגיעה ועמל מפני שהיא¹ לא תנהיגנו מנהג שכלי כללי אין מחשבה בו ולא עיון ואמנם היתה הנהגתו כעיון מפני שהוא גוף² כללי אין שנוי בו ופרטו יתרמה בכללו ואינו בעל מזגים³ משונים ואיברים שאינם דומים לחלקים כדי שיהיה צריך אל מנהג משונה אבל הוא גוף⁴ אחד מחובר דומים איבריו זה לזה והוא בעל טבע אחד אין שנוי בם. ואמנם הנפש הפרטית אשר⁵ באילו⁶ הגופים הפרטים היא נכבדת תנהיג הגופות מנהג נכבד אלא שאינה מנהגת אותם⁷ במחשבה ועיון ואמנם היא⁸ מעיינת וחושבת מפני שההרגש יסריר אותה בהביא אל האיברים המורגשים והביא עליה מכאובות היגונות במה שיתחדש עליה מהדברים שהם יוצאים מהטבע⁹ וזה ממה שיטעה אותה וימנעה משתראה עצמה וחלקה הנשאר בעולם השכלי וזה כי הדברים הזרים נברו עליה כמו התאוה הרעה והתענוג הנבוה ועובה¹⁰ דברים התמידים¹¹ להשיג¹² תענוגי זה העולם המורגש והיא לא ידעה כי היא נתרחקה¹³ מהתענוג אשר הוא לה תענוג אמתי ורדפה¹⁴ התענוג האבד ולא החזיקה¹⁵ בתענוג אמתי כי אילו החזיקה בו היתה מנהגת זה הגוף בלי יגיעה ועמל והיתה מתרמה בנפש הכללית והיתה כמוה¹⁶ במנהג אין ביניהם הפרש. — ואל זה רמו שלמה ע"ה באמרו (שה"ש א'ו) בני עמי נחרו בי שמוני נוטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי כלומר ההרגשות¹⁷ היו סבה שאתעסק בדברים הם זרים ממני והטרודני בתענוגיהם עד ששכחתי מלבקש¹⁸ הדבר המיוחד לי והנשאר לי לעדי עד וזה הלשון בעצמו בלי¹⁹ שנוי ארצה לומר בני אמי הביאו הפילוסופים בדבריהם על זה כמו שיתבאר למעינים בדבריהם. ונשוב לענין החלק וכונת האדם שהוא בו המעלה להרמות ליוצרו ככל מעשיו ולהיות שלם במעלותיו השכליות והיצירות. — ואמר אפלטון מי ששם מנמתו לתאוות ואהב הנצוח והוא²⁰ משתעבד להם שעבוד גדול תהינה בהכרח מחשבותיו מחשבות מתות ולא יהיה בו²¹ בשום פנים ואפילו²² מעט מהמעט מהענין אשר הוא הפך הדברים המתים אשר אפשר שיהיו מיוחדים למי שלא ימות.

1) Z. שהוא לא ינהגו. 2) Fehlt in Z. 3) מזגים. 4) Fehlt in Z.
 5) Von אשר bis הפרטים fehlt in M. 6) B. הגופנים. 7) Z. אותה.
 8) Z. הוא מחשבת עיונית [ועיונת] מפני שההרגש מורד אותה. 9) Z. החיץ לטבע. 10) Z. בתביא האיברים. . .
 11) Z. מתמידים. 12) M. להשיג. 13) Z. תתרחק. 14) Z. תתרחק.
 15) Z. החזיק. 16) Z. כמוהו. 17) Z. ההרגש היה. 18) Fehlt in Z.
 19) Z. הוא משרת ועבד להם. 20) Z. fehlt in Z. 21) Z. מעט מהמעט מהענין אשר.
 22) Z. בה. 22) Fehlt in Z.

אבל מי שתהיה מנמתו לאהוב הלמוד וידיעת¹ האמת והוא מינע נפשו באילו בלבר הוא בהכרח יחשוב מחשבה אלהית לא² מתית³ ויאהב בהכרח שלא יתעצל מלדרוך⁴ אחר דבר מהענין אשר הוא הפך הדברים המתים אשר אפשר בטבע האדם לקבלם. — ואמר אריסטו לא יאות שתהיינה⁵ מחשבות האדם מחשבות אנושיות⁶ ואעפ"י⁷ שהוא איש ולא שתהיינה מתות ואעפ"י שהוא מת בנופו⁸ אלא שישים לא מתות⁹ כפי היכולת ושיפעל כל דבר בעבור שיחיה חיים אלהיים כי האדם אעפ"י שהוא קטן בנופו הוא מעולה בחכמה ובשכל על הנבראים כולם כי הוא העצם הראש המושל על הכל ולעצם האנושי פעלים אנושיים ופעלים אלהיים והצלחה¹⁰ אלהית ופעליו האנושיים הם כמו העגה והגבורה והיושר ושאר מדותיו אשר הוא עושה אותם בצרכיו במשא ומתן כי אילו הפעלים בנופות אבל פעליו האלהיות וההצלחה האלהית הם פעלי החכמה והחיים השכליים ועשות העצות האלהיות הצרופות מההתפעלויות והעיון במושכלות ובשכל¹¹ האלהי הנבדל מההרכבה והמקרים כלם והמדות היציריות אין להם קיום אלא בנופות והנפשות כמה שהוא חוץ מהם. — אבל החסיד¹² החכם המצליח הוא משתמש בחכמה ובשכל ובעוד שהוא משתמש במדות היציריות תמנענה אותו מעשות עצתו על¹³ האמת וכשלא יהיה טרוד בהם יהיה נצל מכת¹⁴ הטבע וכליו¹⁵ ומהנפש ובהותיה והרגשותיה ומכל תשמישיה האנושיים ויהיה עם הרברים האלהיים בשמחה וניל וטובות אלהיות. — ואמר הפילוסוף מי שפעל הפועל מפני שראוי לעשותו ולא ישגיה אל הנפש הבהמית ולא אל מה שיקרה לה מזה זה האיש יותר הגון שיהיה פעלו זה אלהי משהיה גופני ועל כן צריך שיהיה האדם שלם במדות היציריות עד אשר כשתחזור הנפש המדבר בדבר לא תמרה את פיה¹⁶ הנפש הבהמית והיות¹⁷ הנפש הבהמית כזה הענין היא השגתה למרה¹⁸ השלמה היצירית כי המעלות היציריות הם שלמות הנפש¹⁹ הבהמית ועל זה היה האדם האלהי בהכרח שלם במעלות היציריות²⁰ שאם לא יהיה שלם במעלות היציריות ומדחה²¹ הנפש הבהמית בשעת הפועל יהיה ממנו זה הפועל או חסר או יקשה עליו לעשותו כי הנפש הבהמית אינה שומעת ולא נכנעת לנפש השכלית בטבע האדם²² אשר

1) Z. ויגיעת. 2) Statt מיתתו לא hat M. 3) Z. מותה. 4) B. ולדרוך. 5) Z. שחהיה מחשבת. 6) B. אלהיות אנושיות. 7) Von לאמיתות. 8) Fehlt in Z. 9) M. לאמיתות. 10) B- bis מתות אעפ"י. 11) B. והשכל. 12) Fehlt in Z. 13) Z. עליו. 14) Z. ומרה. 15) Fehlt in Z. 16) Z. פי. 17) Z. והיותה. 18) Z. למרה. 19) Z. ומכבוד. 20) Fehlt in Z. 21) Z. ומרתה. 22) B. כאדם. 19) Z. לנפש. 20) Fehlt in Z. 21) Z. ומרתה. 22) B. כאדם.

אינו על דרך הטבעי כמו שגובר¹) המדות ועל כן מי שגובר²) עליו הכעס דומה אז לבהמה ועל כן מי שנפשו הבהמית תגבר על נפשו המדברת כשילך אחר תאוותיו שהיא הפך שכלו הוא אדם רע הבהמה טובה ממנו ומה טוב מה שנאמר בו כי הוא בהמה כאלו לה מחשבה וזו רעה נוספת על רעתו כמאכל הטוב בגוף החולה כאשר³) אומר אבוקרט⁴) הגוף שאינו נקי כל מה שתאכילו יוסיף חולי. — ומתנאי אנשי זה החלק האלהיים אשר הם הנביאים להיותם שלמים במעלות השכליות והיציריות הקודמות בזמן למעלות השכליות אשר לא יתכן שיגיע האדם למעלת⁵) הנבואה בלתי⁶). וכן מצאנו באברהם אבינו ע"ה שהיה שלם במעלות ויורה על זה היותו נביא והשגתו אמתת היהוד ומציאות הבורא ית' מצד שכלו והודיע אותו לבני אדם כמו שנאמר (בראשית יב ה) ואת הנפש אשר עשו בחרן ותרגמו אונקלוס ע"ה דשעבידו⁷) לאוריינתא בחרן וזה הוא האמת ועל זה רמז עוד באמרו (בראשית כא ג) ויטע אשל בבאר שבע ודרשו בו רבותינו ז"ל (ב"ר נ"ד) ויטע אשל אמר רבן שמעון בן גמליאל מלמד שעשה פרדס ונטע בו כל מיני מגדים וידוע הוא למבינים על איזה דבר מורה פרדס בדבריהם כמו שאמרו (חגיגה יד) ארבעה נכנסו לפרדס ואמרו עוד ר' עזריה בשם יודן אומר אשל זו סנהדרין הרא היא דכתיב ושאלו⁸) יושב בנבעה אצל האשל ויורה על זה באמרו ויקרא שם בשם ה' אל עולם והוא ע"ה סבל מהנוק⁹) והצער מה שסבל כדי להחזיק באמת¹⁰) ולפרסמו כי זה מטבע האנשים האלהיים כי הכח האלהית אשר בהם תכריחם להודיע להם האמת אפילו שיגיע להם נזק¹¹) בהודעתם¹²) אותה כמו שאמר ירמיה ע"ה (ירמיה כ ט) ואמרתי לא אזכרנו וגו' ויהיה¹³) עובד יוצר הכל¹⁴) באמונה וכאחבה ער שנקרא אוהבו כי המשיגו מצד שכלו הוא¹⁵) העובדו מאחבה לא¹⁶) האחר העובדו מצד הקבלה ועבודתו האמתית היא ההשתדלות להרבק בו בהשכיל אמתת נבראיו¹⁷) ולציירם בנפשו כפי מה שהם. ומצאנו לו שהיה שלם במעלות היציריות כי מצאנו לו מדת הרחמנות כאשר שמע כי נשבה אחיו ומדת הגבורה בהתנכרו עם ילידי ביתו שהיו מתי מספר על חמשה מלכים וכן מצאנו במשה רבינו ע"ה

כמאמר Z. 3) שגובר Z. שגובר B. 2) הדובר M. הדכי B. 1) ויה Z. 7) זולתם Z. 6) למעלות B. 5) איבוקראט M. אפקרט B. 4) מהצער Z. 9) ושאל יושב תחת האשל ברמה Z. 8) נפשא דשעבידו באוריתא B. 13) בהודיעם אותם B. 12) Fehlt in Z 11) האמת Z. 10) והיוצעה Z. 14) והיה Z. 16) והוא Z. 15) הכל מאחבה כי המשיגו Z. 14) והיה Z. 17) החזקתו [האמתית] הוא החשתי Z. 17) הדברים Z.

בהרגו את המצרי והצילו בנות כהן מדין כי הסיוע האלהי אשר בהם יכריחם להסיר העושק ולהציל הגוול מיד גוולו¹). ומצאנו לו ע"ה מרת הספוק באמרו (בראשית יד כג) אם מחוט ועד שרוך נעל וגו' ואע"פ שאם היה לוקחו יקה אותו ברין כי הוא זכה בו בהצילו אותו מיד המלכים ועם²) כל זה הודיע כי קניני העולם³) נבזים בעיניו. וכן מצאנו ביעקב ע"ה שאמר (שם כה כ) ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש ולא שאל אלא הרבר ההכרחי לו לפי קיום גופו⁴). ואמר הנביא ע"ה (דברים י יח) ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה ושלמה ע"ה אמר (משלי ל ח) רש ועושר אל תתן לי הטריפני לחם חוקי שאל מהאל ית' שלא יתן לו רש והוא שלא ימנע ממנו פרנסתו הצריכה לו בחייו אשר אי אפשר שיתקיים בלתי מאכל ומשתה ומלבוש לבל יהיה סבה שיתעסק בנניבה וגול ולהשבע⁵) לשקר ועל כן אמר פן אורש וגנבתי ותפשתי שם אלהי כמו שאמרו חכמינו ז"ל (סנהדרין ע"ב) סופו שהוא מלסטם את הבריות. ושאל כמו כן שלא יתן לו עושר והוא⁶) המותרות אשר אין האדם מצטרך בהם⁷) בקיום חייו והם הסבה שישים תכליתו התענוג ממאכל ומשתה ומשגל ושתתגבר⁸) נפשו הבהמית על נפשו המשכלת ולא⁹) תעשה פעולתה אשר בעבורה נברא האדם ויהיה סבה שישכח יוצרו ויבגוד בו כמו שאמרו חכמינו ז"ל (ילקוט עקב יא טו) ואכלת ושבעת השמרו לכם אמר להם הודרו שמא תמרדו בו שאין אדם¹⁰) מורד אלא מתוך שבע שנאמר (דברים לב טו) פן תאכל ושבעת ורם לבבך וכמו שאמר עוד וישמן ישרון ויבעט ויטוש אלוה עשהו. כן¹¹) שאל הרבר הממוצע כדי שיהיו כל פעליו ממוצעים וילך בדרכי האל ית' ואל זה רמו שלמה ע"ה באמרו (משלי כו ז) נפש שבעה תבוו נופת ר"ל כשתהיה הנפש שבעה מתענוגות העולם והיא שטופה¹²) בתאוותיה הבהמית או תבוו נופת שהוא משל לחכמה העליונה וימר בפיה הדבר המתוק מדבש והוא¹³) המשיל ההשגות האמתיות בנופת למתיקות ושאיין לגוף תענוג גדול ממנו כמו שאין לנפש השכלית תענוג גדול מהשגת¹⁴) החכמה העליונה שהיא השגת הנבדלים מהחומר ואל זה החכמה רמו שלמה ע"ה באמרו (שם כה טו) דבש מצאת אכול דרך ואחר כך אמר (שם כו ז) ונפש רעבה כל מר מתוק כלומר והנפש¹⁵) כשהיא רעבה ורקה מהתאוות תמצא הרבר אשר הוא מר אצל הנפש הבהמית שהיא השבעה מתוק בפיה ותתענג בו. ומצאנו שנקראת הנפש הבהמית

1) Z. העושי. 2) B. und M. ועל. 3) B. האדם. 4) Z. הגוף.
 5) Z. והשבע. 6) Z. והם. 7) B. אליו. 8) Z. ושתגבר. 9) Z. לא.
 10) Fehlt in B. und M. 11) Z. אבל. 12) Z. אחר תאוותה.
 13) Z. והמשיל. 14) Z. מהשגת. 15) Z. שהנפש כשתהיה.

רוה שהיא¹) כמו שבעה והנפש המשכלת צמאה שהיא כמו רעבה כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים סג ב) צמאה לך נפשי ואמר משה רבינו ע"ה (דברים כט יט) למען ספות הרוה את הצמאה והנני מבאר לך כונת זה הפסוק הואיל ובא לדינו. אמר פן יש בכם שרש פורה ראש ולענה וזה כנוי על²) המינות אשר הוא הכפירה באל ית' והכחשת השנר והעונש אשר לנפש אחר המות והמשיל האמונות הנפסדות ברוש ולענה כי כמו שהרוש והלענה מפסידים גוף האדם מפני שהם הפך מהמוון³) אשר בו קיום הגוף כמו כן אילו האמונות מפסדות הנפש ומוליכות אותה לאבדון מפני שהם הפך מהאמונות האמתיות אשר הם סבה לקיום הנפש ושתשאר לעדי עד. ואמר והיה בשמעו את דברי האלה הוואת כלומר וכשמעו זה הכופר את דברי האלה הוואת והם הקללות הנזכרות⁴) למעלה האמורות על מי שיעבור על התורה והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כלומר לא תבואני זאת האלה ובשרירות לבי אלך למלאות תאותי וסבת אמונתו⁵) זאת הנפסדת מפני שהוא חושב כי הנפש הרוה מהתענוגות שהיא⁶) הבהמית היא גברתת עם הנפש הצמאה אל יוצרה שהיא המשכלת. וספות מן ספו תמו ואת כמו עם כמו שאמר את יעקב כי מאחר שהוא⁷) מאמין שלא תשאר נפש האדם אחר המות אין דבר שימנענו מלכת בשרירות לבו ואין ספק שזאת האמונה הנפסדת היתה מפורסמת בימי משה רבינו ע"ה והיא אמונת הטבעיים הקדמונים קודם סקראט וחבריו שהיו מאמינים כי אין האדם אלא מציאותו המורגש וכבר זכר זה אריסטו ונגה אותם מאד על זאת האמונה והביא ראיות אמתיות על בטולה ומזאת האמונה היה אפיקורוס וסיעתו. וכבר יצאנו מכונתינו וכל זה מועיל. ונשוב למה שהיינו בו מענין זה החלק ונאמר. ומצאנו לו ע"ה מדות הנדיבות בשומו ביתו פתוח⁸) לרוחה לכל עובר⁹) ושב ופצירתו בהם להביאם אל ביתו וזאת המדה היא מדת הצדיקים השלמים כמו שהכילות ממדות הרעים החסרים וזאת המדה היא נכבדת ומעולה ורוחנית¹⁰) והיא ראש מעלת האדם מלבד מעלת החכמה והטבע הפילוסופי¹¹) צריך בהכרח שיהיה ממדותיו זו כי¹²) אם לא יהיה כן יהיה¹³) פילוסוף מזויף. ומצאנו¹⁴) לו מדות הענוה באמרו (בראשית יח כז) ואנכי עפר ואפר וזאת המדה מורה על טבע נכבד מאד והיא המדה

1) Fehlt in B. und M. 2) Z הכפירה אשר הוא המינות והכפירה
 3) Von מהמוון bis לאבדון fehlt in Z. 4) Z. הכתובות.
 5) Z. אמונה. 6) Z. שהם. 7) Z. שאינו מאמין שתשאר. 8) Fehlt in Z.
 9) Z. הולך. 10) Z. ומדינות. 11) Z. הפילוסופיא. 12) Z. ואם. 13) Z.
 14) Fehlt in B. לא יהיה פילוסוף.

שירשנוה ממנו ע"ה עד שאמרו רז"ל (יבמות ע"ט. ילקוט שמואל כא) כי כל מי שאין בו זאת המדה אינו מזרע הטהור והנקי¹ ובוו המדה הולל משה רבינו ע"ה כמו שאמר (במדבר יב ג) והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה כלומר שלא חשש למה שאמרו עליו אהרן ומרים ולא כעס על²) דבריהם כי זה ממדת השלמים³ וכל שכן הנביאים לבל יהיו חוששים לדברי מי שמספר⁴ בנגותם כמו⁵) שהזהיר על זה שלמה ע"ה באמרו (קהלת ז כא) גם לכל הרברים אשר ידברו אל תתן לבך. ומדת משא ומתן באמונה⁶ באמרו עובר לסוחר שוה היא תכלית רוב המצות הנזכרות בתורה אשר הם תלויות בעסקי בני אדם. ומצאנו לו ע"ה מדת הרחקת הרעים והרשעים והכופרים באל ית' והמחזיקים באמונות רעות עד אשר עזב משפחתו ובית אביו וילך לגור בארץ נכריה כי כן ראוי לכל מבקש שלמות לעזוב לגמרי כל בעל מדה רעה⁷ ואמונה⁸ נפסדת ולהתרחק מחברתו יהיה אביו או אחיו או קרובו או אוהבו אבל הוא צריך להתרחק מהם יותר כי האדם נמשך בטבעו לקרוביו. והחכם⁹ אומר הכסיל ראוי שיברחו¹⁰ ממנו קרוביו וכל שכן הורים וזה¹¹ הצריכו להשביע¹² לעבדו לבל יקה לבנו אשה מבנות כנען כי היו עובדי ע"ז ושמא חס ושלום ילמד ממעשיהם המקולקלים ועל כן אסרה תורתנו הקדושה לבל נתחתן בשאר אומות ונתנה טעם בזה כי יסיר את בנך מאחרי בי אמונת¹³ המון העם הם בהרגל לפי¹⁴) מה שזורגל האדם מנעוריו. והכמינו ז"ל אמרו (גדרים לח:) אין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר וראה והסתכל היאך בללו כל אילו המדות בזה המאמר היציריות והשכליות כי שם חכמה פעם¹⁵ נאמר על חלק אחד מהחכמות ופעם נאמר על כל החכמות גולם וגבור ועשיר כוללים כל המדות היציריות כמו שאמרו (אבות ד ג) איזהו גבור הכובש את יצרו כי הכובש את יצרו פורש מכל התאוות הרעות. כמו רוב תאות המאכל והמשתה והמשגל היוצאים מהדרך¹⁶ האמצעי סבת כולם ועשיר הוא המסתפק במה שיש עמו¹⁷ כמו¹⁸) שאמרו איזהו עשיר השמה בחלקו ובהסתפק האדם במה שיש לו ובדבר ההכרחי ולא יתאוה אל המותרות יהיה פורש מן החמדה¹⁹) וגול

1) Fehlt in B. M. 2) Z. עליהם. 3) Z. השלמות. 4) B. שמספרים. 5) Z. וזה רמז שעה. 6) Fehlt in Z. 7) Z. מגונה. 8) Fehlt in Z. 9) Fehlt in Z. 10) B. לברוח. 11) Z. ואאע"ה. 12) Fehlt in Z. 13) B. באמונות. 14) M. ולפי. 15) Fehlt in Z. 16) Z. מדרך. 17) Z. לו. 18) Z. כמו. 19) Fehlt in B. ושאיר—החמדה

ישאר מדות הרעות. — ודי לנו במה שדברנו ובארנו¹⁾ בזה החלק האלהי לעומת ענינו.

נשלם החלק הראשון ונתחיל²⁾ בחלק השני בעזרת האל שהוא³⁾ אחד ואין לו שני.

המעלה השנית ואנשיה תחת החלק הראשון חלק עליוני ומין רוחני.

אמר המחברו אנשי זה החלק הם החכמים האמתיים המשתדלים בכל כחם יומם ולילה למצוא דברי חפץ וכתוב יושר וללכת באורח שכלם וכל כונתם לעמוד על אמתת הנבראים כי זה המכוון באדם ודרשו וחקרו הסבות הארבעה בכל נברא כי בעמוד על אמתתם אז יקרב אל בוראם ותתחזק אהבתם אותו ותשוקתם לעבודתו ואז ימצאו חן בעיניו כמו ששאל משה רבינו ע"ה מהאל⁴⁾ ית' באמרו (שמות לג יג) ואדעך למען אמצא חן בעיניך ולמדנו ממאמרו זה שני⁵⁾ דברים⁶⁾ נפלאים האחד כי ידיעת האדם את הבורא הוא מצד דרכיו והשני כי היודע⁷⁾ הוא לברו מוצא חן בעיניו וכבר העיר על זה רבינו משה ע"ה אשר האיר חשבים בספרו הנכבד במורה נבוכים⁸⁾. וחכמינו ז"ל אמרו (ברכות סג) דרש בר קפרא איזו היא פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויין בה שנאמר בכל דרכיך דעה ואמר רבא אפילו לדבר עבירה וזוה הענין⁹⁾ יתבאר ענין נפלא¹⁰⁾ למי שיבינהו מקצת¹¹⁾ מה שיתבאר ממנו כי עקר האמונה היא הידיעה שהיא ההשגה¹²⁾ והוא כולל ענינים עמוקים אמתיים בענין האמונה לא יגלו אלא למי שנפקחו עיניו שכלו ועל זה הדרך אמרו עוד ז"ל¹³⁾ (ברכות נד.) בכל לבביך בשני יצריך ביצר טוב וביצר רע והכונה בכל זה שיהיה האדם מכוון בכל מעשיו לשם שמים כלומר להשיג האמת שהיא הכונה באדם ולהעיר על זה הענין הנפלא¹⁴⁾ אמרו ז"ל (דברים רבה יג) כיון שעשו ישראל אותו מעשה אברו¹⁵⁾ נעשה וכן הוא אומר (שמות רבה מד) ויעשו להם אלהי זהב התחילו ישראל מתאבלים אמר הקב"ה למשה למה הם מתאבלים שני כוסות מזוג לי כסיני אחד נעשה ואחד נשמע קיימו את נשמע ומעלה אני עליהם כאילו קיימו את שניהם משל למה הרבר דומה לעבד שהיו

1) Fehlt in B. 2) B. ונחל. 3) fehlt in B. — שהוא. 4) B. מהבורא. 5) Fehlt in Z. 6) Fehlt in B. 7) Fehlt in B. M. 8) Fehlt in B. 9) Z. הדרש. 10) Z. מופלא. 11) Z. ומקצת. 12) B. השגה. 13) Z. ועל ז"ל. 14) Z. מעשה. 15) Z. עבדו. fehlt in Z. 14) fehlt in Z. 15) Z. עבדו.

בידו שני כוסות של אבן טובה ונכנס לפלטרין¹⁾ של מלך והיה שם עגל על הפתח נגהו העגל ושבר את הכוס האחד אמר לו המלך²⁾ הוי זהיר בשני ואי אתה חושש בראשון³⁾ כך אמר הקב"ה לנביא⁴⁾ למה ישראל בוכין⁵⁾ על נעשה יהיו זהירין⁶⁾ בנשמע ואני מעלה עליהם כאילו קיימו את שניהם. ומה טובו דבריהם בהמשילם היצר הרע שבאדם לעגל כי כמו שהעגל משבר את הכוס כמו כן אותו היצר סבה לבטל מהאדם המעלות היציריות בנשותו אחר תאוותיו הרעות ובעוד שלא יבטלו⁷⁾ המעלות השכליות ראוי לכפר עליו על אשר חטא על המעלות היציריות כמו שהארון מכפר על העבד בעוד שלא שבר העגל גם⁸⁾ הכוס השני אבל⁹⁾ אם היה משבר הכוס השני לא היה מכפר עליו כמו כן אילו הגיע היצר לבטל¹⁰⁾ מהאדם המעלות השכליות לא היה נרצה לפני בוראו. ואמרו עוד ז"ל (שמות רבה. כח) כל הדברים האלה מלמד שנאמרו כולם בדבור אחד וזה מעיד על ענין גדול ועמוק והוא כי¹¹⁾ בדבור האחד הוא העקר והשאר טפלה לו ולהודיע זה כוון משה רבינו ע"ה באמרו (דברים י. יב) ועתה ישראל מה ד' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו' כלומר הרבר שהקב"ה¹²⁾ מבקש ממך שתירא ממנו ושתאהב אותו וידוע הוא למבינים כי בתחלה כשידע האדם הדברים מצד הקבלה יירא האל כמו שני' באיוב (איוב א. א) וירא אלהים ואחר כך כשידע אותם מצד השכל ובמופת ויגיע לשלמותו יאהב אותו אהבה עזה ודוד ע"ה (ר"ה א. כה. ט) דע¹³⁾ מה שצוה לבנו דע את אלהי אביך ועבדו הקדים הידיעה לעבודה כי מן השואל שיעבוד האל¹⁴⁾ ית' עבודה אמיתית מי¹⁵⁾ שלא ידע אותו. — ואפלטון אמר כי אי אפשר שיעבוד האלהים ית' עבודה אמיתית אלא או הנביא או הפילוסוף במה שיש עמו מהחכמה¹⁶⁾ כי ההמון לא ישיגו אלא דבר מורכב. — אמר המחברו וכבר התבאר בספרי החכמות כי הראיה על מציאות הבורא ית' היא מצד מעשיו¹⁷⁾ אשר הם הנבראים ולפי התבוננות בהם והשגתם ישיג האדם אותו ויקרב ממנו והיודע מציאותו על זה הדרך הוא יודעו ידיעה אמיתית ומאמין¹⁸⁾ בו אמונה אמיתית וההמון ידיעתם במקרה ואמונתם בפיהם לא בלבם. ולפי העיון הפילוסופי יתבאר כי הידיעה והאמונה נאמרת עליהם ועל החכמים האמתיים בשתוף השם

1) Z. בפלטרין. 2) Fehlt in B. 3) B. מן הראשון. 4) Fehlt in Z. 5) B. תהוין. 6) Z. זריזים. 7) B. יבטל. 8) Fehlt in Z. u. B. הם. כי הוא הרבור הוא העקר. 9) Z. ואלו שבר. 10) Fehlt in B. 11) B. M. העקר הוא שתירא אותו ותאהב אותו. 12) Z. תחלת מה. 13) Z. שהוא שואל ממך הוא שתירא אותו ותאהב אותו. 14) Z. מההחכמה. 15) Z. מ. מההחכמות. 16) Z. מ. מההחכמות. 17) Z. אשר הם הנבראים. 18) Z. מפעליו.

כי ידיעת ההמון בכח המדמה וכבר התבאר בספר הנפש כי הכח המדמה לא ישג אל אלא דבר גופני וציור הנבדל מהחומר יקשה מאד על החכמים כל שכן להמון העם. ועל כן צריך האדם הרוצה שיקרב אל בוראו שיתבונן¹) בגבראיו כפי היכולת כי הם הסולם לעלות אליו וההשתדלות לדעת אותם היא עבודתו ועבודתו האמתית היא²) שיקרב ממנו והקרבת³) ממנו קרבת תואר לא קרבת מקום והשכל הוא המקריב את האדם מהבורא⁴) יתבי' כמו שהסכלות מרחיק אותו ממנו. ואל זה רמו דוד ע"ה באמרו (תהלים עג כז) כי הגה רחיק יאברו והרחוקים ממנו הם הנופרים בו אשר לא יאמינו בו אמונה אמתית. והאמונה האמתית [כפי⁵) מה שיתבאר בספר המופת הוא שיאמין באדם האמתי] היא⁶) אשר מציאותה⁷) במחשבה כפי מה שהוא מחוץ המחשבה⁸) ויאמין שאי אפשר שיהיה⁹) מציאות זה הרבר הפך ממה שהוא מאמין בו ואי אפשר זולתו עד אין תכלית. ומוזה יתברר¹⁰) לך כי ההמון אין להם אמונה כלל בדבר שאינו מורגש להם ועליהם אמר הנביא (ישעיה כט, יג) בפיו ובשפתיו כבודני. ואנשי זה החלק הטהורים התבאר להם באור אמתי שאין¹¹) בו ספק כי הכונה בכל נברא שיגיע אל תכליתו¹²) האחרון שהוא השכל והוה וזרתו הקצוית והשלמה ויתרונם על הבהמה והמה המבארים¹³) כי גדר האדם חי מדבר מת. ובגדר החיים נשתתף¹⁴) עם המלאכים והבהמות ובגדר המיתה¹⁵) נשתתף¹⁶) עם הבהמות ונבדל מהמלאכים ובגדר הרבור נשתתף עם המלאכים ונבדל מהבהמות. על כן זה החלק¹⁷) הנפלא שם תכלית מגמתו להרמות בכל כחו למלאכים בגדר הרבור שהוא השכל כי הרבור על שלשה פנים דבור שכלי ודבור¹⁸) מחשבי ודבור¹⁹) הצוני והדבור השכלי הם²⁰) המושכלות המגיעות כנפש האדם בידיעה ויקרא דבור פנימי והדבור המחשבי הוא הכח²¹) אשר ישכיל בה האדם המושכלות המגיעות ביצירה²²) ועמה ידע האדם²³) החכמות והמלאכות ויבדיל בין הנאה והמגונה מהפעלים והדבור הצוני סיפור הלשון מה שבלב האדם. והכונה מאילו על השכלי כי הוא שלמות האדם האמתי והנשאר ממנו אחר המות כמו שהתבאר²⁴) ליחידים וזה הוא כבוד קונו הראוי לחוס עליו ולהתמיד בעבודתו ולהדבק בו ומי שאוהב אותו האל

1) להתבונן. 2) Z. 3) Z. וההתקרבות. 4) B. אל הבורא. 5) מציאותו. 6) B. M. והוא. 7) B. und M. 8) B. M. המחשבי. 9) שיהיה — fehlt in Z. 10) Z. 11) B. אין. 12) Z. התכלית. 13) B. המפארים. 14) Z. . . השתתף אל. 15) B. הבהמה. 16) Z. השתתף אל. 17) fehlt in Z. 18) fehlt in Z. 19) fehlt in Z. 20) B. הוא. 21) fehlt in Z. 22) fehlt in Z. 23) fehlt in B. und M. 24) B. שיתבאר.

ית' מועיל אותו¹) זה הכבוד שהוא הכבוד האמתי ועל זה נאמר בערו (בראשית א. כו) נעשה אדם בצלמינו כדמותינו. וחכמינו ז"ל אמרו (בראשית רבה. ח) וירדו בדגת הים אמר ר' חנינא אם זכו ירדו ואם לאו ירדו אמר ר' יעקב דכפר חב"ן את שהוא בצלמינו כדמותינו²) ירדו ואם לאו ירדו³) ר"ל כי מי שהטריח⁴) נפשו והשתדלה להרמות ליוצרה ביושר והגיעה לשלמותה היא ראויה להיות חפשית והיא המצלחת ואם לא השתדלה להרמות לו תהיה שפלה ומשועבדת. — ואמר הפילוסוף אם תדע אמתת הדברים תבין כי האדם על⁵) האמת הוא החלק⁶) האלהי מחלקי הנפש לבדו וזה כי בשתעיין היטב תדע כי הפועל האנושי המיוחד לו על האמת הוא מה שיפעלו בו החלק וכמו כן כשיחשוב⁷) האדם לראות איזה מהענינים יאות לו ימצא שהם עניני זה החלק ועל כן אמר החכם וזכור כי כשתחקור⁸) אמתת הדברים תמצא נפשך המדברת ושהגוף חובר אליך⁹) כדי שיהיה בלי הפעלים¹⁰) ושהנפש המתאוה חוברה אליך¹¹) מפני¹²) הגוף ר"ל מפני הצורך אל הרמיון. והנפש האחרת אשר יקראו אותה הראשונים הכעסנית אמנם חוברה¹³) אליך מפני שתתגבר עמה על הנפש המתאוה ואתה¹⁴) כשתהיה נצל מאילו השתי נפשות ותנצל מהגוף תוכל שתשכיל ותבין כמו שאמרו מהירי¹⁵) הפילוסופים הקדמונים כי זה ענין האדם אחר המות. — אמר המחברו והגני מבאר לך זה הענין באור אמתי ומודיעך¹⁶) כי לא נקרא האדם אדם אלא בעבור הכח¹⁷) השכלי בלבד וכבר¹⁸) הוא נבדל משאר הנבראים ושאר הדברים שהם מצואים בו הוא משתתף בהם עם זולתו. דע כי כבר התבאר בספרי הטבע במופתים אמתיים כי האדם מורכב מהיסודות הארבעה משתתף¹⁹) בהם עם הדומם²⁰) אשר תחלת הרכבת היסודות כמו שהאדם אחרית ההרכבה. ויש בו כחות שהוא נבדל בהם מהדומם כמו הכח הצומח המצוי באדם²¹) ובצמח וזה הכח יסרד לשבעה כחות והם המושך והמחויק והמעכל והרוחה והזן והמצייר והמגדל ובאילו הכחות האדם משתתף עם הצמחים ושאר בעלי חיים. ויש בו כחות הוא נבדל בהם מהצמחיהם המרגיש והמדמה והמתעורר והכח המרגיש הוא המשיג המורגשים²²) בהשגות החמשה חושים הידועים. והכח המדמה הוא אשר בו ישארו רשומי המורגשות אחר²³) אשר הם נעלמים מההרגש וירכיב קצתם לקצתם.

1) Fehlt in Z. 2) B. ובדמותינו. 3) Z. לא ירדו. 4) B. שהטריח. 5) Z. כשנחקור. 6) B. בשיחשוב. 7) Z. חלק אלהי. 8) Z. על האדם [האמת]. 9) Z. עלית. 10) Z. עליו. 11) Z. רכבה. 12) Z. אליה. 13) Z. עליו. 14) Z. חובל. 15) Z. חובל. 16) B. M. ואודיעך. 17) Z. ואם אתה נצול. 18) Z. חובל. 19) Z. חכרו. 20) Z. חכרו. 21) Z. חכרו. 22) Z. חכרו. 23) Z. חכרו.

והמתעורר הוא הכח אשר בו ישתוקק האדם ויבקש דבר או יברח ממנו או יאהבו או ישנאנו ושאר מקרי הנפש. ואלו הכחות השלשה והם המרגיש והמדמה¹) והמתעורר הם נמצאים למקצת בעלי חיים שאינם מדברים והכח המדמה הוא בהם כמו המדברת בבעלי חיים המדברים ומקצתם יש להם המרגיש והמתעורר בלבד. ובכל²) אלו הכחות האדם משתתף עם הבהמות אמנם כח ההרגש והדמיון אשר מאלו הכחות אף על פי שהאדם משתתף בהם³) עם הבהמות זה המין אשר לאדם מהם יותר מעולה ונכבד מאשר לשאר בעלי חיים ונברא לאדם לכונה אחרת גדולה ומעולה ונבראו⁴) בשאר בעלי חיים להיותם בהם כלים לבקש המזון ונבראו לבני אדם להיותם מצודה לו שיצוד בהם מן העולם השפל התחלות הדעות כי כשישיג האדם בהרגש הרבר הפרטי יקח שכלו ממנו ענין כולל והוא הרבר הכללי וכבר התבאר כל זה בספר הנפש. ויש באדם כח אחר והוא השכלי⁵) ואין ברירה בזה העולם ההווה והנפסד ימצא לו זה הכח אלא האדם לכדו וזה הכח הוא אשר בו ידע האדם החכמות והמלאכות ויכיר בין היפה והמכוער מהפעלים והמדות ובה יחשוב כמה שצריך שיעשה ויטל יעשה ועל כן מי שכלה זמנו במאכל ובמשתה בלבד הוא במעלת הצמח הטוב⁶) ואם יודמן שיהיה משתמש במדות הרעות יהיה כמו הקוצים המזיקים לא במעלת הצמח הטוב שיש בו תועלת כמו שרמו דוד ע"ה באמרו (שמואל ב כו ו) ובליעל בקוץ מונד כולהם כמו שנבאר זה עוד. ומי שכלה זמנו בתענוגות העולם⁷) הבהמיות ממשגל והדומה לו מתאוות הגויה⁸) הוא במעלת הבהמות. ואריסטו אומר מי ששם כל כונתו במאכל ובמשתה ובמשגל הוא בטבע הבהמות מפני⁹) שאנו יודעים כי הבהמות כשיעובו לעשות מה שתאויה לא תעשינה אלא זה ומי שכלה כל¹⁰) זמנו ושם כל יגיעו¹¹) לשרת הכח השכלי הוא במעלת האדם האמתי כי אין האדם אלא ההשגה שהיא פועל הנפש. — ועל זה רמו שלמה ע"ה באמרו (קהלת יב יג) סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם וידוע שלא יירא האל אלא המשיגו והיודע כח מעשיו כי לא ייראו ממנו הבהמות לפי¹²) שאין להם דעת והירא אותו¹³) ירא/אמתית ישמור¹⁴) במצוותיו שמירה אמיתית לא שאר בני אדם שאין להם עיון כמעשיו כי אלו שמירתם בפיהם לא בלבם ורחמנא לבא בעי ועל כן אמר הנביא ע"ה (ישעיה כט יג) כפיו ובשפתיו כבדוני

1) B. M. Z. והון. 2) Z. וכל כחות האדם משתתף בהם עם. 3) Fehlt in Z. 4) B. ושאריו כאשר. 5) Z. השכל. 6) Fehlt in B. 7) Fehlt in B. M. 8) Fehlt in Z. 9) B. ומפני. 10) fehlt in B. כל זמנו. 11) Z. ומפני. 12) Fehlt in B. M. 13) Z. ומפני. 14) fehlt in B. אמתית—ישמור.

ולכו רחק ממני ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה כלומר היראה שיראים מהאל יתעלה אינה מעצמם ומצד שכלם¹) אלא לפי שהורגלו ולמדו אותם וזה דרך המון העם ועל כן מלת יראה הנאמרת²) על אלו ועל המשכילים נאמרת בשלשון השם לא בהסכמה כמו שהוא מבואר אצל המעיינים בזה הענין. אחר כך אמר כי זה כל האדם כלומר תכלית כל כחות האדם וכל מה שיש בו הוא כעבור זה³) הכח כי הכח השכלי הוא האדם. וזה רצה לומר שקראש כשצוה המלך שיהרגוהו באמרו זה שיהיה⁴) עתה במקומי אינו שקראש אלא גוית שקראש וסקראש ילך⁵) לו. — ואמר הפילוסוף והאדם הוך היצירה הוא אשר נוצר להיות שיקייה⁶) לנפשו וידוע הוא כי היצירות הזכות הם אשר ישיג האדם בהם⁷) החכמה העיונית ואתה יש לך היצירה הזכה חלילה לך שתשימנה במעלה החסירה ותהיה טורח לזולתה ואם תטרח בדבר אחר זולתי⁸) בחכמה אז תהיה חומס יותר רע מכל חומס כי⁹) תחמוס האהוב שבעולם לך ויהיה גודל חמסוך לה כפי הרחקתה ממעלתה העצמית לה. — ושלמה ע"ה אמר (משלי ה ט) פן תתן לאחרים הודך ושנותיך לאכזרי פן ישבעו זרים כחך ועצביך בבית נכרי והנני מבאר לך הכוונה באלו הפסוקים ואומר תחלה כי מה שתצטרך לדעת כי רצה לומר באחרים וזרים ונכרי חלקי הנפש מלבד החלק השכלי שהם בלא ספק זרים מן האדם מפני שאינם סגולתו אבל סגולתו החלק השכלי ורצה לומר באכזרי החלק המתעורר מהם כי הוא באמת אכזרי וסבה לכל הרעות הבאות על האדם והוא השטן כמו שהתבאר בדברי חכמינו ז"ל (ב"ב ט"ו) ובדברי הפילוסופים וכשיגיע האדם ויעמוד למלאות תאות זה החלק הוא יגע ועמל לאחרים ועל כן הזהיר שלמה ע"ה ואמר פן תתן לאחרים הודך ורצה לומר בהודך¹⁰) מעלת האדם שהוא שכלו כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים כא ו) הוד¹¹) והדר תשוה עליו כי כעבור החלק השכלי שבו יש לו הוד והדר וממשלה על שאר הנבראים ההווים הנפסדים וכעבור זה ההוד¹²) שהוא צלם אלהים ורמותו נאמר בערו וירדו ברגת הים וגו' כמו שנוכר למעלה ובוה הפסוק רמו אל החלק המתעורר והזהיר האדם שלא יחלל הודו ברדוף השררה והממשלה והכבודים הסכליים¹³) אשר הסבה שישים אותם האדם תכליתו הוא כח

נאמר על המשכילים בשלשון השם לא Z. 2) Z. fehlt in Z. 1) ומוצד שכלם
 fehlt in Z. 3) זה. 4) בחכמה כמו שפורש לכל המעינים בחכמת העיון אחר
 Z. 5) שיהי במקומי Z. 6) Fehlt in Z. 7) Fehlt in Z.
 8) כי האהוב החמס שבעולם לך והוא אהה ויהיה B. und M. 9) אלא B.
 10) Fehlt גודל חמסך לה לפי הרחקת המעלה שתורידנה ממעלתה העצמית לה
 in B. 11) B. . . . וכבוד והדר תעטרוהו כי . . . 12) Z. החלק. 13) Z. השפלים.

הרמיון בהתחבר אליו הכח¹) המתעורר וצוהו שלא יכלה שנותיו בתענוגות מי שהוא אכזרי לו ומבקש לטרדו מן העולם ואחר כך אמר בפסוק האחר פן ישבעו זרים כחך ורמו על החלק הון והזהיר את האדם שלא ישים תכלית כחו לעמול²) לתת תאות זה החלק במאכל ובמשתה אלא כפי קיום הגוף ועל כן אמר פן ישבעו ועצבך לשון עצבון כלומר ומה שתגיע לזה החלק לא תגיע לנפשך אלא כל עמלך ישאר בבית נכרי ואם תעשה כן אז תנהם באחריתך ככלות בשרך ושארך אשר היית עמל להם ותראה כי עמלת לשוא וזה בזמן הוקנה אשר ההפסד מתגבר על גוף האדם אז תנהם ותזעק על רוע מעשיך ולולי שרצוני לקצר הייתי מבאר למה כנה כחות החלק המתעורר באחרים ואכזרי וכחות החלק הון בורים ואם יאריך האל יתעלה בימים³) בפירוש משלי אבאר כל זה כראוי. — ואמר הפילוסוף כמו שאין ראוי⁴) שיסתפק האומן על כליו המתוקנים כמו כן אינו צריך שיסתפק האדם כדי שתגיעו⁵) לו המדות היצריות כמו שהמשים יגיעו לשמור כליו ואיבריו הוא טורח לזולתו⁶) מבלי שירגיש זה כמו כן מי שהסתפק על המדות היצריות הוא מסתפק על מציאות זולתו והוא דומה כמו המסתפק שיהיה סופו⁷) בעל בשר וטוב רואי⁸) על כן אין⁹) ההסתפקות אל המעלות היצריות על¹⁰) המעלה הקצויות. — אמר המחברו ועל כן זו הכת הטורה כאשר השכילו והבינו מעלות הנפש שהיא¹¹) שכלם מכרו זמנם לצמיתות להפש אחר השכל ויבקשוהו ככסף וכמטמונים חפשוהו כאשר אמרו חכמינו ז"ל (ילקוט משלי ב ד) ר' פנחס בן יאיר פתח אם תבקשנה ככסף אם אתה מחפש דברי תורה כמטמונים הללו אין הקב"ה מקפח שכרך משל לאדם אם מאבד סלע או בולרין¹²) בתוך ביתו אינו מדליק כמה נרות כמה פתילות עד שיעמוד עליהם וימצאם דברי תורה שהם חיי העולם הזה והיי העולם הבא אין אתה צריך לחפש אחריהם כמטמונים הללו הוי אומר אם תבקשנה ככסף. ויקנו¹³) להם המדות האלהיות שהם השכליות וירגילו לנפשם בנרות הרוחניות¹⁴) שהם היצריות והתרחקו מהנפשויות הבהמיות וימצאו חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם ויכניעו הגוף השפל בהרחק תאוותיו ובהמעיט תענוגותיו ויביאו אותו בעול הנפש המדברת כי כן ראוי לעשות. — והפילוסוף אמר כשיאכל אדם מאכל מפני שהוא

1) B. und M. החלק. 2) Fehlt in Z. 3) Z. יומי. 4) Z. צריך — fehlt in M. 5) Z. שיגיע לו מהמדות. 6) Z. לזולתם. 7) Z. סופו. 8) B. und Z. ראו. 9) Z. אין לראות. 10) Fehlt in B. 11) שחיא שכלם fehlt in Z. 12) Z. מרגליות. 13) Z. ויקחו. 14) Z. המדיניות.

מתאווה אותו ונודמן שהועילתו והיה צריך לו זה הוא פועל בהמי¹⁾ והוא פעל אנושי במקרה ואם אכל אותו בעבור שיועד שיועילתו לא מפני תאוותו אליו זה הוא פעל אנושי²⁾ והוא פעל בהמי במקרה והפועל הבהמי הוא אשר קודם אותו בנפש ההתפעלות הנפש³⁾ בלבד כמו התאוה והפחד והכעס ומה שדומה לזה והפועל האנושי הוא מה שקודם אותו דבר תצריכתו אצל פועלי⁴⁾ המחשבה. — ואריסטו אומר כל פועל שום פועל כונתו לעשות טוב אלא שאי⁵⁾ אפשר שלא יטעה בכונה בתוספת או בחסרון או⁶⁾ במהירות או בעיכוב כמו שיחטיא המורה החצים לאויבו כשיוורה⁷⁾ אליו קודם שיראהו או שיתעכב אחר שראהו ויפול חצו אל הימין או אל השמאל או למעלה או למטה והכונה אחת והדרך והיציאה ממנה בלי תכלית ומפני זאת העלה היתה האמת אחת והכוב לא יספר מרוב. — והחכם אמר הצלחת הנפש חרבן הגויה וחרבן הנפש בהצלחת הגויה וזה מהמושכלות הראשונות. — וחכמינו ז"ל אמרו (תמיד פרק י"ד דף ל"ב) מה יעשה אדם ויחיה ימית את עצמו רצו לומר כי⁸⁾ בהמית האדם תאוותיו הרעות ובהכניע יצרו הרע יחיה את עצמו כי בהכניע התאוות תפעל הנפש השכלית פעולותיה המיוחדות לה ובהחיות האדם את יצרו הרע ובהתגבר תאוותיו הרעות ימית את נפשו כי מפני שהוא שטוף בתאוותיו הבהמיות יחשך אור הנפש ולא תשכיל מה שבכחה להשכיל ותאבד באברון הגוף וזה הוא המות האמתי ועל הכנעת היצר המסית והמדיח כיון הכתוב באמרו (תהלים י) לא יהיה בך אל זר ואמרו חכמינו ז"ל (ילקוט שם) איוהו אל זר שבאדם הוי אומר זה יצר הרע ואמרו והסיר ד' ממך כל חולי ובאמת הוא הסבה לכל חולי. — ואפלטון אומר הכנעת התאוות דבר קשה מאד והאמונות הנפסדות כשתגל⁹⁾ טעותם כמופת¹⁰⁾ יבטלם האדם לנמרי מיד אבל המדות הרעות אשר תהיינה מהרגל ומהטבע יוכל האדם להכניעם אבל לבטלם¹¹⁾ לנמרי צריך האדם לזה הרגל גדול וזמן ארוך. — אמר המחברו וידוע הוא כי בהתנהג האדם על פי השכל הוא יורהו ויכריחהו להכניע תאוות הגוף ולחלוש היצר המסית והמדיח ושלא יקח מהתענוגות אלא הצריך לקיום

1) fehlt in B. 2) fehlt in B. 3) B. הנפש. 4) B. פועלו המחשבי. 5) Z. שאפשר. 6) Von או bis ויפול חצו במורה אליו קודם שראהו או שיתעכב. 7) Z. אחר שראהו ויפול חצו [במורה אליו] או לשמים או למעלה או למטה והכונה אחת והדרך והיציאה ממנו בלי תכלית ומפני זה המלה היתה האמת אחת "לא אכל" fehlt in Z. עצמו bis כי בהמית 8) Von [והכוב לא יספר] מרוב . . . 9) M. כשיגלה. 10) Fehlt in Z. 11) B. לבטלם.

הנוף ועל¹) כן יחלש כח הנוף והרגשותיו ויתחזק כח השכל ויפעל פעלו אשר בעבורו נמצא באדם והוא השגת אמתת הדברים ואם יתנהג על פי היצר המדיה הוא יסיתו להרחיק כל דבר שיורה עליו השכל ולמרות את פיו וללכת בשרירות לבו ואז יחלש הכח השכלי ויתחזק כח הנוף וכל הרגשותיו ואל זה רמו הנביא ע"ה באמרו (ישעיה מב יח) החרשים שמעו והעורים הביטו לראות רצה לומר החרשים בהרגשת האוזן ואינם מקשיבים להכלי העולם ולתעתועיו הם השומעים דבר ד' והעורים בהרגשת²) העין שאינם מסתכלים ומביטים למחמדים³) הנבזים הם הרואים את כבודו ועל כן אמר (שם יט) מי עור כמשולם וחרש כמלאכי אשלה כי ידוע הוא כי בכל עת שתתחזק פעולת ההרגשות תחלש פעול השכל והעיון השכלי ועל כן נמצאו בעלי חיים שהם⁴) בהרגשה אחת או בשתיים פעולותיהם חזקות משאר בעלי חיים וכן נמצא בבני אדם כי מי שהוא רב תחבולות ומתעסק בעניני העולם תמעט⁵) השגתו בדברים העיוניים ואשר אונם מקשיבות להכלי העולם הוא החרש אשר לא ישמע השמע האנושי ואשר יראה ויביט⁶) אותם הוא העור אשר לא יראה הראות האנושי ואל זה רמו באמרו (שם) ראות רבות ולא תשמור וגו' כי בהתעסק האדם בהרגשות לא ישיג מושכל ועל כן לא היו הנביאים עוצרים כח בעת הנבאם וכן דרך השלמים. — ואמר הפילוסוף והראיה כי כחות הפנימיים יהיה פעלם יותר שלם כשישקמו⁷) הכחות החיצונים כי החושבים מחשבה יקרה⁸) תשיגה כחותיהם ההרגשיות אל תוך הנוף עד אשר תגבר עליהם התנומה והם מכוונים להשיקט ההרגשיות החיצונים כדי להטיב מחשבתם ומפני זו הסבה היו הנולדים חסרי הרגש הראות⁹) והשמע פעולתם¹⁰) יותר שלמות בכחות הפנימיים ומפני זה בעצמו היתה הנבואה באה¹¹) בענין דומה לבטול ההרגשות וזה כי אילו הכחות הפנימיים שיתנועעו תנועה חזקה יתקבצו הכחות החיצונים עד אשר אפשר שיקרה מזה דבר דומה למי שאחזו בולמות שהוא בטול ההרגשות כמו שיקרה לאנשים שיאמרו בעדם שעלו נפשותיהם לשמים. — ואל זה כוונו חכמינו ז"ל באמרו (יבמות קכ"א) צורבא מרבנן לאו אורחיה למידק רצו לומר מפני שכחותיו הפנימיים מתעסקים תמיד להשיג¹²) המושכלות ויחלשו¹³) כחותיו החיצוניים ולא ידקדק בדברי העולם ומפני זה אע"פ שיהיה האדם שלם

1) fehlt in Z. 2) B. כרגשת. 3) B. לחמדת. 4) Fehlt in Z. 5) fehlt in Z. העולם—תמעט. 6) Z. ויבין. 7) Z. בשישקטו. 8) B. שפעולתם יותר שלמו ככחות הפנימיים. 9) Z. . הפנימי. 10) Z. יתירה. 11) B. M. שפעולתם יותר שלמו ככחות הפנימיים. 12) Z. . הפנימי. 13) B. M. יחלשו. 11) B. M. בזה הענין. 12) B. בחשיג. 13) B. M. יחלשו.

אי אפשר שלא יצטרך לעצת זולתו בעסקי העולם¹ (והנה²) משה רבינו ע"ה שהיה שלם מכל אדם שהיה לפניו ושיהיה³) לאחריו הצטרך⁴) לעצת יתרו. ויש מבני אדם מי שהוא חלוש העצה מאד אע"פ שהוא משכיל מאד⁵) ויש מבני אדם מי שיש לו עצה נכונה ומנהג טוב בדברים המנהיגים וזה הוא הנקרא יועין אך לא יבין שום שכל אפילו המושכלות הראשונות אבל יהיה פתי מאד ואין יכולת להבינם⁶) ועל כן בני אדם הסכלים העורים והחרשים שנואי נפש כל חכם לב כשרואים כי החכם יחלשו⁷) הרגשותיו על זה הדרך הם מיחסים אליו זה לחסרון ואוי להם כי לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו. — ואריסטו אומר ההפרש אשר בין ההרגשות והשכל כי ההרגשות אינם משיגים אלא מה שיפגש⁸) בהם ולא ישיגו הנעלם מהם והשכל ישיג הדברים הנעלמים אשר לא יראם במדינות הרחוקות והשכל לפעמים מכזיב מה שיורה⁹) עליו ראות העין ויאמתהו לפעמים כשמש אשר יורה עליו הרגש הראות שהוא כשעור¹⁰) המנן והשכל¹¹) יודע במופת אמתי כי הוא גדול מהארץ. — ואמר הפילוסוף והרגש הראות יש בו חסרונים והם כי הוא רואה בלתו ואינו¹²) רואה עצמו ולא¹³) יראה¹⁴) מה שהוא רחוק ממנו מאד ולא מה שיקרב ממנו מאד ולא יראה מה שאחר מחיצה ויראה הגלוי ולא יראה הנעלם ויראה מקצת הנמצאים ולא כולם ויראה הדברים שיש להם תכלית ולא יראה מה שאין לו תכלית וישעה מאד ויראה הגדול קטון והקטון גדול והעומד מתנועע והמתנועע עומד ויראה הרחוק קרוב והקרוב רחוק ואילו חסרונים השכל שלם בכלם¹⁵) וזה כי השכל רואה עצמו כלומר שהוא משיג כי הוא יודע והשכל ישוה אצלו הקרוב והרחוק וישיג מה שאחר המחיצה וישיג הנעלם והגלוי וישיג הנמצאים כולם וידעם דעה אמיתית והוא משיג מה שאין לו תכלה ומשיג כי השמש גדול מהארץ ומשיג¹⁶) כי הילד מתנועע תנועת הגדול והתוספת תמיד ומי שמביט ורואה בעין שהוא עין השכל הוא¹⁷) השלם באילו השלמות יותר הגון שיקרא רואה ממי שיראה ויביט בעין הראות שהיא חסר באילו חסרונים. — ולפקח זה העין לא עין הראות רמו דוד ע"ה באמרו (תהלים קיט ג) גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך כלומר גל עיני שכלי שהכלי העולם מכסים אותו כמו שמכסה הענן¹⁸) אור השמש ומחשיך אותו ואז אביט

1) Z. זולתו. 2) B. והוא. 3) Fehlt in B. M. 4) Z. הצטרך. 5) Z. ביותר. 6) B. להכינו. 7) Z. חלשו. 8) Z. שפגש. 9) Z. שיראה. 10) B. שנוער. 11) Fehlt in Z. 12) fehlt in B. — ואינו. 13) Fehlt in Z. 14) Z. ויראה. 15) B. בכללו. 16) fehlt in Z. — ומשיג. 17) Z. שהוא שלם. 18) Z. העין

נפלאות מתורתך. — ואמר אריסטו עצם¹ השכל שלא יכלה²) ולא
 ישנתה ואמנם ישנתו³) שכלי הוֹקְנִים אשר הגיעו לסוף הוקנה לעייפות
 האבר⁴) המקבל השכל⁵) כמו שיקרה לעיניהם לקבוץ קרומות הנקראים
 דוקים⁶) וקווצים⁷) לעובי הלחות אשר רבו בם מפני הקור שקרה להם
 מחולשת הכח הטבעי ולא יוכלו לעצור הכח הרואה לחלושתם. ואילו
 היו קרומות עיני הוקן בקרומות עיני הבחור היה ראותו כראות הבחור
 אבל הכלי חלש מלקבל האור הבא אליו והראיה על זה⁸) כי המקרה
 שיקרה לאדם מהשכרות ומאריכות החלאים אמנם יקרה לו זה השנוי לחלשת
 האבר המקבל לאור השכל וכשיסור מהשכור שכרותו ומהחולה חליו
 וישוב אל האבר בריאותו יכול לקבל הדבר השלוח אליו ואילו היה השכל
 כלה או משנתה היה משנתה בחלאים הגדולים כמו האלפלג והוא בטול
 האברים והדומה לו ויהיה מי שחלה מזה החולי כשיסור חליו לא ישוב
 אליו שכלו הראשון ולא יזכור דבר ממה שהיה יודע אותו קודם החולי
 ומוזה יתבאר כי השכל לא יבלה⁹) ולא ישנתה. — אמר המחברו וזה
 החלק הטהור השתדל השתדלות גדול בכל זמנו להיות מכת האנשים
 הדומים¹⁰) לכח הדבור כי כבר התבאר בספרי החכמות כי באדם שלשה
 כחות כח הגדול והוא בכבד וכח החיים והוא בלב וכח הדבור והוא במוח.
 וזה על דעת מקצת החכמים ואע"פ שאילו הכחות השלשה הלב מקודם
 והוא הראשון לכחות הגוף וממנו יתפשטו בו ושאר¹¹) האיברים¹²) הם
 כליו¹³) שהוא פועל בהם וזה על דעת הגדול שבפילוסופים וכפי אילו
 הכחות נחלקים בני אדם. החלק הראשון והוא חלק הדומה לכח הגדול הם
 עובדי האדמה והסוחרים והדומים להם מבני אדם שהם מתעסקים בישוב
 העולם ומוזה החלק היה קין וכל מעשיו היו גופניים¹⁴) כמו שהעיד עליו
 הכתוב באמרו (בראשית ד ב) וקין היה עובד אדמה כי לא היתה לו
 השגחה אלא באדמה בלבד כי זה היה טבעו בהכרח. והחלק השני הדומה
 לכח החיים הם המנהיגי המדינות והעוסקים בחכמה המדינית והדומים להם
 מבעלי הנימוסים המסתכלים¹⁵) לתת סדר שלם בין בני אדם למען שיהיו
 כל משאם ומתנם ביושר ואמונה כשיגיע כל אחד אל חוקו¹⁶) כי בזה
 קיום המין ומוזה החלק היה הבל וכל מעשיו היו רוחניים כמו שהעיד עליו

1) B. . . יבלה ולא ישחכח M. 2) השכל עצם שלא יבנה ושלא ישנתה . . .
 רוקים B. 6) לאור M. 5) האבר B. 4) ישנתה שכלו Z. 3) ואמנם . . .
 על זה 8) והיוצא לעינים הלחות אשר בתוכם מפני שקרה להם מחולשת
 fehlt in B. M. 9) Z. יכלה 10) Z. הראויים 11) B. מושאר 12) Z.
 15) Z. גופניות B. 14) fehlt in Z. הם כליו 13) האוברים הסכלים
 16) Z. חלקו.

הכתוב באמרו (שם) ויהי הכל רועה צאן כי מלת רועה כמו מנהיג כמו שאמר ד' רועי ואמר אלהים הרועה אותי כמו מנהיגי וזו היתה השגחתו בדברים רוחניים. החלק השלשי הרומה לכה הרבור הם החכמים והפילוסופים המשיגים האמת המעיינים בחכמה העליונה שהיא¹ התכלית וזוה החלק היה שת ולהמציא זה היתה הכונה בהמציא בני אדם השנים והם קודמים לזה בהכרח בזמן והוא קודם להם כמעלה² וכל מעשיו היו שכליים והשגחתו היפה בדברים האלהיים הנצחיים³ ועל כן זכה אל החיים הנצחיים ומפני זה נאמר בערו (שם ה ג) ויולד בדמותו בצלמו. ומה יקרו דברי חכמינו ז"ל באמרם (מדרש רבה שם) ויולד בדמותו בצלמו מכאן אתה למד שלא⁴ היה קין לא מזרעו ולא בדמותו ולא מצלמו ולא מעשיו דומין למעשה הכל⁵ אחיו⁶ עד שנולד שת והיה מזרעו ומדמותו של אדם אביו שנאמר ויולד בדמותו בצלמו ומלת⁷ צלם ודמות מורים על השגחה השכלית אשר בה⁸ האדם אדם אמתי והיא הצורה הנשארה. וראה והסתכל אם אתה מן המבינים היאך אמרו שלא היה קין מזרעו אלא⁹ שת והוא האמת ויש להתעורר ולהסתכל במה שאמרו ז"ל (ילקוט ה רמז מ"ב) כי קין לא היה לא מזרעו ולא מדמותו כלומר שאין¹⁰ ערך ביניהם כמו שאין ערך בין הגופני ואלהי והכל היה אמצעי ביניהם ועל כן לא נאמר בו שלא היה מזרעו ובדמותו מפני שהיה בינו ובין שת מקצת ערך כי לא היה גופני לגמרי ולא אלהי לגמרי על כן לא נתקיים¹¹ המציאות אלא לשת לברו וכל מה שהיה מוליד אדם קודם שת לא היה לו קיום אלא זמן מועט ואל¹² זה רמזו¹³ באמרם כי היה מוליד קודם שת רוחות ושדים. ואמרו עוד ז"ל והיה כעין שתול מלמד ששתלו הקב"ה¹⁴ בנן ערן אשר פרוי יתן בעתו זה קין ועלהו לא יבול זה הכל וכל אשר יעשה יצליח זה שת וזה המאמר מעיר על ענין עמוק ומי שמבינו מבין סוד ויתפרו עלה תאנה. — ואמר הפילוסוף יש מבני אדם מי שנובר עליו החלק הגופני אשר בו בלבד ואלו¹⁵ הם שפלי בני אדם ומהם מי שנובר עליו החלק הרוחני הוך מאד ומהם מי שנמצא בו כל אחד מהם ושני¹⁶ המינים¹⁷ הראשונים מעטים מאד אלא שהגופני נמצא יותר והחלק הרוחני קשה למצוא אותו. — ואמר אבונצר כשילוד¹⁸ אדם תחלה מה שיתחדש בו הכח אשר בו יזון והוא הכח הזן

1) M. שהם. 2) Z. המעלה. 3) Fehlt in Z. 4) Z. שקן
 היו. 5) Z. אדם. 6) Fehlt in Z. 7) Fehlt in B. 8) Z. בכח
 החקין. 9) Z. האדם והיא. 10) fehlt in Z. כמו— שאין. 11) Z. החקין.
 12) B. וא"א. 13) fehlt in B. M. רמזו באמרם. 14) Fehlt in B. 15) Fehlt
 in B. 16) B. M. ושלא. 17) Fehlt in B. M. 18) M. כשילוד.

ואחר כך המרגיש והוא אשר בו ירגיש המורגשות כמו החום והקור ואשר
 1) בו ירגיש המעמים אשר בו ירגיש הריח ואשר בו ירגיש הקולות ואשר
 בו ירגיש הגוונים כולם כמו [השביקים¹] ויתחדש על ההרגשות כח²)
 אחר בו ישתוקק למה שירגישו ויאהבו או ישנאו ואתר כן יתחדש
 בו כח אחר בו ישמור מה שיתרשם בנפשו מהמורגשות אחר שיהיו
 נעלמים מהשיג ההרגש³) אותם וזה הוא כח המדמה ובוהו ירכיב המורגשות
 מקצתם אל מקצתם ויפריד קצתם מקצתם הרכבות והפרדות משונות מקצתם
 כוב ומקצתם אמת ותתחבר עמו⁴) עוד כמו תשוקה אל הדבר שידמהו
 ואחר כך יתחדש בו הכח המדבר אשר בו אפשר שישכיל המושכלות ובו
 יכיר בין המכוער והנאה ובו ישיג החכמות והמלאכות ויתחבר עמו כח
 ישתוקק בו אל הדבר שישכילו — ואמר הפילוסוף והנפש המדברת
 כשתעיין בחכמות יקרא פעולת השכל ויקרא השכל העיוני וכשתעיין
 בהכניע הכחות הבהמיים יקרא פעולה זה הנהגה ויקרא שכל מעשי —
 ואמר אפלטון⁵) והכחות הנפשיים המניעים שלשה הכח המדבר והכח
 הכעסני והכח המתאווה וכונת הנפש המדברת השלמה שתדע כל מה
 שבכדור הארץ שאנחנו עליה ושתשכיל המושכלות ושתתנהג במדות
 הטובות ותענוגה כאמת⁶) הדברים. וכונת הנפש הכעסנית הבינונית
 7) שתאמין האדם על התנועה כמה שיועילתן ולדחות כמה שיויקרו ותענוגה
 בממשלה⁷) והכבוד. וכונת הנפש המתאווה שתשאיר אילו הצורות או
 באיש או במין ותענוגה במאכלים שהם נאותים למוגה זמין תנועותיה⁸)
 ההרגשות⁹) החמשה. והאמצעות הנפש המדברת בחכמה ואמצעות הכעסנית
 הגבורה ואמצעות המתאווה הענוה. ואמר בריאות הגוף בהסכמת היסודות
 שהוא מורכב מהם כמו שחוליו¹⁰) שינצח האחד אל האחד ושנויים והיושר
 הוא הסכמת החלקים הפשוטים מהנפש¹¹) אשר מהם קיום כלה והם¹²)
 במעלת היסודות כמו שהעול הפך זה. ומן המבואר כי היושר בריאות
 הנפש ויש לו יתרון על בריאות הגוף כפי מעלת הנפש על הגוף
 ובאמצעות¹³) הנפש¹⁴) שיהיה למושל בה אשר הוא¹⁵) העליוני יתרון
 על¹⁶) המשועבד אשר הוא שפלי¹⁷) ואמנם תהיה יוצאה מהאמצעות
 כשימשול האמצעי על מין¹⁸) שהוא טוב ממנו. וכבר יצאנו ממה שהיינו
 בו וכל זה מועיל בכונתנו כשיבין האדם חלקי הנפש ויכיר בין החלקים

1) Fehlt in Z. 2) B. הרגש. 3) B. ההרגשות. 4) Fehlt in Z.
 5) Z. בהשיגה אמת. 6) Z. הפילוסוף. 7) B. בממשלת הכבוד. 8) Z.
 9) ומתענוגיה. 10) Z. [שחליו נצוח]. 11) Fehlt in Z. 12) B. והם לא.
 13) B. ובאמת. 14) Fehlt in Z. 15) Z. שהוא. 16) Fehlt in B.
 17) Z. שכלי. 18) B. מי.

השפליים מהם אשר הוא משתתף בהם עם הבהמות ובין החלק העליוני אשר הוא משתתף בו¹) עם המלאכים או יתעורר להתמיד בעבודת זה החלק ולהדבק בו וידיעת חלקי הנפש חכמה נפלאה מאד. — ואמר אריסטו כל חכמה טובה²) ומעולה אלא שמקצתם יותר מעולה ממקצתם וידיעת הנפש קודמת לשאר³) חכמה הטבעית והלמודית⁴) במיני המעלה כלה ועוד כי כל חכמה⁵) צריכה לחכמת הנפש ואי אפשר להבין התחלות החכמות מי שלא יבין חכמת הנפש ומי⁶) שהתעצל בידיעת⁷) נפשו יותר ראוי שיתעצל בידיעת יוצרו והיאך נאמין שידע שום דבר מהדברים מי שהוא סכל בנפשו ולא יכיר אותה ונמצא כתוב בהיכל אסקלאפיוס⁸) דע נפשך בן אדם ותדע יוצרך. — ונשוב למה שהיינו בו בתחלה⁹) מכחות הנפש. — ואמר אפלטון ומפני שכחות הנפש שלשה יש לכל אחד מהם תנועות ותאוות מיוחדות והאחת מאילו תשוקות אל האמת והיושר ודעת הדברים האמתיים¹⁰) ויאבה הטוב לעצמו ולוולתו ועל כן נקרא אוהב הדעת והחכמה. וכאשר יש בו יכעוס וכונתו הנצוח והנערה¹¹) והתאוה והוא אוהב הכבוד והממשלה והכח השלישי כונתו¹²) במאכל ובמשתה והוא המתאוה האוהב הריח והעושר ומפני שאילו הכחות שלשה היה המושל בכל נפש מנפשות בני אדם המתגבר עליה מאילו הכחות ועל כן היו המינים הראשונים ממיני בני אדם שלשה¹³) האוהב החכמה והאוהב הנצוח והאוהב העושר וכל אחד מאילו יגור על מנהגו שהוא הטוב בכל המנהגות. והכח הראשון שהוא כח השכלי דומה למין הראשונים במדינה הישרה והכח הכעסני למין¹⁴) הנבורים והכח הצומח למין¹⁵) בעלי המלאכות ומניעת הנפש המדברת לכח המתאוה מרובי התנועה וצאת¹⁶) מהאמצעות אי¹⁷) אפשר לה מבלתי¹⁸) שתחוק בכח הכעסני כי הנבורה והכח לזו הנפש והקש הנפש הכעסנית אצל המדברת כקש כלב האדם הצייד אל הצייד¹⁹) והכלב אי אפשר²⁰) שיתנועע²¹) מבלתי²²) העת הצריך אליו ומבלתי השיעור הצריך והגבלת שיעור זו התנועה היא מסורה אל הצייד כפי חדודו במלאכת הצייד ושיתנהג הכלב כפי מה שיצוהו ועל כן השנת כל אחד מחלקי הנפש אינו בטבע כל אדם אפשרי כי אם תהיה

1) Fehlt in B. M. 2) Fehlt in B. 3) B. שאר. 4) Z. והלמוד. 5) fehlt in Z. 6) Fehlt in Z. 7) בידיעת — שיתעצל. 8) אסקלאפיוס. 9) בתחלה. 10) B. החמדים. 11) Fehlt in Z. 12) תאוותיו משונות. 13) Fehlt in M. 14) B. במין. 15) B. במין. 16) Z. וצאתו. 17) Z. ואי. 18) Fehlt in Z. 19) B. מבלתי. 20) Z. ואיפשר. 21) Fehlt in B. 22) Z. צורך ומבלתי העת הצריך והגבלת . . .

הנפש המדברת חסרת הרעת וקשה לשמוע וממהרת לאבד ואינה מתאוה לפעלים הטובים ותדיינה¹⁾ השתי נפשות הבהמיות חזקות אינם שומעות לקול הנפש המדברת אי אפשר שתשיג האמצעות וכשירצה²⁾ האדם לדעת היאך יכבוש נפשו המתאוה יחשוב בלבו כאילו צייד וכלב קשורים בקשרים חזקים אל בהמה חזקה מאד ותאותם עצומה אינה נכנעת בטבעה לאדם וזו הבהמה כשתשים מנמתה אל דבר לעשות תמשוך עמה הצייד והכלב והצייד ירצה לעלות אל מקום גבוה והבהמה תמשכהו אל המקום השפל והפך מה שתהיה כונתו ועל כן לא יוכל הצייד להוליכם אל המקום שירצה אלא בבקש לנפשו ולכלב כח יתירה ויחלש הבהמה³⁾ ויכחיש אותה וכשיחליש אותה יוליך אותה אל מקום שירצה. — ואומר אריסטו ונפש האדם בעלת שלש חלקים צמחת ובהמית ומדברת והיא נבדלת מהגוף כשיתך⁴⁾ ויוגר⁵⁾ אלא שהנפש הנקייה הטהורה אשר לא נטמאה ולא טונפה כבינופי הגוף היא העולה אל עולמה ואשר דבקה בגוף ונשתעברה לו והיתה כאילו היא גופנית לחזק דבקתם בתענוגי הגוף ותאוותיו זו בהפרדה מהגוף לא תגיע לעולמה אלא ביגיעה רבה עד אשר תטהר מכל טומאה וטינוף אשר בה⁶⁾ מחמת הגוף ואחר כך תשוב לעולמה אשר יצאה ממנו מבלתי שתמות ותאבד כאשר חשבו מקצת אנשים. — ואמר החכם כמו שהנפש מתאוה לתענוגי הגוף כמו כן האמצעות מתאוה אל הממשלה והנצוח ותתאוה הנפש העליונה אל הפעלים הנאים והם שלמויות הנפש ופעולות הנפש המדברת המיוחדות לה מבלתי זולתה מהנפשות חכמת המוסת ומה שנודע בחכמות המופתיות ואין צריך ליגע הנפש בלמוד החכמה המופתית פתאום אלא להרגיל אותה בתחלה ולוון אותה בדברים אחרים והמצליח מאד מבני אדם מה שנודמן לו מנעורתו שיהיה נוון בחכמת החשבון ובתשבורת ובחכמת הנוכבים וזולתם לא בהבלי המשוררים וכזביהם והחכמה המופתית לא תכיל⁷⁾ הכוב⁸⁾ וכבר אמרו הפילוסופים כי מי שזוה ענינו יהיה קל עליו כשישמע⁹⁾ הדברים אם יראה אותו שהוא מחוייב בהכרח שיקבלהו ואם יראה¹⁰⁾ שהוא אפשרי יעמוד אצלו. — ועתה נשוב לענין החלק. — וזו הכת הטהורה שמו כונתם לעמוד על סודות התורה וסתריה וידעו כי לא יתקן זה אלא למי שהשיג החכמות המופתיות וידעו דעה אמיתית כי כונת תורתנו האלהית לחזק¹¹⁾ בלבנו מציאות הבורא ית' ויחודו אשר הם עקר האמונה ומסני

1) B. ותהיה. 2) B. וכשתשיג. 3) B. כבהמה. 4) B. כשיתך ויוגר fehlt in Z. 5) M. ויוגר. 6) Fehlt in B. 7) Fehlt in Z. 8) Z. הכוב. 9) Z. כשישמע. 10) B. ראוהו. 11) B. לחזק.

שירדעו שלא יוכל האדם לצייר זה בנפשו ציור אמתי בדרך קבלה אלא בעמדו על החכמות הכוללות זה הענין שמו כונתם לעיין בהם ולהבין¹ אותם ובכמה מקומות הוהירונו חכמינו ז"ל על זה למי שמבין דבריהם והוהרתם על זה ברמזות לא יעמדו על סודם אלא השרידים. על כן זה החלק הטהור שמו² מונתם לקחת הדרך הישר בעינינו בתורה ובחכמה אשר הם שתי אחיות אצל³ כל חכם אמתי על הסדר הנכון והשתדל להיות שלם במעלות השכליות אשר כלליהם נזכרים בתורתנו הקדושה ופרטיהם מבוארים בספרי החכמות המזכורים על דרך המופת ולהיות שלם במעלות היצירות אשר כלליהם ופרטיהם מבוארים בתורתנו ולא כאשר יחשבו חסרי לב כי הפילוסופיא שהיא החכמה המופתית סותרת תורתנו כי תורתנו חלילה שתהיה סותרת האמת אבל המודיעה אותה והמהורה עליה והנתנת סדר שלם לבני אדם כדי להשיגה וכבר בארתי כל זה באגרת היוכח והנני מעירך על כונת הפילוסופים בפילוסופיא ועל איוה דבר תורה אצלם וזוהו תבין אם תסתור דבר מתורתנו אם לא. — אמר אבונצר הפילוסופיא שם יווני וענינו אהבת החכמה והוא בלשונם מורכב משתי מלות מפילא וסופיא ופילא אהבה וסופיא חכמה והפילוסוף שם נזור⁴ מהפילוסופיא והוא בלשונם פילוסופים⁵ והוא בלשון חכמינו ז"ל פילוסופים כמו שהיה⁶ בלשון היונים⁷ וענינו אוהב החכמה ואוהב החכמה הוא משים כל מאדו בחייו ומגמתו החכמה כי כל אדם ישים מגמתו ויגיעו בחייו אל דבר מהדברים ומקצתם ישים כל מאדו בתענוגים עד אשר יראה כי החיים זולתם אינם חיים וישיג כל מה שישתמש בו זולתי התענוגים⁸ מפני התענוגים וישים כל פעלו פעלים יגיע בהם⁹ אל¹⁰ כל¹¹ התענוגים וישתמיד בהם. ואחרים ישימו כל מאדם ויגיעם כממשלה וכל¹² אחר מאילו האוהב לזה הרבר ישימהו יגיעו בחייו ותכליתו¹³ והאוהב החכמה זה דרכו כי הוא כמו כן ישים יגיעו בכל עסקיו ופעליו ובתכלית מהם שישגיג¹⁴ החכמה ויתמיד בה והחכמה ענינה אצל הקדמונים שירדע האדם השלם והתם שבנמצאים ביריעה שלמה וישתדל להשיג זה המציאות והשלם שבנמצאים והתם הוא האל ית' והשלם שבשני מציאות האדם הוא ההצלחה הקצוית והשלמה שבידיעות האדם היא הידיעה¹⁵ האמתית ומה שייגיע¹⁶ בו אל ידיעת השלם שבנמצאים הוא כל מה שדרבנו שישבילוהו האדם מהנמצאים אשר הם תחתיו ומה שייגיע בו האדם

1) B. ולתבונן. 2) Z. לקח דרך ישר והלך בעינו. 3) B. אבל. 4) B. התענוגים. 5) Z. שהוא. 6) Z. פילוסוף. 7) Z. גזר. 8) Z. ולתכלית. 9) B. להם. 10) B. ואל. 11) Fehlt in B. 12) Z. כל. 13) Z. ותכליתו. 14) Z. שייגיעו. 15) Z. הידיעה. 16) Z. מה שישגיג.

אל מציאותו השלם הוא בהתמדתו על הטובות והחסידים והפעלים הישרים וההרחקה מהרעות והכולל אילו¹) שתי ידיעות יחדיו היא החכמה וכל אדם ששם²) מאדו בחייו שיגיעו אילו השתי ידיעות והתמדתם יהיה³) מה שיתעסק בו משאר הדברים ישים⁴) עסקו זה בעבור שיגיעו⁵) לו⁶) אילו⁷) שתי ידיעות זה הוא האוהב החכמה והפילוסופיא. — ועתה ראה והתבונן אם יש בזה שיספור דבר מתורתנו כמו שיחשבו תועי הלב אבל כשיסתכל המשכיל בתורה ימצא כי הכונה בה⁸) להשיג מציאות⁹) הבורא ית' ויחדו ולעשות המעשים הטובים כמו שזכר מזה המאמר ודי בזה למבין. — והמעלות זה החלק הקדוש¹⁰) והם מתנאי שלמותם להרחיק המון העם וכל גופני אלא אם יכריחהו הצורך ולבקש¹¹) ולדרוך אחר חברת החכמים שהם מינם וכמה פסוקים במשלי להעיר על זה כמו שאמר (משלי יד ז) לך מנגד לאיש כסיל וגו' ואמר (שם יז יב) פגוש¹²) דוב שכול באיש ואמר (שם יג כ) הולך את חכמים יחכם ורוב פסוקים הנאמרים בזה הספר מזהירים על זה. — ואמר הפילוסוף והמתמיד צריך שלא יתחבר¹³) אל הגופני ולא מי שתכליתו המעלה הרוחנית רצה לומר המעלות היצירות אלא צריך שיתחבר לבעלי החכמה ומפני שבעלי החכמה הם מעטים במקצת המנהגות וירבו במקצתם עד¹⁴) אשר יגיע במקצתם שהיו נעדרים¹⁵) על כן הוא מחוייב על המתחייב במקצת המנהגות וירבו¹⁶) במקצתם שיפגוש מבני אדם לגמרי בכל יכלתו ולא יתחבר¹⁷) עמם אלא בדברים ההכרחיים וכפי ההכרח או¹⁸) ילך אל המקום שימצא בו חכמים אם ימצאו¹⁹) בשום²⁰) צד ואין זה סותר²¹) למה שנאמר בחכמה המדינית כי הפרישות רע כולו אלא שזה רע בעצמו והוא טוב במקרה²²) כמו שיקרה זה לדברים רבים שהם בטבע. ודוגמת זה כי הלחם והבשר מזון בטבע ומועיל²³) והאפסן²⁴) והאלחנשון סמי המות אלא שאפשר²⁵) שיקרו לגוף ענינים אינם טבעיים ויועילו²⁶) אילו הסמים וצריך שיאכלם האדם ויזיקו המאכלים הטבעיים וצריך שירחיקם אבל אילו הענינים הם²⁷) בהכרח חלאים והם יוצאים מהטבע ואם²⁸) יועילו

1) שישים מאדו בחייו שיגיעו אל אילו השתי ידיעות. 2) Z. 3) B. והוא. 4) Z. 5) Z. 6) Fehlt in B. 7) M. 8) Fehlt in B. 9) Fehlt in M. 10) B. הקדושות. 11) Z. 12) fehlt in Z. 13) Z. יתחבר. 14) Z. 15) fehlt in Z. 16) Z. יסכים. 17) Z. 18) Z. 19) B. ומציאו. 20) B. 21) B. 22) M. 23) Fehlt in Z. 24) Z. והאלבטם והאפרסק. 25) B. 26) B. 27) B. 28) B. מ. ויכפלו.

הוא מעט ובמקרה והמאכלים הם מועילים ברוב¹) ובעצמם וערך אילו הענינים אל הגופות כערך המנהגות אל הנפשות וכמו שהכריאות יחשבו אותו²) שהוא אחר³) והוא הפך הענינים האחרים הרבים והכריאות לבדו דבר טבעי לגוף ואילו הרבים יוצאים מהטבע⁴) כמו כן מנהג החכמה הוא הרבר הטבעי לנפש והוא אחד⁵) והפך שאר המנהגות אשר הם רבים. — אמר המחברו והמתיחד הוא הפרוש מבני אדם ומעסקי העולם ושם כל כונתו להשיג החכמה כלבד כי התבודדות על זה הדרך מתנאי⁶) השלמות ועל כן היו לוקחים החסידים הקדמונים משרתים נאמנים להם והם מוסרים להם כל עסקיהם למען יהיה להם פנאי להתבודד כדי שישכילו⁷) בנפשם המושכלות ועל כן לקח אברהם ע"ה אליעזר ונתן בידו כל אשר לו ובהכרח היו לאבות ולשאר הנביאים ע"ה משרתים נאמנים היו מתעסקים בעסקיהם. ואל התבודדות והיות האדם נבדל מהכלי העולם רמו דוד ע"ה כאמרו (תהלים פד יא) כי טוב יום בחצריך מאלף וגו' כלומר טוב יום אחד לשבת⁸) בחצריך שאו⁹) אהיה פנוי להשכיל נפלאותיך וגודל מעשיך מאלף יום בין בני אדם ובחתי הסתופף בבית אלהים כי אין שם אלא ההשגחה¹⁰) בעבודתו כדי להרבה בו מדור באהלי רשע רצה לומר באהלי רשע העולם¹¹) הוה השפל שכולו רשע¹²) והרשע מכתיר את הצדיק ויצר הרע מתנבר בו על האדם ורחוק הוא שירצה לומר אהלי¹³) רשעים כי אין צריך לומר שטוב הוא הסתופפות¹⁴) האדם בבית האלים מדור באהלי מלך¹⁵) וכל שכן באהלי הרשעים. והבורא ית' הכדיל לשבט¹⁶) לוי וקבע להם הקרבנות והמעשרות והתרומות ושאר מתנות הכהנים והלוים כדי שלא יצטרכו להתעסק בעסקי העולם ולמען שיהיו להם פנאי לעבוד עבודת הקודש ולהרבה בבורא ית' וכל זה רמוז חכמינו באמרם (יזמא דף ע"ה) ילקוט בשלח) לא נתנה¹⁷) תורה אלא לאוכלי המן שנית¹⁸) לאוכלי מעשר שלישית למלוי ברבית כלומר אין לאחרים פנאי לעיין בה כראוי אלא¹⁹) לאילו ואוכלי מעשר יותר הם טורחים מאוכלי המן ומלוי ברבית מאוכלי מעשר ועל כן חלקום לשלש כתות. וממעלות זה החלק היקרות שאינם חוששים בצורתם הגופנית מפני צורתם הרוחנית ואם

1) חוץ לטבע Z. 2) אחד. 3) בו. 4) Z. 5) זכרון מעצמם וערך אילו. 6) B. לשבת. 7) B. M. שיעורו. 8) אינו מתנאי Z. 9) אחר. 10) B. רע. 11) באהלי. 12) Z. 13) החשנה. 14) Z. 15) כי אז יהיה שכלו פנוי. . . . fehlt באהלי—מלך Z. 16) הסתופף. 17) Z. 18) אהלי—לומר. 19) אהלי in Z. 17) B. נענה. 18) Z. 19) להם אכלי תרומה ומעשר ושלישים להם מלוי. . . . אלא אילו וכולו Z. 19) להם אכלי תרומה ומעשר ועל כן חלקו ברבית יותר הם טורחים מאוכלי המן ומאכלי תרומה ומעשר ועל כן חלקו.

יצטרנו יאבדו אותם כאשר נמצא החכמים והנביאים האמתיים היו מתאזים לצאת מזה¹ העולם וכל זה להכיר² מעלת צורתם הרוחנית ומעלות³ צורתם הגופנית ואינו מן הנכון להעביר⁴ הרוחני הנכבד מפני הגופני השפל ושואל המלך משיח ד' ובניו היקרים בחרו במות לבל ימשלו בהם הערלים וכן יעשו בני הורין ומי שיש בו חלק אלהי. ואחיתופל⁵ כאשר ראה כי לא נעשתה עצתו צוה לביתו ויחנק כי מאחר שלא נעשתה עצתו ראה שירד ממעלתו ולא יכל להיות אלא בצורתו⁶ הרוחנית שפלה⁷ אחר שהיתה נכבדת. ועשרת הרוגי מלכות ויל מסרו גופיהם לענוי⁸ ולהרג ויקל בעיניהם המות בעבודת יוצרם ושלא להעביר ולהשפיל צורתם הרוחנית⁹ הנכבדת. ואריסטו זכר שראה¹⁰ אנשים כשראו כי אייביהם רצו להתגבר עליהם ולהעבירם ולא היה יכולת להם לדחותם מעליהם ששרפו גופותיהם ומדינותיהם וכל אשר להם ואמר אריסטו בעדם שהיו מגדולי הנפש מאד ובוה הענין אמרתי אני בשירי¹¹

שפלות חיים וכאב מות כל אחד משנה שברון

אם אי אפשר לאיש מזה או זה יש¹² במות יתרון

ואמר הפילוסוף יש מי שמאבד צורתו הגופנית בעבודת הנפש והבחירה במות על החיים פועל אנושי והוא נכון ויש מין אחר תחת זה והם הרוב והוא¹³ מי שלא יהוש בצורתו הגופנית אצל הרוחנית אלא שהוא לא יאבדה או מפני שצורתו הרוחנית לא תצריכהו לזה ואם תצריכהו יבחר שתשאיר צורתו הגופנית. ואמר יש מבני אדם מי ששומר צורתו הרוחנית בלבד והוא הנדיב הנכבד ויש מהם מי ששומר צורתו הגופנית בלבד והוא השפל¹⁴ הנקלה וכל מי שנותן יתרון לחלק הגופני על החלק הרוחני אי אפשר שישגי התכלית הקצוי ואם כן אין גופני מצליח וכל¹⁵ מצליח הוא רוחני וכמו שצריך הרוחני שיפעל הפעלים הגופניים אבל לא לעצמם ויפעל הפעלים הרוחניים לעצמם כמו¹⁶ כן החכם צריך שיפעל רוב הפעלים הרוחניים לעצמם והפעלים הגופניים הוא בהם האדם נמצא וברוחניים הוא בהם נדיב ושוע ובשכליים הוא בהם אלהי חסיד ואם כן בעל החכמה בהכרה הוא אדם חסיד אלהי והוא לוקח מכל פועל הנבחר ושיגיע אל התכלית הקצוית וזה כשישכיל המושכלים הפשוטים העצמים יהיה או אחד מאילו השכלים וצדק עליו שהוא אלהי בלבד

1) B. M. 2) להכירם. 3) fehlt in Z. 4) להעביר. 5) Z. אחיתופל. 6) Z. וכן עשה אחיתופל. 7) fehlt in Z. 8) Z. לצער. 9) fehlt in B. 10) fehlt in B. M. 11) fehlt in B. 12) fehlt in B. 13) Z. ויש. 14) Z. השכל. 15) fehlt in Z. 16) fehlt in B. M. — כמו

ורחקו ממנו התארים הגופניים הכלים והתארים הרוחניים המעולים ויאות לו תאר אלהי פשוט¹). — ואמר אריסטו השלמות על שני פנים יש ממנו שבלי ויש ממנו יצירי והחכמה והשכל והבינה שלמות שבלי והעונה והנדיבות שלמות יצירי ואנחנו כשנספר מדות האדם לא נאמר שהוא חכם או מבין אבל נאמר שהוא עניו או נדיב ומה שתהיה מהתכונות המשובחות נקראה²) שלמות והשלמות השבלי היותו וגדולו יהיה על הרוב בלמוד ועל כן צריך להרגל גדול ואורך מהומן³) והשלמות היצירי יהיה בהרגל ומהו יתבאר שלא יהיה דבר⁴) מהשלמויות היציריים בנו⁵) בטבע מפני שאין דבר ממה שהוא בטבע על ענין מהענינים שאפשר שישוּב הפכו⁶). ודוגמת זה כי האבן תרד למטה בטבע ואילו זרק אותם האדם למעלה פעמים אין להם קץ לא תורגל בזה וכמו כן האש⁷) אשר⁸) טבעו לעלות לא תורגל לרדת למטה ואין דבר מהדברים המוטבעים⁹) על ענין מהענינים אי¹⁰) אפשר שיורגל ענין שיהיה הפכו. ואם כן המדות היציריות אינם בטבע בנו ולא בהפך הטבע אבל אנחנו מוטבעים לקבל אותם ותשלמנה בנו בהרגל כמו שזכרתי בראשית חכמה. — אמר המחברו ועל כן צריך האדם להרגיל נפשו במעלות היציריות ולקנות¹¹) המעלות השכליות ולהשתדל בלמוד ולהתמיד בו ואתה רואה כמה הפליגו חכמינו ז"ל (גיטין נ"ט, הוריות פ"ב י"ג) במי שמשתדל בלמוד והשיג למעלת החכמה באמרם לוי קודם לישראל ישראל לממור ממור לנתין נתין לגר וגר לעבד משוחרר¹²) אימתי בזמן שכולם שוים אבל אם היה ממור תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ שנאמר (משלי ג טו) יקרה היא מפנינים סברין למימר לפדות ולהחיות ולכסות הא לשיבה לא אמר אביו אף לשיבה מה טעם יקרה היא מפנינים אפילו מזה שהוא נכנס לפני לפניו ורי מאיר אומר (סנהדרין נ"ט.) מניין שאפילו גוי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהן ולוי לא נאמר אלא האדם הא למדת שאפילו גוי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול ואמרו דעה חסרת מה קנית דעה קנית מה חסרת ואמרו גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות שנאמר כי אל דעות ד' ואמרו דא ביה כולה ביה דדא לא ביה מה ביה רצו לומר כי האדם שיש דעה בו לא יחסר מאומה שבעבורה נקרא האדם אדם ואם אין בו דעה אין בו שום דבר מסגולות האדם ואינו אדם¹³) אמתי. — ואמר אריסטו מי

וקנאות שלמות והשלמות השבלי משתנות נקראות 2) Z. 1) Fehlt in B. 3) M. מוזמן. 4) M. אבר. 5) Fehlt in Z. 6) Z. כצו טבעי. 7) B. הכה. 8) אשר. 9) Z. fehlt in Z. לעלות - אשר. 10) B. הענין. 11) B. ולקחת. 12) M. טוועבד. 13) Fehlt in B. אפשר Z.

שלא יבין מנפשו ולא יבין¹) אם יבינוהו אחרים הוא בתכלית היגיעה והמות²) וחכמינו ז"ל אמרו דלא מוסיף יסף ודלא יליף קטלא חייב והנביא ע"ה אמר כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו ויוצרו לא יחוננו כלומר³) מפני שאין בו דעה לא ירחמנו עושהו ועל כן באה מצוה להשמיר שבעה עמים כי היו עקר ע"ו ולא היה⁴) להם מעלה אנושית וצוה לעשות בהם כמו שעושים בחיות היער המזיקות ואל זה רמו הכתוב באמרו ואנכי הסתר אסתיר פני מהם והיה לאכול כלומר כשהם יעובדי ואני אסתיר השגחתי מהם וכשאסתירה מהם יהיה לאכול כי אין מונע מהיות האדם כשאר הבהמות אלא שכלו וכשיהיה נעדר השכל שהוא⁵) סבת ההשגחה מהאל בו לא יהיה בינו ובניהם הפרש ועל כן צריך שלא יתעצל האדם בבקשת החכמה. — ואמר החכם וצריך האדם הוריו⁶) נכבד הנפש אשר יבקש השלמות שלא יעבור עליו זמן ריקם מפועל מועיל כי החיים קצרים וכל שכן שהוא טרוד ברובם בבקשת המחיה והשינה והחלאים ותלאות אחרות פרטות אשר אין להם מספר אבל ישתדל בבקשת מחיתו בומנו וכשיהיה לו פנאי ישתדל בלמוד ובעיון החכמה וישים שנתו ומאכלו ממוצעים ודרשו חכמינו ז"ל באם לא תשמעו ולא תעשו מה ת"ל ולא תעשו וכי יש לך אדם שאינו למד אבל עושה ת"ל ואם לא תשמעו ולא תעשו הא כל מי שאינו לומד ואינו עושה או יש לך אדם שאינו לומד ואינו עושה אבל אינו מואם באחרים ת"ל ואם בחקותי תמאסו הא כל שאינו לומד ואינו עושה סוף שהוא מואם באחרים או יש לך אדם שאינו לומד ואינו עושה ומואם באחרים אבל אינו מואם בחכמים ת"ל ואם את משפטי לא אמר ואם משפטי אלא ואם את משפטי הא כל מי שאינו למד ואינו עושה ומואם באחרים סוף שהוא שונא החכמים או יש לך אדם שאינו לומד ואינו עושה ומואם באחרים ושונא החכמים אבל מניח אחרים לעשות ת"ל לבלתי עשות את כל מצוותי הא כל מי שאינו לומד ואינו עושה ומואם באחרים ושונא החכמים סוף שאינו מניח אחרים לעשות או יש לך אדם וכו'. ואינו מניח לעשות אבל מודה במצוות שנאמרו בסיני ת"ל את כל מצוותי הא כל שאינו למד וכו' סוף שהוא כופר במצוות שנאמרו בסיני או יש לך אדם שיש בו כל המדות האילו ואינו⁷) כופר בעקר ת"ל להפרכם את בריתי הא כל מי שיש בו כל המדות האילו כאלו כופר בעקר. ועתה ראה כמה מדות רעות מנו במי שאינו לומד ולבסוף שהוא כופר בעקר כמו שזכור עוד במה שנאמר.

fehlt in M. 2) Fehlt in Z. 3) כלומר — fehlt in Z. 4) Fehlt in B. 5) Z. . . . שהוא השגחת האל לא . . . 6) B. זחור. 7) fehlt in B. — ואינו

ואל זה רמזו עוד באמרם כי המבטל מדברי תורה כעובד ע"ו כמו שדרשו בהשמרו לכם סן יפתה¹) לבבכם מה אמר להם הוזהרו שמא ישעה אתכם יצר הרע ותפישו מן התורה שכיון מפורש אדם מן התורה הולך ומדבק לע"ו שנאמר (שמות לב ה) סרו מהר מן הדרך אשר צויתים עשו להם עגל מסכה. ועל ההזהרה בלמוד והיות האדם משתדל ללמוד מזולתו ואחר כך מעצמו כיון שלמה המלך ע"ה באמרו (משלי ה טו) שתה מים מבורך כי²) נביאינו רוצים לומר במקצת דבריהם באמרם מים החכמה כמו שאמר הוי כל צמא לכו למים וזה הרבה בדבריהם עד שהשילוספים הולכו זה הדרך כמו שיתבאר למעיין בדבריהם ופי' הפסוק כי הוא מזוהר האדם שישתדל וילמוד³) מזולתו ויקח מהמלמד הדברים המוסכמים עליהם בכל חכמה שהם התחלת אותה החכמה וזה רצה לומר באמרו שתה מים מבורך כי הבור מקום שיתקבצו בו המים ואינם נובעים ממנו למקום אחר ועל כן המשיל בהם הדעה שקונה אותה האדם מהמלמד. ואחר שילמד מזולתו הוזהרו להשתדל ולהוסיף הוא מעצמו על מה שלמד ולהוציא דבר מתוך דבר עם המוקדמות האמתיות שיש עמו כי זה מתנאי השלם בחכמה אי זו חכמה שתהיה כמו שהתבאר⁴) בספר החכמה ועל כן אמר ונוזלים מתוך בארך ובאר הוא מקום נובע כמו שאמר כאר מים חיים והמשיל בהם הדעה שיודע אותה האדם מסברתו ותולדות החכמה שמוליד בכח נפשו המשכלת עם המוקדמות אשר מהם ההקש ואל זה רמזו חכמינו ז"ל באמרם (ילקוט האוינו) יערף כמטר ר' דוסתאי בן יהודה אומר אם כנסת דברי תורה כדרך שכונסין מטר בכורות שיחין ומערות לסוף אתה מגויל ומשקה אחרים שני' ונוזלים מתוך בארך ואומר יפוצו מעינותיך חוצה ואמר ר' חנינא בר אדא⁵) (תענית ז') ילקוט ישעיה נ"ה) למה נמשלו דברי תורה למים דכתיב הוי כל צמא לכו למים מה מים מניחים מקום גבוה והולכים למקום נמוך אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה. והשילוסוף אומר רוב הענוים חכמים כמו שרוב המקומות השפלים מלאים מים. ואמרו חכמינו ז"ל (עירובין נ"ד, ילקוט חוקת) אם משים אדם עצמו שהכל דשין בו תורה נתנה⁶) לו במתנה שנא' ומדבר מתנה כיון שנתנה לו במתנה נחלו אל שני' ומתנה נחליאל וכיון שנחלו אל עולה לנדולה שנא' ומנחליאל במות ואם מגים בדעתו הקב"ה משפילו שנא' ומכמות הגיא ואם⁷) יחוור בו הקב"ה מגבירו שנאמר כל גיא ינשא כי התורה והחכמה אינם נמצאות על האמת אלא במי שתיקן מדותיו ולא

1) כי באר מים במקצת דבריהם מי החכמה שנאמר הוי ... Z. 2) יפנה B. 3) נתת B. 4) חמא Z. 5) שיתבאר בספרי החכמות B. 6) ללמוד Z. 7) fehlt in Z. — ואם

ירדוף אחרי השררה והכבוד כמו שאמרו ז"ל (ילקוט ישעיה נה) לא בשמים היא לא בגסי רוח ואמר ר' אושעיה למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו רבש וחלב ויין לומר לך מה שלשה משקין הללו אין מתקיימין אלא בפחות שבכלים כך דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה¹) והם ז"ל הפליגו בזה הענין מאד עד שאמרו כי הלמד תורה והחכמה הוא עושה עצמו והמלמדם לזולתו הוא עושה אותו²) כמו שאמרו (סנהדרין צט:): אמר ר' שמעון כל המעשה חבירו לדברי תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן ולא כתוב אשר למדו ר' אליעזר אומר כאילו עשאן לדברי תורה שנאמר ושמרתם את דברי התורה הזאת ועשיתם אותה רבא אמר כאילו עשה את עצמו ועשיתם אתם אל תקרי אותם אלא אתם וזה דבר אמתי והפילוסופים זכרוהו על זה הדרך בלי שנוי ופירושו³) זה כי עצם האדם הוא השכל והמוציאו מהכח אל הפעל הוא עושה⁴) אותו וכמו שאמרו עוד ז"ל (ילקוט ואתחנן תמ"א) ושננתם לבניך אילו תלמידך וכן⁵) אתה מוצא בכל מקום שהתלמידים קרואים בניו שנאמר ויצאו בני הנביאים וכי בניהם היו אלא תלמידיהם היו אלא מכאן שהתלמידים קרואים בניו וכשם שהתלמידים קרואים בניו לכך קרוי הרב אב שנאמר ואלישע רואה והוא מצעק אבי אבי. — והפילוסופים קראו למלמדיהם אבות ולתלמידיהם בניו כמו שאמר אחר מהם וצריך שנשבע לאבותינו שהולידו נפשותינו יותר מאבותינו שהולידו גופותינו וכמו כן מצאנו עוד שאמרו היה ר' אליעזר חולה נכנס ר' יהושע⁶) לבקרו אמר לו רבי חביב אתה לישראל יותר מאב ואם שאב ואם מביאים לזה העולם ואתה הבאת לעולם הזה ולעולם הבא וידוע הוא כי יש יתרון למלמד שהוא סבת צאת הנפש מן הכח אל הפעל על האב שהוא סבת צאת הגוף מהכח אל הפעל כיתרון הנפש על הגוף ומה יקר מאמר חכמינו ז"ל (ב"ק מ"א: דברים י' כ') את ד' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים למי שמבין אותו על הדרך שאמרנוהו ולמען שהתברר להם ז"ל יתרון הלמוד ומעלת החכמה העליונה אמרו שאין להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה ורבינו משה ז"ל פירש זה ועתה שמע בקצרה דע כי הקדמונים דרשו וחקרו תכלית כל הנבראים וראו כי לכל נברא תכלית אשר נברא בעבורה וכל נברא שלא נדע תכליתו הוא לקוצר דעתינו כי אי אפשר לכל נברא מהיותו⁷) עד הפיל שאין לו תכלית שנברא בעבורה וכמו כן כל מיני הצמחים

1) נעשה. 2) M. 3) Z. 4) Z. 5) Z. 6) B. 7) Z. 8) נוחה. 9) Fehlt in B. 10) Fehlt in B. 11) B. עזריה בן עזריה. 12) Z. מהרמש.

והאילנות והדומים. וכמו כן דרשו וחקרו תכלית האדם שנברא בעבורה וראו כי הוא פועל אחד בלבד וכל פעליו האחרים נמצאו בעבור זה הפועל וזה הפועל שישכיל המושכלות וידע¹) אמתת הדברים כי מהנמנע שיהיה²) (תכלית האדם³) שיאכל וישתה ויבנה בית⁴) או שיהיה מלך כי כל אילו מקרים מתחדשים עליו לא יוסיפו על עצמו והוא משתתף בהם עם שאר החיות ובשכל הוא מוסיף על עצמו ועל כן התבאר להם שתכלית העולם וכל מה שבו הוא האדם השלם וכשימצא זה האדם הוא תכלית העולם⁵) וכל בני אדם לא נבראו אלא בעבור זה כמו שזכרו כי כן זומא היה עומד על הר הבית ורואה ישראל עולי לרגל והיה אומר ברוך שברא כל אילו לשמשיני שיהיה יחיד בדורו ואמרו ז"ל (ילקוט קהלת) מאי כי זה כל האדם אמר ר' אלעזר כל העולם לא נברא אלא בשביל זה ר' אבא בר כהנא אמר כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה על כן אמרו כי אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה כלומר אין חפצו אלא באותן ארבע אמות שהחכם יושב וקורא על כן צריך כל אדם להשתדל השתדלות גדול בלמוד כי כבר התבאר אצל בעלי השכל והם אנשי האמת כי מהנמנע שיהיה האדם שלם אם לא יהיה בעל שכל כי הם אומרים לא עם הארץ חסיד ורבינו משה ע"ה אמר כל מי שאומר כל עם הארץ שהוא חסיד מכוב החכמים והשכל על כן תמצא המצוות בכל התורה ולמדתם ועשיתם הידיעה קודמת לעשיה כי בידיעה יגיע האדם לעשיה ולא בעשיה יגיע אל הידיעה ועל כן אמרו (קידושין דף מ"ו): שהתלמוד מביא לידי מעשה וכבר אמר החכם כי כל בעל חכמה בהכרח אדם חסיד אלהי כמו שזכרנו למעלה. — ואריסטו אומר כל מתלמד הוא מתלמד כפי מה שיקבל והחכמה שני חלקים האחד רוחני והשני גופני והגופני כמו התרישה והסתורה⁶) ושאר המלאכות והרוחני כמו החשבון ומלאכת הכוכבים ומה שדומה להם והחכמה הרוחנית יותר מעולה מהגופנית כי הגופנית צריכה אל הרוחנית ולא תושג אלא בקצת ממנה והרוחנית אינה צריכה אל הגופנית והרבה שאינו צריך לוולתו יותר מעולה ממה שצריך לוולתו ואמנם ישאו⁷) החכמה בחכמים ולא תנתן אלא להם ולא ישמור אותה כראוי וולתם ולא תנוח אלא עמהם כי משמרת החכמה שלא תנתן אלא לבעליה הראויים לה השומרים אותה ולא תנתן לכסילים ולפתאים שאינם ראויים לה כי מי שמסר החכמה למי⁸) שראוי לה עשה חסד עמם ומי שמסר אותה למי שאינו ראוי לה והניחה שלא במקומה בז⁹) לכבוד האל ית' אשר ייחד אותה לבעלי הכבוד והחכמה. — ואל

1) B. וידיעה. 2) B. M. שתכלית. 3) Fehlt in B. 4) M. כותל.
5) Z. האדם. 6) Z. והזריעה והנגדות. 7) Z. ושא. 8) B. לחכמים. 9) Z. לא חס לכבוד.

זה רמז שלמה ע"ה באמרו (משלי יד לג) בלב נכון תנוח החכמה כי החכמה בלב הנכון בהנחה והשקט וכשהוא מדבר דבריו בנחת כמו שאמר (קהלת ט יז) דברי חכמים בנחת נשמעים ואינו מדבר אלא בעתו והשאל¹) לחכמה מנוחה הוא כיון למה שאמרנו ואחר כך אמר הפך זה והוא ובקרב כסילים תודע (משלי שם) כלומר החכמה בקרב הכסילים תתפרסם והוא בבילבול תמיד כי לא תנוח בלבם אפילו זה המעט מהחכמה ששמעו כי הם רוצים להודיע לכל שהם חכמים הפך רצון החכם האמתי וחכמינו ז"ל (ילקוט שם) דרשו בו זה הענין בעצמו והביאו עליו משל בני אדם על המתפאר²) בחכמה במעט שיש בו ממנה שאמרו מאי דכתיב בלב נכון תנוח חכמה זה תלמיד חכם בן תלמיד חכם ובקרב כסילים תודע זה תלמיד חכם בן עם הארץ אמר עולא היינו דאמרי אינשי אסתירא בלגינא קיש קיש קריא והוא מבי אודע דוד כלומר והתפרסם כמו ואחרי הודעי ואל זה רמז עוד באמרו (משלי יב כג) אדם ערום כוסה דעת כלומר מי שהוא ערום מכסה דעתו ואינו מפרסמו כי יודע שדעתו מעושה כמו³) שאמר החכם אין עמי מעלה חכמה אלא שקטתי ואל זה רמז עוד באמרו (שם יח ב) לא יחפץ כסיל בתבונה כי אם בהתנלות לבו כלומר אין חפץ הכסיל בתבונה אלא שיגלה⁴) לבו לבני אדם ושיחזיקו אותו במבין⁵) ושיתפרסם שהוא חכם כי אין כונתו לדעת האמת אלא כונתו השם בלבד ועל כן מי שזו כונתו והם רוב התלמידים כשתניע להם כונתם⁶) זו והם בעיני ההמון בחוקת חכמים לא יתעסקו בלמוד. — ונשוב למה שהיינו בו. — ומאשר התברר⁷) לאנשי זה החלק המהור באור אמתי יתרון החכמה ואורה הבהיר וחסרון הסכלות ואפל⁸) ולא נונה לו שנסו מתני מחשבותיהם להשיג מה שיש ביכולת בני אדם להשיג והרויחו זמנם בכלות אותו בחכמה ולא כלו אותו בדבר האבד והכלה⁹) מהרה ואינו נשאר רק כהרף עין וזהו¹⁰) הוא טוב¹¹) העולם ההווה¹²) והנפסד והטוב אשר הוא חוץ מן האדם ובהרו להם מטוב התמיד אשר לא יאבד לעדי עד וזהו השכל¹³) והוא הטוב אשר באדם ואינו חוץ ממנו ועל כן שמו תכליתם המנוון בהם מצד היותם בני אדם והיא ההשגה ומפני צורך הגוף הם מבקשים¹⁴) צרכם בלבד לחם לאכול ובגד ללבוש מבלי לבקש תוספת וזה דבר קל ויושג¹⁵) בהשתדלות מועט נשיסתפק האדם על דבר הכרחי וכל מה שתראהו כי

1) השאל — כמו 2) Z. שמחפאר 3) fehlt in Z. 4) ומאשר 5) Z. שיתגלה 6) Z. הנכון 7) Z. רוב כונתם 8) Z. החכמה 9) Z. האפל 10) Z. החסר 11) Z. הטוב 12) Z. העולם ההווה 13) Z. השכל 14) Z. צרכם 15) B. Fehlt in Z.

יקשה עלינו להשיגו הוא מפני התוספת בבקשת מה שאינו הכרחי יקשה אפילו מציאות הכרחי כי כל עוד שתהיינה התאוות התלויות¹⁾ בתוספת הגדולות יקשה הדבר שירצה האדם להשיגו ויכלו הכחות כמה שאינו הכרחי²⁾ ולא יהיה נמצא אפילו הכרחי. — ואריסטו אומר המצליחים מאד מבני אדם הם האנשים שנתן להם הספוק מהטובות אשר הם חוץ מהם ופעלו הפעלים השלמים ואע"פ שקנינם מעט. והטוב נחלק לשלשה חלקים טוב כגוף וטוב חוץ מהגוף וטוב כנפש והטוב שהוא יותר הגון שיקרא טוב הוא טוב הנפש ולא תראה צורת זה הטוב אלא בפעלים השלמים והצלחה בקנות השלמות ועשות³⁾ אותם. — והפילוסוף היה מצוה לתלמידו ואומר לו אם תרצה שיהיה השתדלותך ושיהיה⁴⁾ שלמותך בעושר או תהיה כחולם או שתהיה שלמותך בכריאות ואז תהיה עבד בטבע או שיהיה שלמותך במדות היצרניות ואז תהיה מנהיג וולתך ממה שצריך אל מנהיג כי העבד דומה מין⁵⁾ החיים שאינם מדברים אל⁶⁾ בעלי התכונות הנכבדות כמו הארי בנבורה והתרנגול בנדיבות או שתהיה שלם בשלמותך המיוחד לך ותהיה או שלם בעצמך ולא תצטרך למציאות וולתך אבל כל אדם הווה ונפסד אצלך. — ומן הידוע כי בקשת המותרות והדברים שאינם הכרחיים והשתדלות אחריהם סבה לרוב התלאות הכאות על האדם ועל זה נאמר (משלי יט ג) אולת אדם תסלף דרכו ועל ד' יועף לבו ואפשר כי להורות כי כל מותר רע צותה תורתנו האלהית ללויים להעביר תער על כל בשרם כדי להעיר אותם שיעזבו המותרות שהם המונעים שלמות האדם ויושרו⁷⁾ ואל זה רמו שלמה ע"ה באמרו (קהלת ז כט) אשר עשה האלהים ישר וגו' ונדר הנזיר הכונה היתה בו להכניע היצר הרע והתאוה ולעזוב המותרות ולהסתפק בדבר הכרחי כמו שאמר ר' שמעון הצדיק (נזיר ד'): מימי לא אכלתי אשם נזיר חוץ מאדם אחד שבא מהדרום⁸⁾ יפה עינים וטוב רואי וקוצותיו תלתלים אמרתי לו בני מה ראית להשחית⁹⁾ שער נאה כזה אמר לי רועה הייתי לאבא בעיר והלכתי לשאוב מים מהמעין ונסתכלתי בכבואה שלי ופחו עלי יצרי ובקש לטרדני מן העולם אמרתי לו ריקה מפני מה אתה מתנאה בעולם שאינו שלך שסופך רמה ותולעה העבודה הריני מגלחך לשמים עמדתי ונשקתיו על ראשו אמרתי לו בני ירבו¹⁰⁾ כמותך נודרי נזירות בישראל עליך הכתוב אומר כי יפליא וגו'. — ראה והסתכל כמה צריך האדם להשמר

1) Fehlt in Z. 2) Fehlt in B. 3) Z. ועשיתם. 4) B. שיהיה.
5) B. M. מן. 6) B. אלא. 7) Fehlt in Z. 8) Z. לפני. 9) B. לשח.
10) Fehlt in M.

שלא יתגבר עליו יצרו וכשיתגבר וכשירצה להתגבר שצריך לעשות
 התכולות כדי להכניעו ולהשפילו למען שלא יטרדנו מן העולם ר"ל
 העולם הבא. ומדות זה הכת הקדושה להדבק באמת בדברים ובפעלים
 ולהתרחק מדבר שקר ולהיות תוכם ככרם. — ואמר אריסטו והאדם
 הנכבד גדול הנפש המתנהג באמת בדבורו¹) ובמעשהו והסכל עושה הפכו
 אשר הוא הכוב והמכוב יותר טוב מהחונף כי הוא יכוב בדבורו²) בלבד
 והחנף בדבורו ובפעלו יחדיו והמתנאה בנפשו יותר רע משניהם כי הוא
 רואה בנפשו מה שאינו בה ולא ידע זה ועל כן הוא יותר מגונה. ואמר
 יש³) מכני אדם מי שמכוב מפני שהוא שמח בדבר הכוב ויש מהם מי שמכוב
 מפני שהוא מתאוה להתועלות ולהרויח הרוחים המגונים אשר הוא מתענג
 בהם כמו המכשף והרופא — על כן אנשי זו הכת הרחיקו מכל דבר כעור
 ומגונה וטהרו נפשם מטומאת תאות העולם ומחמדו⁴) אשר רוב⁵) בני⁶)
 אדם רודפים אחריהם והגזרו מהמדות הרוביות כי כשישליך האדם המדות
 הרעות כמו התאוה אל הממון והעושר והקנאה והנצוח על החברים והתאוה
 להויקם והכוב ולשון הרע ונלווי סוד המביא אל הזיק והכילות⁷) ורוב
 המאכל והמשתה ועל דרך כלל כל המדות הרעות הדומות לאילו וישאר
 חסיד מסתפק בחלקו או לא תסור ממנו השמחה והגיל ויהיו חייו היים
 טובים בהשקט ובמנוחה אלא שלפעמים יסתכב⁸) על נפשו האדם⁹)
 השלם דברים יהיו סבה לאנחתו ויורישוהו יגון ותוגה כמו האשה והבנים
 וישיבת מקום עושק אין משפט בו אמנם האשה יש מבני אדם מי שצריך
 אליה לסבות רבות או מפני להכין להם צרכי הנוף או מפני שלא ישיגו
 צרכיהם וולתה או מפני דברים אחרים ולפעמים יודמן לשלם שתהיה¹⁰)
 לו אשת חיל לא תמנעהו מלהשיג השלימות כל כך ולפעמים יודמן
 שתהיה לו אשה בעלת מדות רעות ואינה מסכמת עמו בשום דבר ואפילו
 שיהיה זה האדם בתכלית השלמות מהמדות הטובות לא יוכל להכריחה
 ולהכניע טבעה הרע עד אשר יצא זה השלם משבעו האמצעי¹¹) ותמנענו
 מלהשיג השלמות ותפסיד מה שתקן הוא מעצמו וישוב הוא ונאנה כל
 ימיו מכואבים וכעס ענינו ואל זה רמו שלמה ע"ה לפי הנראה מהפשט
 באמרו (קהלת ז כו) ומוצא אני מר ממות את האשה והזהיר¹²) לברוח
 מעליה לכל מבקש שלימות בהיותה בעלת מדות רעות כמו שאמר (משלי
 כא ט) טוב שבת על פנת נג מאשת מדינים ובית חבר. והבנים מפני

1) B. אמרו. 2) בדבורו — בדבורו fehlt in Z. 3) יש — fehlt in M. 4) Z. ומותריו. 5) Fehlt in Z. 6) פני Z. 7) Fehlt in Z. 8) Z. יסכב. 9) Fehlt in Z. 10) שתהיה — fehlt in Z. 11) B. הממוצעי. 12) Z. והחיוב.

רחמנות האב עליהם בטבע הם סבה להיות תמיד בינון ואנחה בעבורם ולעמול וליגע עצמו להבין להם מוזן על כן יצטרך השלם שלא להוליד אותם אלא אחר הכנת ממון שיספיק להם ולו¹⁾ כמו שהזכיר שלמה ע"ה (שם כד כז) הכן בחיין מלאכתך וגו'. ומקום העושק השוכן בו כהולך בדרך המסוכן לא תתישב נפשו ולא ישמח בענינו כי אין שמחה עם הפחד. — ואריסטו אומר ימי החיים אין פחד עמהם וימי הפחד אין התמדה בהם על כן צריך השלם לברוח משם. — כמו שאמר הנביא ע"ה (ירמיה ט) מי יתנני במדבר וגו' ומפני המאורעות והמקרים שיקרו מהאשה והבנים מהסבות המונעות האדם מלהשיג האמת וזו היתה כונתם בהמנעם מפריה ורביה ואע"פ שהיא מצוה ועל זה הדרך לא נחשוב להם לאכזריות ושהם שונאים מין האדם הנבחר מכל הנבראים אשר בעולם השפל ומקצתם נשאו אשה כדי לקיים צלם ודמות מפני הכובס המין שזו ממדת החסידים כמו שמצאנו באברהם אבינו ע"ה שנאמר שבוקנותו לקח אשה והוליד בנים וכמו שדרשו חכמינו ד"ל (יבמות ס"ג:) דרש ר' אלעזר בן עזריה כל מי שהוא מבטל מפריה ורביה מעלין עליו כאילו ממעט את הדמות מה²⁾ טעם כי בצלם אלהים עשה את האדם מה כתיב בתריה ואתם פרו ורבו דרש בן עזאי כל מי שהוא מבטל מפריה ורביה מעלין עליו כאילו שופך דמים וממעט את הדמות מה טעם שופך דם האדם באדם דמו ישפך מפני מה כי בצלם אלהים עשה את האדם מה כתיב בתריה ואתם פרו ורבו אמרין ליה נאים דברים היוצאים מפי עושיהם בן עזאי נאה דורש ואין נאה מקיים אמר לפי שהשקה נפשו בתורה אפשר שיתקיים העולם על ידי אחרים. ויש מזה החלק מי שנשא אשה בנערותו וכשהקיץ משנת סבלות הנערות ראה והנה הרחיים בצוארו ונפל במצודה רעה ויעמוד³⁾ במקום צר אשר אין דרך לנשות ימין ושמאל ועל זה אמרו חכמינו ד"ל (שם) דברים שאדם עושה בילדותו משחירין פניו בוקנותו. ומי שנשא אשה מזה החלק היתה כונתו להוליד בנים ולהרריכם בדרבי האל ולצוותם אחריו לשמור דרכיו ולעשות צדקה ומשפט כמו שמצאנו זה באברהם אבינו ע"ה. וכונת האדם בבנים נחלקת לשלשה חלקים הראשון כונת אנשים שהם מוטבעים בטבע שאר בעלי חיים ושאיין להם מחשבה ועיון במעשיהם והם מתאווים להוליד בנים ושמחים ברוב⁴⁾ טרחם⁵⁾ וכאשר ימותו מתאבלים בהסתלק הטורה והיגיעה מעליהם ומי שהוא על זה הדרך אין לו יתרון על החכמה החלק השני אנשים שיש להם כונה רעה⁶⁾

1) Fehlt in Z. 2) מה — fehlt in Z. 3) Fehlt in Z.
4) Z. בטובים. 5) Fehlt in Z. 6) Z. רמה.

בבנים שהם משתדלים להוליד בנים ולגדלם כדי להתנאות בהם ולהעזר בהם¹) והדין עם אילו שיתאכלו במות בניהם והטוב לאילו שלא יולידו כלל כי ההויה וההפסד נחשבים להם לעון. — ואפלטון אומר מנהגות בני אדם שלשה הראשון שיבקש הדבר מפני שיתחדש²) מה ממנו בלבד כמו שלא ישכב עם אשה אלא כשירצה להוליד בנים ולא יאכל אלא כשיהיה רעב והשני שיבקש הדבר מפני שהוא צריך אליו כמי ששוכב עם האשה מפני³) הלחות שרבו בנופו משכבת זרע והשלישי שיעשה הדברים מפני התאוה ואם אינו צריך להם כמי ששוכב עם אשה ליופיה ואוכל המאכלים הטובים⁴) לתקונם לא מפני שהוא רעב והמנהג הראשון⁵) מאילו המנהגות השלשה ליודעים⁶) בשלימות והשני למין שהוא תחתיו ושלישי לבעלי החסרון ורוע הבחירה — החלק השלישי הם אנשים כונתם להוליד בנים כדי שילמדו אותם ללכת בדרכי האל ולעבוד אותו⁷) וכונת אברהם אינו ע"ה כבקשו מהאל ית' שיתן לו זרע היתה על זה הדרך ומי⁸) שהוא על זה הדרך ראוי שישמח בהולדם ויודה וישבח בהפקדם. — אמר המחברו והדברים שצריך להם מבקש החכמה והשלמות להשלים כונתם ארבעה מינים ואי אפשר בלתי בהכרח הראשון שלמות האיברים כדי שיהיו כלים לכחות המניעים והשני שיהיה מזגם מוגן שלא יהיה יוצא מהדרך האמצעי עד אשר יפעלו פעליהם כפי מה שצריך או קרוב מזה והשלישי מציאות⁹) הדברים אשר הצורך אליהם בקיום הגוף כמו המאכל והמלבוש והחברים הטובים אשר אי אפשר למבקש השלמות בלתי והרביעי המזון אשר עמו יגיע האדם לאילו השלשה ומציאות אילו הארבעה לאדם יהיו על שלשה פנים או שיהיו מתת האל ית' ואין כח באדם להרויחם ואי אפשר שינתנו לאדם כמו החכמה או שיהיה מורכב מהשנים כמו המזג הבריא והמזון כי המזג אע"פ שהוא מתת אלהים יוכל האדם לתקן בו במלאכת הרפואה וכמו כן המזון כי אפשר שיירש אותו וירויחנו כמו כן והדברים אשר אין יכולת האדם בהם והם מתת אלהים אין צריך שיראג האדם בשלא יהיה כפי מה שצריך כמו שאין צריך שיראג האדם מפני שסופו שיתבטלו כל איבריו במות והדברים שיש לו יכולת בהם צריך שיהלך בהם הדרך האמצעי כמו במאכל ובמשתה ובמלבוש ובקנות החברים שיהיו ראויים לו וכל שכן שצריך לקנות החבר הידוע בחכמה¹⁰) ועליו הזכירו חכמינו ז"ל באמרם

1) מפני שרבו עליו הזרע. 2) Z. ההכרחי בלבד. 3) Z. Fehlt in B. 4) Fehlt in B. M. 5) M. השלישי. 6) B. Z. ליודעים. 7) Z. עבודתו. 8) Z. Fehlt in B. 9) Fehlt in Z. 10) B. בחבר החכמה.

(משנה אבות פ"א ו') וקנה לך חבר כי מציאותו קשה ואם ימצא צריך להחזיק בו ולחפש כמטמונים כי הוא מתנאי השלמות והמזון האדם מצטרך אליו מפני שעמו קיום הגוף ועל כן צריך השלם לעשות תחבולה כדי שיגיע¹) לו מצד היושר ולהשתדל להרויחו בדרך שלא יהיה בו ננאי בעיני ההמון. — והחכם אומר יש מבני אדם מי שהוא קשה יום ומזלו רע והשיגוהו תלאות והקיפוהו בלהות צלמות והוא צריך לעמול יומם ולילה כדי להשיג ספוק מחיתו ולכלות ימיו ביגיעו ולאבד זמנו בעמלו (והוא²) יגע ועמל כל ימיו וזה לא יתכן שיהיה לו שלמות. ומהם מי שמתדלל להשיג מחיתו בשעה מהשעות ואפשר לו בשעה אחרת שיהיה פנוי בה ויש בו תוחלת שיתלמד ויקנה המדות הטובות כפי הזמן המזומן לו וכפי התמדתו ומהירות למודו ובני אדם נחלקים בזה הענין לשלשה חלקים³) החלק הראשון יכלה⁴) ימיו בקבוצת העושר וכאסיפת ההון וירדוף אחריהם בכל כחו מפני⁵) שבהם ישיג כל חפצו והוא עמל ויגע בדרכים ומרבה בכילות ומסתכן בעצמו ורודף אחר הבצע עד סוף כל ימיו. — ואריסטו אומר מי שהרבה באהבת העולם מת עני ומי שמסתפק מת עשיר ואמר לא תטה למה שיאבד ויפקד מהרה ואמר מי שרודף אחר העושר מפחד החסרון הסגיר נפשו אל החסרון. — ואל זה רמז שלמה ע"ה באמרו (משלי כה כב) נבהל להון איש רע עין כלומר מי שהוא נבהל להון ושתוף בתאוותיו לקבין⁶) ולאסוף הוא איש רע עין שלא⁷) ישבע והוא חושב שמרבה הוננו⁸) ואינו יודע כי יחסר בכל יום. — החלק השני יחוס על אבדן זמנו ומתרשל בענין הקבוצת והקנין והוא נשען על מה שיבוא לו במזל ויקרה לו במקרה והוא מתנהג בכל מעשיו כפי מה שיודמן ומשליך ההשתדלות באסיפת העושר אחרי⁹) נוו¹⁰) וזה אינו משובת. — החלק השלישי בחרו להם דרך החלק השני והראשון וראו כי אי אפשר להם מאילו השנים אמנם החלק הראשון אבד זמנו והלכו ימיו ושנותיו במאכלו ובמשתתו ובמלבושיו ויגיע להם כמו שיגיע להם¹¹) קהל גדול¹²) ממנו ממה¹³) שלא יגע יגיעה רבה כמוהו וזה לא הרויח מזמנו אלא שחי בלבד כמו שיחיה החמור וזולתו מהבהמות אין ביניהם הפרש ואבוד העולם הוה והבא. — החלק השני הנשען על המזל טעותו גדול ואינו על דרך השכל והוא סכלות נמור ומקרהו לעתים רחוקות ולא יוקח ממנו ראייה ועל כן לא ישאר בהכרח שיהיה

1) Z. שייגוהו. 2) והוא — שלמות fehlt in Z. 3) M. ראשים. 4) Z. יכלו. 5) Z. ומפני. 6) Fehlt in Z. 7) Fehlt in Z. 8) B. אונו. 9) Z. קדוש. 10) Z. ואחרי. 11) Z. אילו. 12) Z. קדוש. 13) Fehlt in Z.

הדרך הישר והטוב אלא¹) בהרכיב שניהם והסר רבוי²) כל אחד מהם ולאחוז האמצעות ולערב אותו עם חבירו. — ואמר הפילוסוף בעלי הקנינים שלשה מינים מהם³) מי שלא יחושו בכליהם כלומר בקניניהם ולא ישמרו אותם עד אשר יאבדו מהרה קניניהם ומהם מי שלא⁴) ישים כל יגיעו לשמור כליו שישמור אותם שמירה רבה ולא ישיגו תועלת מהם כמו שיקרה לשטופים בקבוץ העושר ויגיעו בעשרם לריק ויהיו עבדים לכליהם⁵) מבלתי שירגישו והם מתענגים במציאות עשרם ואילו השני מינים מנהגם מנהג מנוגה, ומהם מי שישמור אותם כשלא יצטרך אליהם והם נקלים בעיניו ויפורם בעת הצורך ואינו חושש כשיפורם במה⁶) שצריך אם אבדו או נשאר, ומנהגות אילו בלבד הם המשובחים והם הממוצעים בין השני מינים כי אחז מכל חלק הטוב שבו והניח הרע שבו וגנאי גדול למבקש השלמות כשיצטרך לבריות⁷) ועל כן צריך שישתדל ויבקש דרך שלא יצטרך להם. — ואריסטו אומר הלול הפנים לבני האדם המות הגדול. — והכמינו ז"ל אמרו (פסחים קי"ג) פשוט נבלתא בשוקא ולא תימא כהנא רבא אנא ואמרו (אבות פ"ב מ"ב) יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה ונורת עון ואמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, ואמר החכם יסוד⁸) הדבר בממון⁹) שלא תתעצל לבקש אותו ושתטיב השיעור בכל מה שתוציא ולא תפתח בזה הרוחה שתהיה בה כי הגדול שבבני אדם הוא צריך יותר לשער הוצאותיו והמלכים צריכים אל השיעור יותר מהמון העם כי המון העם יהיו בלא עושר והמלכים אין להם קיום אלא בעושר. ואמר החכם קבוץ הממון מהדרך שלא יהיה לבעליו ננאי¹⁰) צריך האדם שישתדל אחריו והוא צריך שילמוד מלאכה שתשאר לו בעדו¹¹). והמלאכות שני מינים מהם הקשיות והם¹²) נפשיות ומהם מלאכיות שפלות ומיענות הנוף והטוב לאדם שילמוד מלאכה מהמין הראשון מפני שהמלאכות מהמין השני יהיו בעליהם בזמן הוקנה פחווים ונבזים, והמלאכות אשר מן המין הראשון הם מלאכת הרפואה והתשבורת ומלאכת הכוכבים ומלאכת החשבון וצריך האדם שילמוד אחת מאילו המלאכות ובלבד מלאכת הרפואה שהיא הטובה שבכל המלאכות והראיה על זה משני דרכים האחת למעלת זאת המלאכה וגדולתה בכונתה וזה

1) Fehlt in Z. 2) Fehlt in Z. 3) מהם — fehlt in B.
 4) Fehlt in Z. 5) Z. לזולתם. 6) Z. בעת. 7) Fehlt in B. 8) Z. סוד.
 9) Fehlt in Z. 10) B. ממה שצריך להשתדל אחריו. 11) Fehlt in Z. B. בעדו.
 12) Z. ומהם B.

כי הבריות אי אפשר זולתו לעשות שום פועל מהפעלים הטובים ולא להגיע אל דבר מהדברים הערבים המתוקים ואין לבני אדם דבר שלישי שיצטרכו אליו אבל כל הדברים נכנסים תחת אילו השנים ואם הוא כן כבר התבאר שעור¹) מעלת זו על המלאכות. ואנשי זה החלק הקרוש נטו²) כונתם³) בהתענגם במקצת התענוגים שאינם יוצאים מהדרך האמצעי כדי להוק הגוף ולא יהיו⁴) כלי הנפש חולים⁵) כי אז לא יעשו פעליהם כראוי כי כח הנפש נמשך אחר המוג כמו שבארו החכמים ועל כן היו מתעסקים בכלי הניגון⁶) כי שכל האדם בהתעסקו תמיד בדברים העמוקים יחלש ועל כן צריך שיתעסק בדברים אחרים שאין יגיעה בהם לשכל ער⁷) שישוב כחו אליו. ואל זה רמז שלמה באמרו (משלי כב כב) אל תגוול דל כי דל הוא ואל תרכא עני בשער כלומר אל תגוול חק שכלך ואל תמנע ממנו הדברים שהם ראויים שתתנם לו כמו ההתמדה בלימוד וההשנחה⁸) בו תמיד כדי להשיג מה שיש בכחו להשיג ומפני שלא יחשוב האדם כי שלמה ע"ה הוהיר האדם שלא יעשה⁹) כל היום אלא העיון בדברים העמוקים אמר (שם) אל תרכא עני בשער כלומר אל תרכא אותו ברוב המחשבות היוצאות מהאמצעות ויהיה סבה שיחלוש¹⁰) ולא ישיג האמת ובשער כמו שער בנפשו ר"ל בדל ובעני החלק השכלי מהאדם כי מפני ששני החלקים גוברים האחרים שהם הבהמי והצומח גוברים עליו תמיד ומכניעים אותו עד שתמעט שלא יראה פועל קראו דל ועני וקראו מסכן. וחכמינו ז"ל אמרו (גדרים ל"ב קהלת ט טו) איש מסכן וחכם זה יצר טוב דלית עמא דשמע ליה וטוביה דשמע ליה כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים מ א) אשרי משכיל אל דל וידוע הוא למי שנפקחו עיני שכלו כי כל פסוק ופסוק ממשלי יש לו ענין גלוי ונסתר ועל כן נקרא משלי וחידה כמו שאמר (משלי א ו) דברי חכמים וחידותם ורחוק הוא שתהיה כונת שלמה גזירת העני ממש כפשוטו כי כבר נזר האדם על זה בתורה בכמה מקומות ועוד כי בהסתכל המשכיל בחכמה יכיר ויבין חסרונו וכי יסודו העפר וזה העולם שהוא עולמו הוא עולם ההויה וההפסד וכולו מלא תלאות ועל כן לבו דואג תמיד כמו שאמר שלמה ע"ה (קהלת א יח) ויוסף דעת יוסף מכאוב. — ואמר אפלטון הפילוסופיה יגון ודאגה והשנחה במות והסכה כי האדם בהוסיפו דעת יוסף מכאוב מפני שהחכמה יורחו חסרונו ושפלות מעלתו ותעירוה להשתדל להוציא

1) B. שעות. 2) Fehlt in B. 3) Fehlt in Z. 4) Z. יהיו עצלים. 5) Fehlt in Z. 6) Z. הגוף. 7) ער — ער fehlt in Z. 8) Z. ההשגה. 9) Z. . . . ישה כלל לעיון בדברים. 10) M. שיהרוש.

השלמות שנתן ככה אל הפעל ולהשיג מה שיש בכחו להשיג והוא צריך לינע¹) עצמו בזה יניעה²) רבה ומפני שהמונעים רבים מפני³) החומר הוא כואב ודואג תמיד. על כן אמר (משלי טו כח) לב צדיק יהגה לענות ואמר (קהלת ז ד) לב חכמים בבית אבל ולב כסילים בבית שמחה. — והפילוסוף אומר העולם סוהר המשכיל ונן ערן הסכל⁴). — ואריסטו אומר הטבע על שני פנים שכלי ומורגש והנפש כשתהיה בעולם השכלי⁵) תהיה מעולה ונכבדת וכשתהיה בעולם הטבעי השפל תהיה שפלה ובזויה מפני הגוף שהיא בו והנפש אע"פ שהיא שכלית ומעולם⁶) השכלי⁷) אי אפשר לה שלא תשיג דבר מהעולם המורגש מפני שטבעה דומה לעולם השכלי והעולם המורגש ועל כן אין צריך להאשים הנפש על עזבה העולם השכלי והיותה בזה העולם מפני שהיא מונחת בין שני עולמות יחדיו אמנם היתה הנפש כן ועל זה הענין מפני שאע"פ שהיא עצם מאותם העצמים האלהיים היא סוף אילו העצמים העליונים וראשית העצמים הטבעיים המורגשים ואחר שהיתה מתנודדת בעולם הטבעי המורגש לא היה מן הראוי שתמנע טובותיה ממנו ולא תפיצם עליו ועל כן הפיצה עליו כחותיה ותקנותיה⁸) בתכלית החקן ואפשר שתשוב⁹) משפלותו אלא אם תזהר ותשמור שלא יתערבו עמה מעניניו השפלים והמכוערים. — וזה החלק הקרוש הכניע תאוותיו ולא היתה כונתו במאכליו ובמשותיו אלא להעמיד בריאות הגוף כדי למצוא האמת שאינו נמצא עם חולי הגוף ועם חסרון צרכיו¹⁰) ולא בקשו הבריאות כדי למלאות כריסם מהעפר כמו החסרים כאשר אמר הפילוסוף לאחד מבני אדם אתה מתאוה שתחיה למען שתאכל ותמלא תאוותך מהתענוגות ואני אתאוה לאכול למען שאחיה ואתעסק בחכמות ולא בקש הממון להשיג בו היתרונות המביאות¹¹) לכל חסרון אבל די¹²) להם הצורך¹³) בלבד. וחכמינו ד"ל אמרו (אבות פ"ד מ"י) הוה ממעט בעסק ועסוק בתורה כי אפילו האדם השלם כשירבו עסקיו בדברים ההכרחיים ותתחזק תשוקתו בהם תחלשנה ממנו התשוקות העיוניות ותהיה בקשתו להם בעצלה¹⁴) ורפיון ולא ישתדל לבקשם ועל כן לא ישיג מה שיש בכחו להשיג או ישיג השנה משובשת כמו שנוכר למעלה. — ואיש מזה החלק קשה למצוא אותו בזה הדור¹⁵) כמו שהיה בדורות הראשונים האישי האלהי השלם בכל מעלות והנמצא

בעולם—השכלי 5) השכל M. 4) מן B. 3) ידיעה B. 2) לידע B. 1) שהשיג B. 9) ונקתו B. 8) Fehlt in Z. 7) ומעולה Z. 6) fehlt in Z. 10) דרכם Z. 11) המציאות Z. 12) יספיק B. 13) המספיק B. 14) Z. 15) הדרך B. בעצב

מזה החלק הוא הגר כמו הגר בין בני אדם כמו שאמרו הפילוסופים החכמים גרים לרוב הכסילים ביניהם אע"פ שהם במושבותיהם ובין אבותיהם ומשפחותיהם הם גרים ברעותיהם ועלו במחשבותיהם אל מעלות אחרות. ועל זה הדרך נאמר¹ (תהלים קיט ג) גר אנכי בארץ ואינו² ר"ל שהיה גר בארץ בלי אחים ומשפחה אלא שהיה גר בארץ במחשבותיו ויחיד³ בדורו בבקש⁴ האמת ואל זה רמו דוד ע"ה באמרו (שם סט ט) מור היתי לאחי כל רואי ילעינו לי ואמר שלמה ע"ה (משלי יד יז) ואיש מזימות ישנא וכמו שהגר בני אדם נבדלים ממנו ואינם מתחברים לו ובזוים אותו כמו כן החכם הוא זר לפני המון העם ומאסים בחברתו שאין לך הרחקה יותר גדולה מהרחקת האנשים כי הם רחוקים אילו מאילו ברעותיהם ואמונותיהם אילו הפך מאילו מפני זה הוצרך אברהם אבינו ע"ה ללכת מארצו לארץ נכריה על כן זה החלק נקראים בדברי הפילוסופים הגרים כמו שיתבאר למעיין בדבריהם. והחכם⁵ כשאוחבים אותו ההמון⁶ אינו אלא מפני שהוא נמשך אחריהם ואינו מוכיחם על מעשיהם כמו שאמרו חכמינו ז"ל (כתובות ק"ה) האי צורבא דרחמו ליה בני מאתיה משום דלא מוכח להו במלי דשמאי על זה החלק רמו ר' שמעון באמרו (סנהדרין צ"ז) ראיתי בני עליה והם מועטין ומי שכונתו כונת אנשי זה החלק לא ימצא אלא בזמנים ארוכים⁷ ויחיד ברורו ולהמציא זה האדם היתה הכונה בבריאת בני אדם כמו שזכרו חכמינו ז"ל ובארו הפילוסופים במופתים אמתיים וכמה אנשים שהם ראויים לזו המעלה שאין מעורר אותם ומלמדם. והחכם אומר כמה פילוסופים באשפות וחכמינו ז"ל אמרו שהיו במעלה הגדולה אמר ר' יוחנן (עירובין נ"ג) לבם שלראשונים כפתחו של אולם ושלאחרונים כפתחו של היכל ואנו כמלא נקב מחט סדקית וכל שכן אנשי זה הדור אשר לא ראו אור וכל אחד מהם הוכה⁸ בארבעה דברים כמו שזכר רבינו משה ז"ל והם עייפות השכל והזק התאוה והעצלה מלבקש החכמה והזריזות לבקש הבלי העולם אילו ארבעה שפטיו הרעים אמנם זה המעט שהאדם משיג אותו בזה הדור הוא הרבה כנגד המונעים שהם רבים מכל צד ואיך יגיע שלמות למי שהוא עבד משועבד לעובדי פסל ומסכה אשר אין להם שום שלמות אנשי — ואתה הנכסף אל המעלה העליונה ממעלות בני אדם אם אי אפשר להיות מהכת הראשונה האלהית השתדל להיות מזו הכת העליונה וחמול על נפשך וחוס על כבוד קונך שהוא שכלך ואל תתן אותם ביד אויביך המבקשים את נפשך והם שאר כחות הגוף ופקח

1) Z. וריו. 2) Z. fehlt in M. Z. 3) Z. באמרו דהע"ה. 4) Z. לבקש. 5) Z. [חוכר]. 6) Z. אחרי. 7) Z. בחמון. 8) Z. החכם. B. 5) Z. לבקש.

עין שכלך לחוות בנועם ד' ולבקר בהיכלו. נשלמה המעלה השנית
בעזרת¹) האל יתברך:

המעלה השלישית והיא תחת החלק השני חלק התחתון²)
תחתוני ומן גופני:

אנשי זה החלק הם³) המון העם אשר אין להם עיון שכלי והם
רוב העולם אבל כולם לבד השרירים והם אנשי החלק⁴) השני ואנשי זה
החלק הם אנשים שהם עבדי תאוותיהם ואסירי היצר המסית והמדיח
הדליקו אש תאות הנפש הבהמית וכבו אור הנפש המשכלת וילכו בחושך
כל ימיהם. ואפלטון אומר⁵) כי חיי המון העם כחיי מי ששוכן בבית
אופל וחיי החכמים אשר הם חכמים באמת כחיי מי ששוכן בבית
שזורה בו שמש בתקפו. — וזה כי הפילוסופים מתלוצצים ומלעינים בכל
הדברים שרודפים אחריהם המון העם וכל כונתם לדעת אמתת הנמצאים כי
זו היא החכמה האמתית. ואל זה רמו שלמה ע"ה באמרו (משלי ד יח)
ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום ואמר (שם יט) דרך
רשעים באפילה לא ידעו כמה יכשלו ר"ל כמו שהאדם שנעדר ראות העין
הוא מוכן להיות נכשל תמיד כי אינו רואה הפחתים וכל דבר שהוא
סבה⁶) להכשל⁷) בו ואינו יודע להזהר שלא יכשל כמו כן הרשעים מפני
שחסרו ראות השכל⁸) שהוא אצל המעשים⁹) כראות העין אצל ההליכה
הם נכשלים תמיד במעשיהם ואינם יודעים להזהר שלא יכשלו ופסוקים
רבים באו להעיר על הענין הזה כמו שאמר (שמואל א. ב ט) רגלי חסידיו
ישמור ורשעים בחשך ידמו ואמר דוד ע"ה (תהלים קיט ג) נר לרגלי
דבריך ואור לנתיבותי ועל כן כל מי שחסר הדעה¹⁰) הוא מוכן שיכשל
ושיכשלו אחרים וזה סבת הרשע כמו שאמר הכתוב (שם יב) ובני עלי
בני בליעל לא¹¹) ידעו את ד' כלומר הסבה שהיו בני בליעל מפני שלא
ידעו את ד' וחכמינו ז"ל אמרו (ב"ק ס. ב"ב ה:) ר' לטעמיה דאמר אין
פורענות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ וזה כי רוב הפורענות וההזיק
הבא על בני האדם הוא מפני הרשעים שאין להם שכל שלם שהם מזיקים
זה לזה ולשאר בני אדם וזה ההזיק הוא תמיד וההזיק האחר שאינו בא
מצד בני אדם הוא בא לעתים רחוקות ובאחרים מבני אדם כמו שבאר זה
רבינו משה ז"ל. — ואריסטו אומר מיעוט היריעה סבת הרשע. —

1) Z. תהלות לאל. 2) Fehlt in B. M. 3) Fehlt in B. 4) Z.
זה החלק. 5) Fehlt in B. 6) Z. סבור. 7) Z. להנצל. 8) B. חלב.
9) Z. החכמים. 10) Z. דעת. 11) Z. מפני שלא ידעו.

ואומר החכם מה שקרה לך מהטוב הוא מהאל ית' ומה שקרה לך מהרע הוא מנפשך וזה דבר אמתי אצל החכמים. וזה החלק הגרוע טבעו בין התאוה ויעברו¹⁾ החומר הפך מה שהזהיר עליו שלמה²⁾ ע"ה באמרו (משלי לא ג) אל תתן לנשים חילך ותתפארו בהרגשות אשר הם חרפה³⁾ לכל משכיל מפני שהוא משתתף בהם עם הבהמות והם הסבה שלא הגיע הנפש לשלמותה אשר נתן להם בטבע כאשר רמו אל זה שלמה ע"ה באמרו (שה"ש א ג) בני אמי נחרו בי שמוני נוטרה את הכרמים. — ורבינו משה ז"ל אמר בספרו במורה וכבר התבאר כי כל הפסד או חסרון או כל מקרה שיקרה לאדם הוא מצד החומר לא מצד הצורה וכל עבירות⁴⁾ האדם ועונותיו וכל מדה רעה הם נמשכות אחר חומרם לא אחר צורתו ומדותיו הטובות כולם הם נמשכות אחר צורתו ואחר אשר התבאר כי הדבר כן ולא היה אפשר שתמצא צורה בלי חומר והתחייב להיות קשורה זו הצורה⁵⁾ האנושית הנכבדת מאד אשר כבר בארנו כי היה צלם אלהים ודמותו בזה החומר העפרי העכור והאפל המביא אותו לכל חסרון ולכל הפסד נתן האל ית' לזו הצורה האנושית יכולת על החומר עד אשר יכניעהו וישיבהו אל הדבר האמצעי ועל כן נחלקו מעלות בני אדם כי יש אנשים שהשתדלותם תמיד לבקש הדבר הנכבד והחיים התמידים כפי חיוב צורתם הנכבדת ולא יחשוב אלא בציוור מושכל והשגת אמונה אמיתית בכל דבר ולהדבק בשכל האלהי הנאצל עליו אשר ממנו נמצאה זו הצורה וכל מה שיצריכוהו צרכי החומר לטנופס ולהרפתם הגלויה הוא כואב ורואג מפני שנכשל בו ומתבייש מפני שנוגע בו והוא משתדל להמעיט זו החרפה בכל מאדו ולהשמר ממנו מכל צד כאדם שקצף עליו המלך וצוהו להוליך הזבל ממקום למקום כדי להבוותו כי זה האדם ישתדל שיתעלם בזה הקלון ואפשר שיוליך ממנו מעט למקום קרוב מפני שלא ילכלך ידיו ורגליו ולא יראנו אדם כן יעשו בני חורין אבל העבד הוא שמח בזה ומראה שלא הטריחיהו בזה טורח גדול וילכלך כל גופו בזה הזבל ויוליכהו בפרסום והוא שוחק וסופק כפיו וכן עניני בני אדם כי יש מבני אדם אנשים כל כחות החומר אצלם חרפה ובושת ובלבד⁶⁾ הרגש המשוש אשר הם חרפה עלינו כאשר אומר אריסטו אשר בו נתאוה אל האכילה והשתיה והמשגל ועל כן ראוי לכל משכיל להמעיט מזה כפי מה שאפשר ולהתעלם ממנו וישים תכליתו תכלית האדם מצד שהוא אדם והוא ציוור המושכלות בלבד והנבחר בהם והנכבד השגת האל ית' והמלאכים ושאר פעולותיו כפי

1) M. 3) החכם דרואתם אל שאר הבהמות והם . . . B. 2) . . . ויעברו Z. 3) M. ובפרט Z. 6) . . . בצורה Z. 5) . . . עבודת B. 4) . . . הרבה על כל . . .

היכולת ואלו האנשים הם עם האל תמיד והם אשר נאמר בעדם אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם וזהו המבוקש מהאדם אבל האחרים הנסתרים מהאל ית' והם עדת הסכלים הם הפך מאילו בשלו כל מחשבה ועיון במושכל וישמו תכליתם הרגש המשוש אשר הוא חרפתינו הגדולה ואין להם מחשבה ולא עיון אלא באכילה ומשגל בלבד כמו שאמר וגם אילו ביון שגו ובשכר תעו כהן ונביא שגו בשכר נבלעו מן היין וכו'. — אמר המחברו ולשבח האדם השלם המושל בחומר כיון שלמה באמרו (קהלת י יז) אשרך ארץ שמלכך בן חורין ושריך בעת יאכלו כלומר אשרך חומר האדם כשיהיה שכלך¹ שהוא מלך² והמושל עליך בן חורין כלומר שאינו משועבד לתאוותיו והוא בן חורין מהם והשרים שהם הכחות המנהיגים אותם כמו השרים המנהיגים העם בעת יאכלו כלומר הם עושים פעולותיהם בעתם וכפי הצורך לא יקדמו ולא יאחרו והם עושים מה שעושים בנבירה ולא בעייפות כי סבה לקיום החומר והתמדת³ הזמן הקצוב⁴ לו ונגה כמו כן המשועבד אל החומר באמרו (שם מז) אי לך ארץ שמלכך נער כלומר חומר⁵ האדם כשיהיה שכלו חסר כמו הנער שאינו שלם בשכלו ומנהיגם יעשו פעולותיהם בלא עתם כי זה סבה להפסדה ושתאבד קודם זמנה ובמקומות אחרים בספרי הנביאים נאמרת מלת ארץ על החומר כמו שהתבאר למכינים. — ונשוב לדברינו. — ואלו החסרים אמונתם כי ההצלחה האנושית כמלאות תאות הנפש הבהמית ויתנו לה יתרון על הנפש המשכלת הפך המכוון באדם ויכלו ימיהם בבחלה ושנותם בדבר האבד ובקשת⁶ היתרונות המביאות לכל חסרון ולכל דבר רע ובמדה⁷ פחותה וירדפו אחר הדברים שאינם הכרחיים לאדם וירגילו נפשם בכל מדה רעה ובכל מנהג רע⁸ גרוע עד אשר היו להם המדות הרעות והמנהגים הפחותים בטבע. והחכם אומר ההרגל טבע שני. ומרוב שהם מוטבעים במדות הגרועות הוא קרוב מהנמנע להעתיקם מהם. ואריסטו אומר העתקת טבע מי שטבעו רע יקשה⁹ עד מאד. ואמר כמו שהאיברים שיש בהם חולי הנקרא פלאג¹⁰ והוא רפיון העצבים¹¹ כשתניעם אל הימין יתנועעו אל השמאל כמו כן תנועות הרעים הפך תנועות הטובים. ואמר הנפש השפלה לא תרגיש בכאב הביוון והנפש היקרה¹² ירשום בה מעושי הדברים. ואל זה רמו שלמה ע"ה באמרו (משלי יז י) תחת נערה במבין מהכות כסיל מאה. ואמר החכם אי אפשר שיגיעו שלמות הנפש על השלמות אלא למי שהיה טבעו ממוצע¹³ כמו שאמר הפילוסוף כי

1) B. שכלו. 2) Fehlt in Z. 3) M. והתמדתה. 4) B. M. הכתוב. 5) B. חומר. 6) B. ובקשת. 7) B. ומדה. 8) Fehlt in Z. 9) Z. יקשה. 10) B. פלאג. 11) Z. העצבים. 12) Z. היקרה. 13) Z. ממוצע.

המלמד לא יוכל להשיג האדם אשר רע הטבע טוב הטבע. וזה הפילוסוף צדק באמרו זה כי האל ית' לא נתן לאסקלכיום וחביריו יגיעת רוע טבע בני האדם וחסרון שכלם וצדק עור באמרו כי השכל אילו היה נקנה בהרגל לא היה לאב¹⁾ שלם בן חסר דעת כשיהיה בזמנו. ואמר אמנם אתה תוכל ללמד הטוב למי שבו טוב אבל המטבעים על הרע אם תתחבר להם יפסידו שכלך. והפילוסופים מסכימים כי כל מי שהוא טוב הטבע אם ייסרוהו²⁾ במוסר הצריך יהיה חסיד ומי שיהיה הפך זה לא יהיה לו תועלת בשום דבר מהמוסר³⁾. ואמר שלמות הנפש היא בדעה לא כשידע האדם היאך יגיע לתכלית התענוג כאכילה ובשתיה ובמשגל וזה כי אלו הדברים מסגולות הבהמות לא מסגולות בני אדם ומי שיש בו טוב ראוי⁴⁾ לו שלא יתדמה לבהמות אלא למלאכים וזה⁵⁾ כי באדם דבר ישתתף בו עם החזירים ודבר ישתתף בו עם המלאכים והאכילה והשתיה והמשגל ישתתף בה עם החזירים והדעת⁶⁾ ישתתף בה עם המלאכים וכשתהיה לאדם דעת יהיה לנפשו הדר ומעלה ולא יהיה לה רוע כרוע נפש אפיקורוס שהיה רואה כי מעלת נפשו שיאהב מה שתאהב נפשו המתאווה. וזה החלק הגרוע כלו⁷⁾ זמנם בתקון⁸⁾ הדברים אשר הם חויץ מהם והתרשלו בתקון עצמם כאשר קרה לאחד מבני⁹⁾ אדם שתקן כל צרכי ביתו בתכלית התקן אלא שהתרושל בתקן נפשו ויום מיומים הביא אל ביתו אחד מהפילוסופים וכאשר ראה הפילוסוף תקן הבית בכל¹⁰⁾ מה שצריך מוכן כראוי ויביט¹¹⁾ לכל פאות הבית כי שרוצה לרוק וירא כי אין מקום שיירק בו יותר הגון משירוק בפני בעל הבית וירק בפניו וימלא בעל הבית עליו חימה וישאלהו למה עשה כן ויאמר הפילוסוף הסתכלתי בכל מה שיש בביתך וראיתי שתקנת הכל היטב ולא התרשלת בשום דבר ממנו אלא שהתרשלת בנפשך וזה כי אני רואה כתלי ביתך חזקות ונאות ועבדיך מהודרים וכל צרכי ביתך מתוקנים ואראה אותך חסר דעת מתרשל במוסר נבזה אצל מה שיש לך ומדרך בני אדם שירוקו במקום הגרוע שבבית. — ואמר החכם יש מבני אדם מי שמשתדלים בתקן נפשם ומשתדלים בכל כחם שיהיו הדברים שהם חויץ מהם בתכלית התקן והם מיסרים ומוכיחים לעבדיהם ומשרתיהם ומלמדים אותם המלאכות ומבקשים שיהיו בעלי מוסר ודרך ארץ ורואים כי העבד שאין לו אומנות והוא חסר דעת שלא ישוה כלום ואין דבר יותר מנונה מזה שישוה העבד עשרת אלפים שקלי כסף

1) B. לא. 2) M. יחנכוהו. 3) M. מחדברים ומחמוסרים. 4) B. אני רומז. 5) והתרשלו—בתקן 8) Z. שמו כל. 7) Z. ובדעת. 6) Z. fehlt in Z. המלאכים—וזה 5) fehlt in Z. 9) Fehlt in B. 10) Z. וכל. 11) M. ויבא.

ולא ישוה האדון שני¹) שקלים על האמת לא ישוה כלום ואלה משתדלים שיהיה כל מה שיש להם בתכלית השלמות כפי יכלתם והם מתרשלים בתקון עצמם ועל כן צריך שיאמר למי שוה דרכו ראה²) כיתך מוכן וערוך כסדר ועבדיך נעימים וטובים וכל קנייך³) מתוקנים ולא הנחת דבר שתתקנהו אלא עצמך ונפשך. — ואנשי זה החלק לא ישיגו⁴) מהדברים⁵) אלא⁶) המורגשים ולא ידעו מהטובות אלא הגופניים ואינם מבקשים אלא תקן הגויות. — ואריסטו אמר לא יועיל יופי⁷) האדם כשיהיה מת ההרגשות מהרעת. — ואינם אוהבים אלא הבלי⁸) העולם ולא יחפצו אלא שישארו בו אע"פ שהם יודעים שהוא נמנע ולא יבחרו מהתענוגים אלא האכילה והשתיה כבהמות וירדפו אחר המשגל כחזירים ולא ישתדלו אלא לקבץ דבר שאינם צריכים לו כנמלים ויתקוטטו על הבלי העולם ככלבים על הנבלות ולא יועילו לנפשם ממה שיגיעים⁹) בו כל זמנם. ואריסטו אומר אם לא תקנה¹⁰) בעושר השם טוב¹¹) ותמית בו אויבי נפשך מה תעשה במשמונך וקנייך. — ושלמה אמר (משלי יז טו) למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין כלומר מה יועיל לכסיל העושר וההון אחר אשר אין לו שכל שיקנה בהם המעלות הטובות והחכמה כי ידוע הוא כי העושר וקניי העולם אינם מועילים אלא אם יקנה בהם המעלות הטובות ואם לא יקנה בהם נמצאו לריק בידו ונמצא האוספם עבר משועבר להם. ואילו הנזכרים אע"פ שצורותיהם הגופניות אינם¹²) צורת האדם פעולות נפשיותהם פעולות נפש החיונית והצומחת והם דומים לאדם שהוא בים וגליו עצומים יכסוהו גלים ועליהם גלים אחרים ועל הגלים עבי¹³) החשך מקצתם על קצתם וזה הים הוא זה העולם כמה שיש בו מקורות והתלאות המאברות את האדם והגלים הראשונים הם גלי התאוה המצריכות אל¹⁴) המדות הבהמיות והיות האדם טרוד בתענוגות ההרגשות ובאמת כי אלו הגלים מחשיכים אור העולם¹⁵) כמו שאמר כי אהבת הדבר מסמא ומחרשת והגלים השניים גלי המדות הדביות המשלחות¹⁶) האדם על האף והחימה והאיבה והנצוח והקנאה ועבי החשך הם האמונות הרעות ומחשבות הכזב והדמיונים הנפסדים אשר הם מחיצה בין השקר¹⁷) והאמת והם המחשיכים אור השכל. — ואמר הפילוסוף מי שיצא לזה העולם וחי¹⁸) בו זמן ארוך והוא מתעסק תמיד באכילה ובשתיה והמשגל ורודף אחר תאות העולם והוא נבהל לחון ולקבץ ממון ועווב החכמה ומשליכה אחרי גוו ומתרשל

1) השיגו M. 2) B. אכנס. 3) Z. ענייך. 4) M. השיגו. 5) Z. מהרבים. 6) Fehlt in Z. 7) Z. פני. 8) Z. אוהבי. 9) Z. שיגיעים. 10) Fehlt in Z. 11) Z. Fehlt in Z. 12) Fehlt in B. 13) Z. ענני. 14) fehlt in Z. 15) M. האדם. 16) Z. המשכרות. 17) B. ועמד שם. 18) Z. הכופר.

בידיעת אמתת הרברים ומתעצל להכין צידה לאחריתו עד שיגיע קצו יצא מזה העולם סכל לא ידע אמתת נמצאיו אין לו יתרון על הבהמה בחשך¹) בא ובחשך ילך ובחשך שמו יכוסה. — ואריסטו אומר ההנהגות המפורסמות שלש הנהגת התאווה והתענוג והכבוד והגבורה והנהגת הרעת והחכמה ומה²) שהתחבר לבני אדם מפני הטוב הוא משוכח אצלם ומה³) שהתחבר להם מפני התענוגות הגופניים הוא מגונה אצלם מפני שבחירת התענוגות הטבעיים ממדות הילדים והגוף⁴) שלא יבחר האדם החיים ושיהיה לו שכל הילדים ויתענג בחייו כמו שיתענגו בו הילדים ורוב בני אדם עכרי התאוות בחרים בהנהגת הבהמות⁵) בקנות התענוגות. ואמר יש מבני אדם מי שיחשוב כי לכל אחד מבעלי חיים תענוג מיוחד כמו שיש לכל אחד פועל מיוחד ותענוג הסוס אינו תענוג הכלב ותענוג האדם אינו בתענוג הסוס ועל כן אמרו כי המשכיל ראוי שיבחר ההשנות על הוהב⁶) ואנשי זה החלק המשילו עליהם ההשנות אשר הם חרפה על כל משכיל ויתורו אחרי לבם ועיניהם הפך מה שצוה הכתוב באמרו (במדבר טו לט) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם כי אחרי לבבכם כולל מדות הנפש הרעות כמו הכפירה והאמונה הרעה ואחרי עיניכם כולל כל מדות הגוף הרעות כמו הזנות ושאר התאוות. — ואמר החכם והרעת⁷) תהיה בנפש המדברת בלבד והיא כה תראה ההסכמה והשנוי בכל הרברים וזה הנפש תטה אל הנאה והנפש⁸) הכעסנית בה כה הכעס ועל כן נקראת כזה השם והיא תטה אל הנצוה והנפש השלישית בה כה תזון הגוף והיא תטה אל התענוג ואלו הם שרשי המדות. ואמנם⁹) שנוי מיני המדות מפני הרב והמעט בנמות כל אחד מהנפשות לשעור כחה¹⁰) הטבעי וכמו שציור¹¹) הנאה בנפש¹²) יצטרך אל המנהג הישר כמו כן האחרות מצריכות אל הפך המנהג הישר. ואתה שים מנמתך להלחם עמם כמו שמשוימות מנמתם להלחם עמך וכשתביט באמתת הרברים תמצא כי נפשך המדברת היא המכוון כך והגוף הוא כלי הפעלים והמתאוה¹³) הושמה כך מפני הגוף והכעסנית מפני שתתחזק בה על המתאוה וכמו שהאדם אילו כרתו רגליו מהארכובה ולמטה ונשאר חי יאמרו כי זה האדם נשאר אלא שאבדו ממנו¹⁴) מקצת¹⁵) הכלים שהיה פועל בהם ואילו כרתו¹⁶) ידיו ונשאר חי כמו שקרה לרוב בני אדם בזמן הזה מהדבר¹⁶) התמידיו היו אומרים

אצלם—ומה 8) וזי. B. 2) כי מקום חשך בא ובחשך שמו יכוסה 1) Z. fehlt in Z. 4) והגוף—fehlt in Z. 5) Z. 6) חבויאות. 7) הרוב. 8) Z. 9) fehlt in Z. 10) והרעות תהינה. 11) Z. 12) הנזק. 13) Z. 14) Fehlt in Z. 15) שציור הגוף. 16) Z. 17) Fehlt in Z. 18) M. 19) מצד. 20) Z. 21) נפלו. 22) M. סהככר.

שוה האדם נשאר על הענין האנושי מפני שנשאר השכל והמחשבה לו וכמו כן אילו היה אפשר שישליך האדם ממנו כל איבריו וישאר חי משכיל¹) וחושב היו אומרים באמת שוה האדם נשאר ובהיותו ערום²) מהגוף יהיה ערום³) מהנפש אשר תזון הגוף. וזה החלק נחלק לשני חלקים וכל אחד מהם נחלק כמו כן לשנים החלק הראשון הם המשתדלים בלמוד ובפשוטי התורה בלבד מאין השגחה בחכמות אשר אי אפשר לעמוד על סודותיה וסתריה בלתי וקנו להם מקצת מהמעלות היציריות אבל לא הלכו על דרך האמת בלמודם מפני כל מה שמצאו בספרים יעלה על דעתם שהוא כפשוטו ולא ידעו כי יש דברים שיש להם ענין נסתר וגלוי והמכוון בגלוי⁴) להודיעו להמון העם לקוצר דעתם מלהשיג האמת המכוון בנסתר להעיר בו המשכילים⁵) המוצאים העומק והיו הדברים המורים על הענין הגלוי רבים לפי רוב המון העם ושהצריכים לו רבים והיו הדברים המורים על ענין הנסתר מעטים מאד לפי שהמשיגים אותו מעטים מאד. וזה החלק עוב העקר ואחו הטפלה ואכל הפסולת והשליך הפרי⁶). ויש מהם מי שחושב להפליג בעבודת האל ית' מאין⁷) שכל והוא פורש מהדרך האמצעי הנבחר ואוחז בקצוות ועליו אמרו חכמינו ז"ל (סוטה כ') חסיד שוטף ואשה פרושה הרי אילו מכלי⁸) העולם וזה החלק הטפש חשב כי המעיין בפילוסופיא נוטה מדרך תורתנו הקדושה עד שחשבו במחשבותיהם הרקות מהאמת כי כל דבר שהוא נוכר בפילוסופיא הוא⁹) שוא ושקר אפילו שיש על אותו דבר ראיות אמתיות מצד השכל וקרה להם זה הטעות הגדול מפני ששמעו שיש סברות לפילוסופים שמכחישות התורה כמו שאינם מאמינים שישתנה הטבע בשום פנים על כן גזרו כי כל סברותיהם הם שקר והכזיבו הפילוסופים אפילו בדברים שאינם תלויים באמונה ואינם מאמתים אותו ולא מכזיבים בחכמת החשבון ותשבורת וההגיון ותכונת הגלגלים והם חכמות הלמודיות וקראו אלו הספרים ספרי מינים ולא ידעו אלו הסכלים¹⁰) כי חכמת הנפש ותועלת גופות החיים וכל אבר ואבר וידיעת החומר וצורה והיאך התחלות שלש והשנים מהם הפכים¹¹) וידיעת התוהו וההפסד והסבות הארבעה בכל נברא והיות המטר והשלג והברד והברק והרעש כל אלו החכמות מחכמת הפילוסופיא אינם מכחישות דבר מתורתנו אבל היא מזהרת¹²) לחפש אחריהם. הסתכל

המשכילים Z. 5) בנגלה Z. 4) עצום Z. 3) עצום Z. 2) מושכל Z. 1) והיו הדברים המוצאים על זה הענין מעטים לפי שהמשיגים אותם מעטים . . .
 מכלה M. מטפשי Z. 8) fehlt in Z. מאין שכל 7) האוכל Z. 6)
 fehlt in Z. הכזיבו הפילוסופים - הוא 9)
 הכסכים B. 11) הכופרים B. 10)
 מסייעת Z. 12)

וראה כי כשרצה הכורא ית' להבין לאיוב ולהודיעו¹) אמתת הנמצאים ושיאמין בו אמונה* אמתית בעצם לא²) על דרך קבלה שאמונתה במקרה כמו שהיה מאמין בתחילה התחיל להעיר אותו כדי שיבקש היאך היתה היצירה כמו שאמר (איוב לה ד) איפוא היית ביסודי ארץ במה היא הכונה בעמידת הארץ בנתים באמרו על מה אדניה הטבעו ורמוז³) על עמודה שהוא המרכז באמרו (שם ו) או מי ירה אבן פנתה והעיר⁴) אותו על הים שהוא יסוד המים באמרו ויסק בדלתים ים ועל⁵) החומר הראשון באמרו תתהפך כחומר חותם וממה שראוי לתמוה עליו כי זה המשל בעצמו בלי שנוי הביאו הפילוסופים עליו וכן ויתיצבו כמו לבוש ואחר כך העירו לדעת היות השלג והכרד באמרו (איוב לח כב) הכאת אל אוצרות שלג ואוצרות ברד תראה ואחר כך העירו על תועלת בעלי חיים שזה כמו כן מחלקי הטבע וכשיעייין⁶) המשביל בכל הפסוקים ימצא שהעירו לדעת כל חלקי הטבע בפרט ולא הניח דבר שלא רמו אותו ודוד ע"ה כשרצה לשבח האל ית' במוזמר ברכי התחיל לספר היצורים וזכר היסודות מפני⁷) כי המשבחו על זה הדרך הוא המשבחו השבחה האמתית וכן עשה חבקוק הנביא ע"ה שרמו אל ענינים טבעיים והאלהיים כמו שפרשתי בפסוק (חבקוק ג ד) ונוגה כאור תהיה. וכל זה לא יעירו חסרי הלב. ודברי הפילוסופים נחלקים לשני פנים יש מהם דברים שיש עליהם מופת ואין לאדם להרהר אחריהם כמו מציאות הכורא ית' והמלאכים ויחודו ושאינו גוף ולא כח כגוף ורוב חכמת הטבע הביאו עליה מופתים אמתיים ומה שיש עליו מופת אינו מבטל דבר מעקר⁸) תורתנו אצל המעיין העיון הדק. ויש מהם סברות⁹) אמרום¹⁰) לפי¹¹) אומר דעתם ובוה הוא מחלוקת ביניהם ורוב דבריהם בחכמת האלהות הוא על זה הדרך כמו שזכרוהו הם בעצמם ומפני¹²) שכל סברותיהם אינם כולם אמתיות או¹³) שיש לאחד מהם סברה אינה אמתית בדבר אחד אין ראוי להכחיש האמתיות מהם ומה שבא עליו מופת¹⁴) וכל אדם שימנע מלעיין בחכמות מי שהוא ראוי לעיין בהם והוא מי שנמצאו בו שני דברים זכות המחשבה ויושר התורה והמדות הטובות היצירות הוא מונע מדבר שהזוהרה עליו התורה באמרה אתה הראת לדעת וזה תכלית הסכלות והרחקת מהאל ית' ואין ראוי מפני שאחד או שנים מהמעיינים באלו החכמות תעה בדעתו

1) Fehlt in Z. 2) לא fehlt in Z. 3) פנתה—ורמוז 4) Z. 5) ועל fehlt in Z. 6) וכשיעייין fehlt in Z. 7) Z. 8) מפני שהם משבחים שבח אמתי וכן . . . Z. 9) Z. 10) אמרום. 11) Fehlt in B. 12) M. מפני. 13) או fehlt in Z. 14) Fehlt in B.

ועבר את פי התורה או לחסרון שכלו או מפני שלא היה עיונו על הסדר או מפני שתאותו¹⁾ נתגברה עליו כמו הרופא שיודע הזיק המאכל ותאותו התגברה עליו ויאכל אותו או מפני²⁾ שלא מצא מורה שיוורו מה שבחכמות שיימנע אותו מהאדם שהוא הגון להם כי זה ההיזק הבא מהם על זה הדרך הוא במקרה ואינו בא מצד מיעוט החכמה אלא מצד הלומד אותו בחסרונו ואינו ראוי בדבר שהוא מועיל בטבעו ובעצמו שיניחהו האדם מפני הזיק³⁾ שקרה ממנו במקרה⁴⁾ אבל מי שמונע מהעיון בחכמות במי שהיא ראוי להם מפני שאנשים מהרשעים תעו מצד עיונם בהם כמי שמונע הצמא שלא ישתה מים קרים מתוקים עד אשר מת בצמא מפני שאנשים נחנקו⁵⁾ בהם בשתותם⁶⁾ אותם ומתו וכבר זכרתי כל זה באיגרת הויכוח אבל כונת זה הספר הצריכתי לזכור אותו בזה המקום. ועורי⁷⁾ הלב יחשבו כי חכמינו ז"ל מנעו מללמוד החכמות מפני שמצאו כתוב שאלו לרבי אושעיא (מנחות צ"ט): מהו שילמוד אדם חכמה יונית אמר להם צאו וראו שעה שאינה מן היום ולא מן הלילה מפני שאומר והגית בו יומם ולילה ולא הבינו אלו החסרים⁸⁾ כי החכמות כל האומות משתפות בהם ואינם מיוחדות לאומה⁹⁾ ידועה ועל כן מה שאמר ר' אושעיא אינו אלא על החכמה המיוחדת ליונים בלבד מענין דתם או לשונם והיה מנהגם לדבר אותם הדברים ברמיזות וחידות לא יבינם אלא יחידים כמו שאמר ר' יוסי (עירובין נ"ג.) כי הוה משתעי בלשון¹⁰⁾ חכמה הוה אומר עשו לי שור משפט על¹¹⁾ שור מסכן וידוע כי הפילוסופים בעצמם מנעו מללמוד החכמות כמו חכמת הטבע להמון העם אלא לראויים להם ועל כן היו דברי הפילוסופים הקדמונים בחכמות בחידות ורמיזות ואפשר כל זה היה מאמר ר' אושעיא. וזה החלק עוב העקר ובחר¹²⁾ בטפילה ואכל הפסולת והשליך הפרי. — החלק השני מהחלק הראשון הם משתדלים בקצת החכמות ולא התעסקו בתורה אלא מעט וכונתם בלמודם להטעות בני אדם ולהראות להם שהם חכמים כדי שישינו מהם כבוד ועושר ועל כן תראם כשיגיעו לכונתם זו אינם עוסקים בלמוד כלל וכונתם זו הפך כונת החכמים האמתיים אשר כונתם לדעת האמת ואם יודמן שישינו עושר או כבוד ולא יסורו מדרכם הראשונה מלבקש החכמה. ומה יקרו דברי חכמינו ז"ל באמרם (שבת ס"ג.) אמר ר' ששת מאי דכתיב אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד אטו בימינה אורך ימים איכא עושר וכבוד ליכא אלא למימינים בה אורך ימים איכא וכל שכן עושר וכבוד למשמאלים בה עושר וכבוד איכא אורך ימים ליכא

1) Z. שיתרהו. 2) מפני fehlt in Z. 3) Fehlt in Z. 4) Z. ושורי. 5) B. בשתות מהם. 6) Z. fehlt in Z. נחנקו בהם. 7) ובמקרה. 8) Z. בשתות מהם. 9) Z. בשתות מהם. 10) B. בשתות מהם. 11) Z. בשתות מהם. 12) Z. בשתות מהם.

והנני מבאר לך המאמר הזה כי הפילוסופים זכרו זה על זה הדרך ויש לך לדעת תחלה כי הפעלים הטובים שהם הממוצעים יתיחסו אל הימין והפעלים הרעים שהם הנוטים מהאמצעות אל הקצוות יתיחסו אל השמאל ואל זה רמז שלמה ע"ה באמרו (קהלת י ב) לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו וידוע הוא כי לב החכם ולב הכסיל שהוא האבר¹) ממש במקום אחר מהנוף אבל מלת לב נאמרת בשתוף פעם נאמרת על הלב ממש ופעם נאמרת על²) השכל ונפש המדברת ופעם נאמרת על דרך ההשאלה כמו שאמר עד לב השמים מפני שהלב באמצע הנוף ועל כן הושאל ממנו בכל דבר שהוא באמצע דבר אחד ומפני³) שפעולות החכם הם ממוצעות ושלמות⁴) אמר כי לבו שהוא מקור⁵) פעליו הוא לימינו כי פעולות הימין הם שלמות ומפני שפעולות הכסיל חסרות אמר שלבו הוא משמאל מפני שפעולות השמאל חסרות ועל כן אמרו דל (ברכות ס"ג:) למימינים בה כלומר ההולכים בה בדרך האמתי שהוא הממוצע ומתעסקים בה לשמה לא להשיג בה דבר אחר אורך ימים איכא כלומר יזכו אל החיים הנצחיים שהם הצלחת האדם האמתית וישיגו כמו כן עושר וכבוד מבלי שיכוננו לזה ואלו הם החכמים האמתיים והם הנקראים הפילוסופים אבל למשמאלים בה שהם נוטים מהאמצעות אל הקצוות ועוסקים בה שלא לשמה עושר וכבוד איכא ישיגו עושר וכבוד מהמון העם אבל לא יזכו אל החיים הנצחיים ואלו⁶) הם הנקראים בלשון יזן אלספסטאנין והנני מראה⁷) לך היאך זכרו זה הפילוסופים. — אמר אבונצר והצלחה לא תושג בפעלים כשיפעלם האדם בהכרח אלא כשיפעלם בבחירתו ולפעמים יפעל האדם הפעלים הנאים⁸) בבחירתו אבל יפעלם במקצת הרברים ובמקצת⁹) הזמנים ולא ישיג האדם עם אלו ההצלחה אלא עד שיבחר הנאה בכל מה שיעשה ובזמנו¹⁰) כולו ולפעמים יבחר האדם הנאה בכל מה שיעלהו לא מפני הנאה אלא להשיג עושר או דבר אחר ולא ישיג ההצלחה בנאה כשלא יכון בפני עצמו אבל תושג בו ההצלחה כשיבחרו האדם מפני שהוא נאה בלבד ומפני¹¹) עצמו לא להשיג בו עושר או ממשלה או מה שדומה לזה. — ועל זו הכת המזויפת אמרו ד"ל כי התורה להם כסם המות באמרם (ילקוט האוינו תקמ"ו) היה ר' בנאה אומר כל העוסק בתורה לשמה נעשה לו סם חיים שנאמר עין חיים היא למחזיקים בה וכל העוסק בה שלא לשמה נעשה לו סם המות שנאמר יערוף כמטר לקחי ואין עריפה אלא הריגה שנא' וערפו שם אמר

1) Z. הלב. 2) fehlt in Z. נאמרת—על. 3) fehlt in Z. ומפני. 4) fehlt in B. 5) fehlt in Z. 6) fehlt in Z. ואלו. 7) Z. מראה. 8) fehlt in Z. 9) B. ומקצת. 10) B. בזמנו. 11) Z. מפני אלא.

ליה לר' זירא ליתי מר וליתני אמר ליה לא יכילנא אמר ליה לימא מר מילתא דאגדתא אמר ליה מאי דכתיב כי האדם עיץ השדה אטו אדם עיץ השדה הוא אלא משום דכתיב כי ממנו תאכל הא כיצד אם תלמיד חכם הגון הוא ממנו תאכל ואם לא אותו תשחית וכת'. והנני מבאר לך אלו המאמרים כי יש לשאול היאך תהיה התורה סם המות לאדם. ואומר כי הפילוסופים זכרו כמו שזכרתי למעלה כי האדם כשיהיה לו אמונה נפסדת ומחשבות רעות אם לא יתקן לו אותה האמונה ויסור מאותם המחשבות והסברות הרעות כל מה שילמוד מהאמונות האמתיות יהיה סבה להוסיף באמונתו הנפסדת ומחשבותיו הרעות ויקרה זה לנפש האדם כמו שיקרה לנופו כי גופו כשיחלה כל מה שיאכילוהו מהמוזן הטוב בעוד שהוא חולה יהיה סבה להוסיף החלי עד שיהיה נקי מאותו ההפסד שהוא סבת החולי וישוב לבריאותו כמו שאמר איפוקרט¹) הגוף שאינו נקי כל מה שתאכילוהו יוסיף חולי. וכמו כן אלו כל מה שמוסיפין למוד מוסיפים רשע וירבו מחשבותיהם וסברותיהם להרע וזה סבה שילכו לאבדון. ומי שהוא על זה הדרך צריך להשחיתו כמו החיה הרעה המזקת לכל ועל כן אמרו אותו תשחית. וזו הכת הגרועה והחסירה מנהגם להתלוצץ ברברי חכמינו זיל ולהלעיג עליהם ואלו הם האנשים הרקים מתורתנו ידעו²) ראשי פרקים³) מהחכמות על דרך קבלה לא על דרך עיון ולא היה למודם על⁴) הסדר הנזכר בספרי החכמות שצריך המתלמד ללכת על דרכיו כי אילו היו יורדים לעומק החכמות והיו יודעים היאך ראוי להסתיר הדברים הטבעיים והאלהיים מהמון העם היו משיגים מעלת חכמינו זיל הגדולה כי כמה ענינים עמוקים כלו זמנם הפילוסופים להשיגם והאריכו בביאורם והיודעים ימצאו כל פרטיהם ואם הם רבים בכלל אחר⁵) שיאמרו החכמים האמתיים מהם וזה הכלל הוא מעורב עם דברים אחרים ראויים לפתאים והוא כשושנה בין החוחים. והפילוסופים הקדמונים היו רוב דבריהם בחכמת השבע והאלהות על דרך משל כמו שזכרו כי יש⁶) נהר במקום אחר⁷) ידוע ובעלי חיים ששתו ממנו חיים⁸) ואשר לא שתו ממנו ות הפילוסופים שבאו אחריהם העידו על זה הענין ויש רמו בספרי נביאיו על זה הדבר ומה שהאדם ראוי לתמוה עליו כי המים אשר מעל לרקיע אותו הדבר קראוהו הפילוסופים מים בעצמו וכמה דברים נמצאו בדבריהם שהם רחוקים מהשכל לפי הנראה למי שאינו מבינם ויש תחתם סודות גדולות וכללים גדולים התבארו פרטיהם במופתים⁹) אמתיים ואלו הדברים אינם נגלים

1) Z. אבוקרט. 2) B. ידעו. 3) B. דברים. 4) Z. בדרך. 5) Fehlt in Z. 6) Fehlt in B. 7) Fehlt in B. M. 8) fehlt in Z. ממנו—חיים. 9) Fehlt in B.

אלא למי שנפקחו עיני שכלו והגנו האל ית' מכבודו. ולו הבת רמו שלמה ע"ה באמרו (משלי כד ל) על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב והנה עלה כולו קמשונים כסו פניו חרולים וכו' כי¹) מפני שהם מתעצלים מלינע ומהשתדל להבין דברי החכמים הוא שלא ישינו האמת ותהינה סברותיהם זרות מהאמת ומזיקות לבני אדם כמו שהקמשונים והחרלים זרים מהתבואה והם מוזקים ואל זה רמזו חכמינו ז"ל באמרם (ילקוט משלי ל) על שדה איש עצל עברתי זה שקנה שדה כבר זה שקנה כרם הואיל וקנה שדה וכרם ולא עמל בהם כך מי שלא למד תורה ולא נתעסק בה מניין²) שסופו להניח שנים שלשה דברים בפרשה שנאמר והנה עלה כולו קמשונים מניין שמבקש פתחה של פרשה³) ואינו מוצא שנאמר כסו פניו חרולים ועליו הוא אומר וגדר אבניו נהרסו מתוך שראה שלא עלה⁴) בידו הוא יושב ומטמא את הטמור ומטהר את הטמא ואומר ופורץ גדר ישכנו נחש שפורץ גדרן של חכמים. וכמה דברים יזכרו חכמינו ז"ל אשר הם אפשריים ומפני שלא יודמן היותם⁵) תמיד אלא בזמנים ארוכים יחשוב מי שאין לו שכל שהם מן הנמנע ויגזר כי הוא שגוי הטבע ואי אפשר היותו. והגני מבאר לך דבר⁶) אחד מהם וממנו יוקח ראיה על השאר תנו רבנן (שבת נ"ג) מעשה באדם אחד שמתה אשתו והניחה לו בן להניק ולא היה לו שבר מניקה ליתן ונעשה לו נס ונפתחו דריו כשני דדי אשה והניק את בנו אמר רב יוסף בוא וראה כמה גדול אדם זה שנעשה לו נס גדול כזה אמר ליה אבוי אדרבה גרוע אדם זה שנשתנו בו סדרי בראשית. וזה הדבר אפשרי וכבר זכר זה אריסטו באמרו בספרו בספר בעלי חיים במאמר השני בזכרו איברי בעלי חיים וזה טופס דבריו. אמר אריסטו ואין חלב בשדי הזכרים ולא בשדי האדם ולא בשדי שאר בעלי חיים ואפשר שיקרה ויהיה חלב בשדי הזכרים כי כבר קרה בעיר פלוני כי תיש אחד היה שם והיו חולבים משדיו כשיעור גבינה קטנה⁷) ואחר כך נתעברה ממנו נקבה אחת וילדה זכר והיו חולבים משדיו כמו משדי אביו וצריך שנדע כי אלו הרבירים אפשריים ובשדי הזכרים מבני אדם אפשר שיהיה חלב מעט כשיעצרו אותם ואם יחלבו אותם יצא חלב הרבה וזה יקרה אל המעט מבני אדם ובזמן ארוך. זה טופס דבריו. ואם תאמר כי מה שאמרו חכמינו ז"ל לא אמרוהו אלא מפני שהיה משגו הטבע ויורה על זה מה שאמרו ונעשה לו נס והנס הוא שגוי הטבע דע באמת כי מלת נס נאמרת בדבריהם בשתוף פעם נאמרת על הדבר אשר אפשר היותו אבל אינו הוא תמיד

עמדה Z. 4) תורה Z. 3) בהענין Z. 2) fehlt in B. עברתי - כי 1)
Fehlt in B. 6) להיותם. 5) Fehlt in Z. 7)

אלא בזמנים ארוכים ולא יקרה אלא לאחד מאלף הנבראים ופעם נאמרת על הדבר שהוא שנוי הטבע והוא הנמנע בטבע אשר אי אפשר היותו אלא בגזירת האל ית' כמו הנסים הנזכרים בתורה. והראיה מה שאמרו ז"ל (ברכות נ"ד.) ההוא נברא דהוה אויל בעבר ימינא ונפל עליה אריה ואתרחיש ליה נסא ואיתצל מיניה אתא לקמיה דרבא אמר ליה כל היכא דמטיית להתם בריך ברוך שעשעה לי נס במקום הזה. ואינו מן הנמנע שימצא הארי האדם בדרך ולא יהרגו אבל הוא אפשרי ויקרה וזה תמצא הרבה בדבריהם. והדברים כמו שהתבאר במלאכת ההגיון נחלקים לשלשה חלקים הכרחי המציאות ונמנע מציאות ואפשרי מציאות הכרחי המציאות יורה על דבר שלא סר ולא יסור לעולם כאמרנו האדם בהכרח חי ונמנע המציאות יורה על הדבר אשר אי אפשר היותו בזמן מהזמנים כהתקבץ שני הפכים בנושא¹) אחד ואפשרי המציאות יורה על הדבר שאפשר שיהיה ושלא יהיה כאמרנו המטר אפשר שירד ושלא ירד ומה שאמר אביו נשתנו עליו סדרי בראשית כמו כן ישמשו בזה הלשון בדבריהם הדבר שאינו תמיד אלא שיקרה בזמן ארוך כמו שיתבאר למעיין בדבריהם. ונשוב למה שהיינו בו. — ואנשי זה החלק לא עלתה בידם אלא היגיעה בלבד כי הם לא יעשו מכל מה שלומדים אפילו דבר אחד אבל הם רעים יותר ממי שלא ראה אור מימיו ועליהם אמר ירמיה ע"ה (ח ח) איך תאמרו חכמים אנחנו תורת ד' אתנו אכן לשקר עשה עט שקר סופרים כלומר אם²) הדבר הוא כמו שאתם עושים הפעלים הטובים אשר התורה מזהרת עליהם אם כן הוא התורה נמצאה בכם בשקר כלומר אינה מועלת וכאילו נכתבה לריק כי ידוע הוא כי³) כונת התורה והסבה שנתנה האל ית' להטיב⁴) דרכי בני אדם ולישר מעשיהם אם לא יגיעו אל כונתם נמצאה בפיהם לשקר ואמר עוד חכמים המה להרע ולהטיב לא ידעו. והפילוסופים אומרים אין רע ומר כמי שיודע הטוב ולא יעשהו. ואמר אפלטון המורה בני אדם בדבר⁵) שהוא לא יעשה כסומא שיש בידו נר ומאיר לאחרים והוא הולך באפילה. ובוה אמרו חכמינו ז"ל (בי"מ ק"ז.) קשט עצמך ואחר כך קשט אחרים. ואמר החכם ידיעת האדם כנפשו היא חכמה גדולה כלומר שיכיר מעלתה וזה כי כל אחד מבני אדם לרוב אהבת נפשו בטבע יטעה בענין נפשו ועל כן נראה אנשים שחושבים שהם⁶) ישרים והם הפך ואחרים שחושבים שהם ענוים והם עוי פנים ואחרים שהם גבורים והם רכי הלב⁷) אלא שאנו מוצאים בני אדם מודים

1) אם הדברים שאתם עושים הם הפעלים טובים אם כן Z. 2) במקום Z. 3) fehlt in B. 4) להשיב Z. 5) B. במה. 6) שהם—שחושבים. 7) Z. לבב in Z.

זה לזה באלו המדות אבל בשכל כולם או רובם יחשוב בנפשו שיש לו חלק גדול ממנו והקרוב בבני אדם שיחשוב בנפשו שהוא משכיל שבכולם מי ששכלו פחות מכולם. ואמר אריסטו רוב בני אדם המשתדלים בלמוד אינם¹ עושים הפעלים הטובים אבל הם משתדלים לדעת אותם וחושבים שהם מתחכמים בהם ושהם שלמים בזה הענין כמו החולים שהם מקשיבים לקול הרופא הקשבה יתירה ואינם עושים ממה שצוה אותם דבר וכמו שגופות אלו החולים רחוקים מהבריאות כמו כן אלו רחוקים מהטובה וההצלחה. וחכמינו ז"ל אמרו (ברכות י"ז) מרגלא בפומיה דרבא תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים שלא יהא אדם קורא ושונה ובעוט באביו וברבו ובמי שגדול ממנו בחכמה שנאמר (תהלים קיא ה. ילקוט שם) ראשית חכמה יראת ד' שכל טוב לכל עושיהם ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם ועושים לשמה ולא לעושים שלא לשמה והעושים שלא לשמה נוח להם שלא נבראו ורצה לומר כזו החכמה אשר במדברת המעשית אשר תכליתם הפעלים הטובים אבל תכלית החכמה אשר במדברת העיונית היא ההשגה בלבד כמו שהתבאר בספר החכמות. ואמר החכם מי שהלך אחר תאוותיו עוב הדרך הישרה ולא ישען במה² שהלכו הוא כחולה היודע המאכל הטוב והרע ותכריחוהו תאוותו הרעה לעווב המאכל הטוב ולאכול הרע ומי שהוא ראוי יותר להאשימו בעוובו הדרך הישרה והלך בדרך הרעה מי שיודע יתרון זו על זו כמו אילו³ שני אנשים נפלו⁴ בשוחה אחת האחד פקח והשני עור ומתו שניהם כי הפקח יותר ראוי שיאשימוהו בני אדם מפני שהיה יכול לשמור את עצמו מהעור שאין לו עינים. ואמר אפלטון נפש האכזר המדברת לא תראה הרבר הנאה אשר הוא אצל⁵ הנפש ופעליה כמעלות⁶ אצל הגוף אבל נפש העניו⁷ היא תראה הרבר הנאה וכמו שמי שיוולד מן הילדים סומא או ראותו חלש לא יראה נעימות הגוף⁸ או יראהו ראייה⁹ חלושה כמו כן מי שתהיה עין נפשו המדברת עורת בטבע לא תראה נעימות הנפש כמו שהרוע לגוף נמאס ושנאוי כמו כן לנפש ורוע הנפש העול כי העול רוע הנפשות השלש. — החלק הראשון מהחלק השני והם¹⁰ האנשים הנקראים בלשון חכמינו ז"ל עמי הארץ והם החכמים בישובו של עולם ובעסקי ונבונים בדרך ארץ ויש להם מקצת מהמעלות הטובות היצירות ומשאם ומתנם כאמונה וכיושר וחברתם טובה למתעסק בעסקי העולם ואלה ידיעתם

על מה שנסה במה שהלכו מחייו והוא כמו שיודע Z. 2) ואינם M. 1)
 3) Fehlt in Z. 4) Z. שהלכו. 5) Fehlt in B. 6) B. הגוף. 7) Z. אצל הנפש
 8) Fehlt in Z. 9) Z. באר. 10) Z. הם.

בעסקי¹) העולם כמו שזכרתי למעלה יותר מידועת מקצת החכמים מפני שנפשם המדברת משנחת² תמיד במ³) ולא תעיין בעיון שכלי ועל כן נקרא שמו עם הארץ מפני שהוא מועיל לשוב הארץ ואפילו⁴) שימצא בזה החלק מי שקנה כל המעלות הטובות היצריות ולא הגיע אל הצלחת האדם האמתי ותכליתו מאחר שלא השיג המעלות השכליות שהם תכלית. ואיוב היה מזה החלק בתחלה וכמה בארו לנו חכמינו ד"ל באמרם (אבות פ"ב מ"ה) לא עם הארץ חסיד. — החלק השני מהחלק השני הם מקצת עמי הארץ הרקים מכל מדה טובה שאין תועלת בהם לשום דבר ואלו הם בתכלית הגריעות⁵) ואינם ראויים להראות⁶) עם בני אדם כמו שאמרו ד"ל (ברכות ה.) כל מי שאינו במקרא ובמשנה ולא בדרך ארץ אינו מן הישוב וזה נקרא בלשונם בור וענינו מורה⁷) על דבר שאין בו תועלת כמו השדה שאינה זרועה⁸) ונקראת⁹) שדה בור. ואנשי זו הכת הגרועה שונאים בטבע לכל איש אשר נדבו לבו לקרבה אל המלאכה מלאכת החכמים כמו שאמר שלמה ע"ה (משלי כז כז) ותועבת רשע ישר דרך ואמרו חכמינו ד"ל (פסחים מט:) גדולה שנאה ששונאים עמי הארץ לתלמידי חכמים משנאה ששונאים אומות העולם לישראל ואמר ר' עקיבה (שם) כשהייתי עם הארץ הייתי אומר מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור ועכשיו¹⁰) אני אומר מי יתן לי עם הארץ ואנשכנו כחמור אמרו לו תלמידיו רבי אמור כנחש אמר להם זה נושך ושובר עצם וזה נושך ואינו שובר עצם. ואמר אריסטו והאנשים הרעים מבקשים אנשים¹¹) לכלות זמנם עמם מפני שהם בורחים מעצמם ומשתוממים מנפשותם אשר¹²) המה חרבות מהחכמה והטוב ומלאות מהרע והמה מפחידות אותם ומבהילות כמו שמבהילות החרבות במדבר¹³) כשתהינה מרבץ לחיות ולזאבים והם כשיחשבו¹⁴) בנפשותם וזכרים רעותם ומה שיתחייב¹⁵) עליהם מהעונשים הבאים ובורחים מהפרישות אל הקבוץ מפני שישכחו זה כמו שיקרה לבעלי התלאות והצרות כי¹⁶) בראותם בני אדם ובהתחברם להם יתנחמו וישכחו תלאותם כי כח¹⁷) הזכרון והמחשבה מתעסק בדברים אחרים וכשיתאחדו¹⁸) יתעסק כח הזכרון והמחשבה בתלאותם ויזכרו אותם ויהיה סבה לדאגתם¹⁹) ואנחתם מפני²⁰) שלא היה להם בנפשם דבר אהוב לא מצאו בה מי שישמחם בהתאחדם ויהיינה נפשותיהם טרודות מפני שיש להם מושכים

1) הפחיתות Z. 2) השגחתם B. 3) Fehlt in Z. 4) ואפשר Z. 5) הפחיתות Z. 6) כחמור—ועכשיו Z. 7) להמנות Z. 8) נחרשת Z. 9) והוא B. 10) כחמור—ועכשיו Z. 11) Fehlt in B. Z. 12) ומנעו Z. 13) המדברות Z. 14) כשיתחדשו B. 15) שיתחשב Z. 16) Fehlt in Z. 17) Fehlt in B. 18) M. וכשתחדשו M. 19) M. לראותם M. 20) כמעט Z.

רעים לכל דבר מכוּעַר ויש להם פחד מרוב מה שיחרוהו¹ אלו המושכים ועל כן²) נפשותיהם בין הגוער והמושך כאילו היא נחלקת לשתיים. אמר המחברו ויקרה לנפש זה כמו שיקרה לאדם שהוא נכנס באחד מהמקומות וימצא שם אוהביו ואנשים שהוא שמה עמהם והאחר כמי שנכנס במקום שימצא שם אויביו ואנשים מבקשים רעתו שלא תסור ממנו היראה והדאגה בעוד³) שתהיה נפשו טרודה בהם. ואל זה רמו דוד ע"ה באמרו (תהלים קיט ז) זכרתי משפטִיךָ מעולם ד' ואתנחם ר"ל כשאני מתבודד ואזכור משפטִיךָ או אתנחם מכל צרותי ולא אזכרם כי אני שמה בחקיך כמו שאמר (שם) זמירות היו לי חקיך בבית מגורי. ואנשי זה החלק הגרוע כל זמן שמוקינים מוסיפים טפשות כמו שאמרו ויל' (שבת קנ"ב) תני ר' ישמעאל בר' יוסי אומר צדיקים כל זמן שמוקינים חכמה מתוספת בהם שנאמר (איוב יב יא) בישישים חכמה אבל עמי הארץ כל זמן שמוקינים טפשות מתוספת בהם שנאמר ומעם זקנים יקה וזה המאמר האמתי והסבה בזה מפני שהלחות אשר באדם ושלהבת הבחורות הם סבות מונעות השכל שלא יעשה פעולתו כראוי כמו שמונע העשן אור השמש שלא יאיר ועל כן כשתמעטינה⁴) אלו הלחות ותכבה שלהבת הבחורות וזה בימי הוקנה או יעשה השכל פעולתו וזה שאמרנו הוא באדם שיש לו עיון במושכלות ושכלו שכל ככה הקרוב מהפועל ואין סבה שתמנע אותו מהשכל אלא מי שזכרנו בלבד אבל האדם שאין לו עיון במושכלות ולא יצייר בנפשו ציור שכלי אלא על דרך הרמיון ושכלו ככה רחוק מהפועל ורוב ידיעתו היא ככה המדמה כשיגיע לזמן הוקנה תמעט⁵) ידיעתו זו כי כל כח נופני יחלש כשיחלשו כליה אשר⁶) קיומה בהם והכח⁷) המדמה כח נופני כמו שהתבאר בספר הנפש ועל כן תמצא ימי הוקנה אצל⁸) אלו הגרועים⁹) כבדים כמו שאמר אפלטון כי רוב בני אדם הושבים שזמן הוקנה כבד וזה מפני שיתאוו להתענג בתענוגי הקטנים. אבל מהמחוייב שיבחר האדם זמן הוקנה על זמן הנערות מפני שבזמן הוקנה אדם יוצא לחרות מעבדות התאוה ולא יבחר אדם בזמן הקטנים אלא מי שהוא חסר בשכלו ועל אלו אמרתי אני במקצת¹⁰) שירי

תראם ¹¹)	בשיבה כואבים יען	התאוה תועף ¹²)	בשיבתם
תיעף ¹³)	ויגעו מדרוף אחר	בצעם כמנהגם בשחרותם	
	על כן יקוצון כוערים בזמן	שיבה ונכספים לילדותם	

1) Z. שיחיו. 2) Fehlt in Z. 3) Z. בעבור. 4) Z. כשיסורו. 5) Z. fehlt in Z. אצל אלו. 6) Z. ובכח. 7) Z. כח. 8) Z. תמעט. 9) Z. הגרועה. 10) Z. במתק. 11) M. תיראה. 12) Z. תועף. 13) Z. חרף תועף וילאו מדרוף. . . . Z.

ואמר אבונצר והאנשים הרעים מעשיהם מקנים להם תכונות נפשיות רעות¹) כמו שפעולות הכתיבה כשתהיינה רעות ויוצאות²) מהדרך הבינוני מקנות באדם כתיבה רעה וחסירה וכל מה שמוסיף³) מאלו הפעולות תאסוף מלאכתו חסרון כמו כן הפעלים הרעים מהאנשים הרעים מקנים לנפשותם תכונות רעות וחסרות וכל מה שיתמיד האחד מהם אלו הפעלים תוסיף תכונת והנפשית חסרון ותהיינה נפשותם הולות ומפני זה יתענגו בתכונות אשר יקנו אותם באלו⁴) הפעלים כמו שהולי הגופות להפסד גופם ימתקו להם המאכלים שאין דרכם שיהיו מתוקים ויהיו⁵) מרים אצלם המאכלים שהם מתוקים מפני שאין מרגישים בטעמי המאכלים כמו כן הולי הנפשות להפסד כחם המדמה אשר קנו אותם ברצונם יתענגו בתכונות הרעות והפעלים הרעים והם נוזקים בפעלים הטובים והדברים⁶) השלמים ואל זה רמו שלמה ע"ה באמרו (משלי כא טו) שמחה לצדיק עשות משפט ומחטה לפועלי און כמו שזכרתי וכמו שיש מהחולים מי שאינו מרגיש בחליו ומהם מי שחושב שהוא בריא והתחוק בזה מחשבתו עד אשר לא⁷) יקשיב לקול הרופא כמו כן מי שהיה מחולי הנפשות לא ירגיש בחליו ויחשוב שהוא שלם וחסיד⁸) ובריא הנפש הוא לא יקשיב כלל לקול יועץ ומורה ומדריך בדרך ישרה ואל זה רמו שלמה ע"ה (שם יב טז) דרך אויל ישר בעיניו ושומע לעצה חכם האויל מפני שחושב שדרכו ישרה אינו שואל עצה מולתו עליה ואם יש אדם שיוכיחוהו על מעשיו לא יקשיב לו אבל החכם הוא הפך כי הוא הושד שכלו שמא הוא טועה במעשיו וכשימצא מי שיוודוהו ויעצהו עליהם ישמע לו ורוד ע"ה אמר (שמואל ב, כג ו) ובליעל בקוץ מונד כולהם ר"ל הרשעים אין צריך לומר שאינם במעלת הצדיקים אלא אפילו במעלת הצמח הטוב שיש בו תועלת אינם אבל הם כקוץ שכולו היוק ואינם ראויים אלא לשריפה ואמר ואיש⁹) יגע בהם ימלא ברזל ועץ חנית כדי שלא ישחיתוהו ויזיקוהו כמו כן מי ששוכן בין בני בליעל צריך לעשות תחבולות כדי להנצל מרעותיהם ולהמלט מנבליהם. ואתה המשתדל לעלות למדרגת האמת למעלה העליונה ולהיות מקדושיה העלה מסביב החמאים¹⁰) האלה כי חברתם מזקת יותר מחברת הנחשים והעקרבים. ואליהם רמו שלמה (משלי יז יב) פגוש דוב שכול

1) B. רבות. 2) ויוצאות רעה fehlt in Z. 3) Z. שמוסיף. 4) Z. בכל. 5) הנפשות—לא 7) והדברים בשלמים Z. 6) מתוקים—ויהיו fehlt in Z. 8) Z. . . ואיש M. 9) כמו כן מי שיחשוב שהוא חסיד ובריא . . . Z. 10) למשכן החמאים 10) שימלא ברזל ועץ חנית ישחיתוהו ויזיקוהו . . .

באיש. וחברת אלו סבת כל חסרון כמו שחברת אנשי החלק השני סבה לכל שלמות והם תועלת הנפש האמתית ועל חברתם הוהיר החכם באמרו (שם כב יז) הט אונך ושמע רברי חכמים ולבך תשית לדעת¹).

נשלם ספר המעלות תהלה לאל עולם

אמן ואמן.

שמע עצה וקבל מוסר למען תחכם באחריתך שמור תם וראה ישר כי Z. 1) אחרית לאיש שלום שלם רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול ה' עוז לעמו יתן חזק ונתחזק הסופר לא יזק לא היום ולא לעולם M. — ה' יברך את עמו בשלם בריך רחמנא דסעיין בהרן

meindebibliothek in Breslau. Zunz machte diese Abschrift von einer Handschrift des Jacob Roman,¹⁾ welchen Roman in Konstantinopel im Jahre 1623 verfertigt und im Jahre 1633 an Buxtorf geschickt hat,²⁾ welche später in die Bodlejiana gerathen, von wo³⁾ dann Zunz sie zur Abschrift erhalten hat.⁴⁾ In dieser Edition wird diese Abschrift mit Z. bezeichnet.

IV) J. Brill, Redacteur der Zeitschrift לִבְנָן (Le Libanon, Journal hebreu) wollte das S. Hammaaloth in seiner Zeitschrift auf Grund des Pariser MS. (Suppl. hebr. no. 15) herausgeben, doch ist nur die Einleitung davon erschienen. (Bd. IV. Jahrgang 1867. pp. 6—8 und 19—20). Diese Einleitung ist sehr mangelhaft, und wahrscheinlich hat dieser Umstand Brill bewogen, von der Herausgabe abzustehen. Dieser Abdruck wird in der Edition mit L. bezeichnet.

Ausser diesen sind noch Handschriften des S. H. in der Vaticana no. 339, bei de Rossi no 424, und im Eigenthum des Herrn Dr. Güdemann in Wien vorhanden.

„levius et quasi desultorium emendationis genus“ nennt. S. Gesamm. Schrift, I, p. 30.

¹⁾ Und nicht Romano, wie es Kayserling in der Revue des études juives VIII, p. 86, Note 1 nachgewiesen hat.

²⁾ Dasselbst und Buxtorf, Liber Cosri p. 32.

³⁾ S. Cat. Bodl. II, p. 2543 und nicht wie Dukes, Zur rabb. Spr. p. 75 meint, aus der Wolfenbüttel'schen Bibliothek.

⁴⁾ Zunzens grossen Fleiss bezeugen seine eigenen Worte am Ende seiner Abschrift, wo er aufgezeichnet hat, dass er die Abschrift in 13 Tagen, täglich 11 und $\frac{2}{3}$ Stunden arbeitend, verfertigt hat.

Scholastikern gekommen war. Pico de Mirandola wurde nämlich durch seinen jüdischen Lehrer¹⁾ mit drei kabbalistischen Werken bekannt gemacht, unter denen auch das Buch der Grade war.²⁾ Mirandola studierte diese drei Werke mit grosser Hingebung: „Hi libri apud Hebraeos hae tempestate tanta religione coluntur, ut neminem liceat, nisi annos 40 natum, illos attingere. Hos ego libros non mediocri impensa mihi cum comprassem summa diligentia, indefessis laboribus cum perlegissem, vidi in illis (testi est Deus) religionem non tam Mosaicam, quam Christianam,“³⁾ infolge dessen Papst Sixtus VI. angeordnet hat, „ut in publicam fidei nostrae utilitatem latinis literis mandaretur.“

Nach diesen Vorausgeschickten seien hier die Handschriften erwähnt, welche die Grundlage dieser Edition bilden:

I) Cod. Saraval no. XIX. Eigenthum des jüdisch-theologischen Seminars in Breslau. In dieser HS. geht dem Sepher Hamaaloth die zweite Hälfte der Aristotelischen Philosophie aus der Reschith Chokhmah voraus. Grosses Quartformat, mit Quadratschrift und umfasst 58 Seiten. In der Edition wird diese HS. mit B. bezeichnet.

II) Cod. München no. 402. Eigenthum der königlichen Bibliothek in München. Vorangeht der Iggereth Havvikuach und die Reschith Chokhmah. Klein Octav mit schöner Quadratschrift. Diese HS. ist in der Edition mit M. bezeichnet.

III) Zunz' Abschrift.⁴⁾ Eigenthum der jüdischen Ge-

1) Graetz, VIII, p. 254, Anmerk.

2) Mehreres hierüber s. Gaffarelli, Index Cod. Cabbal. quibus usus est Picus Mirandolanus, bei Wolf, Bibl. Hebr. I.

3) Mirandola, De Homini Dignitate. Cfr. Gaffarelli l. c. p. 9.

4) Leopold Zunz wollte das Sepher Hamaaloth auch herausgeben, doch konnte er nur eine Handschrift auftreiben, darum musste er seine Absicht aufgeben; er wollte vermeiden, was man

er auch den zweiten Zweck dieser Arbeit angiebt: zu beweisen, dass die Gesetze des traditionellen Glaubens den Resultaten des freien Denkens nicht widersprechen.

Dieses Werk ist eine Fortsetzung der Reschith Chokmah, warum auch die Ueberschrift des einleitenden Gedichts lautet: (שירה במעלות בני אדם והיא השירה השניה הנקראת הנהביה) Darauf folgt ein aus 52 Doppelreihen bestehendes Gedicht,²⁾ welches die Menschen in drei Gruppen theilt: in die der Propheten, der Gelehrten und der grossen Masse, was noch ausser dieser liegt, verdient nicht unter den Menschen gerechnet zu werden. Diesem Gedichte folgt eine allgemeine Einleitung, worauf die eingehende Behandlung der einzelnen Gruppen beginnt.³⁾

Sichere Spuren des Einflusses, welchen dieses Werk auf spätere Zeiten geübt hat, können nicht ermittelt werden, doch ein Umstand beweist, dass es unter den Juden⁴⁾ bekannt gewesen, von denen es zu den christlichen

¹⁾ Die Araber nannten eine gewisse Art der Dichtung „vergoldet“. S. Nöldeke, Beiträge zur alten arabischen Poesie. Strassburg p. 2'.

²⁾ Dieses Gedicht ist nur in der Breslauer und Münchener Handschrift enthalten. Zunz, Literaturgesch. der syn. Poesie p. 481 erwähnt es als selbständiges religiöses Gedicht.

³⁾ In der Handschrift der Bodlejana, von welcher Zunz seine Abschrift machte, ist auch die Behandlung der vierten Gruppe begonnen, jedoch ist sie schon im zweiten Satz unterbrochen. Zweifellos stammt dies nicht von F. — Von wo es Fürst. Bibl. jud. III, p. 62 entnommen hat, dass das Buch der Grade „Vergleichung der hebr. Philosophie mit der der andern Völkern in 4 Abschnitten behandelt“, giebt er es nicht an.

⁴⁾ Gewiss ist es, dass Frat Maimon (1422) dieses Werk gekannt hat; sein Schüler Jacob b. Chajjim schrieb seine Erklärung zum Kusari auf, worin Maimon aus Alfarabi im Namen des Falaguera mehreres citirt, welche Stellen alle mit den im Buche der Grade enthaltenen übereinstimmen. S. Steinschneider Cat. Bodl. II, p. 109.

Das Buch der Grade.

Ibn Falaquera hat, wie er es im Igereth Havikuach versprochen, als Fortsetzung des Reschith Chokhmah das ספר המעלות Buch der Grade¹⁾ geschrieben, welches die verschiedenen Grade der Menschen behandelt in Bezug auf die Entwicklung ihrer geistigen Fähigkeit. Ibn Falaquera bot in diesem Werke eine auf psychologischem Boden aufgebaute Ethik. Er hatte zwar kein selbstständiges philosophisches System, seine Ansichten — einzeln genommen — sind durchaus nicht neu und können in jeder Hinsicht bei den arabischen Peripatetikern und bei den ihnen folgenden jüdischen Philosophen aufgefunden werden, doch sind jene Ansichten in eine wissenschaftliche systematische Ethik zusammengefügt nur in diesem Werke zu finden. Das Buch der Grade ist die erste wissenschaftliche Ethik in der Literaturgeschichte der arabisch-jüdischen Philosophie. Ibn Falaquera will gar nicht als Autor jener Ansichten gelten, er gesteht es offen: er habe Ansichten fremder Philosophen — welche nicht seinem Volke angehören — gesammelt, nachdem er sie aber für richtig erachtete, da theilt er sie auch mit.²⁾ „Man darf nicht die Person des Sprechers, sondern nur den Inhalt der Rede vor Augen halten“³⁾ sagt F. in der Einleitung dieses Werkes, womit

Meinung, Platon habe von einem jüdischen Gelehrten seine Philosophie. S. Môreh Hammôreh p. 7, und Platon wurde auch sogar mit Jethro identificirt. [Kaufmann, Spuren des Al-Batljusi, p. 7. Note 1. Dies findet sich zuerst bei Eusebius, Praep. Evang. IX, 3. Vgl. Wolf. Bibl. Hebr. I, p. 217. — Frankel-Graetz, Monatsschrift XXXII, p. 143, und Hebr. Bibliogr. XVII, p. 62].

¹⁾ Und nicht wie es Güdemann (Erz. a. d. sp.-arab. P. p. 155) übersetzt: die Vorzüge.

²⁾ Dieselbe Aeussertung macht auch Maimuni in der Einleitung der Schem. Perakim.

³⁾ Dasselbe sagt F. auch in den Deôth. S. Cat. Leyden p. 63. Cfr. Ibn Kaspi's Spruch im Sepher Hammuszar (Taam Sekenim p. 53).

Trotz seines tief eindringenden Geistes konnte sich Falaquera doch nicht über die Fehler seiner Zeit erheben.

ist Philosophie und wahre Wissenschaft zu finden. Hierauf sprach einer der Genien: Woher habt ihr diese Kenntnisse und Weisheit, die ihr hier mit Stolz erwähnt? Nicht erst daher, dass ihr einige von den Gelehrten der Kinder Israels in den Tagen des Ptolemäus und andere von den Weisen Egyptens in den Tagen des Themistius überkommen habt. Die habt ihr erst in eure Bezirke versetzt und habt sie euch zugerechnet.“ [Dieterici, Streit zwischen Mensch und Thier; Berlin 1858, p. 108]. Wenn wir diese Aeußerung der Araber und noch den Umstand in Betracht ziehen, dass zur Zeit des Aufblühens der Wissenschaften die Juden — im Besitze einer grossen Literatur — die traurige Wahrnehmung machen mussten, dass sie aus der Vorzeit eben von der wahren Wissenschaft Nichts überkommen haben [S. Kaufmann, Die Sinne, Budapest 1884, p. 3], so wundert es uns nicht, dass bereits Juda Halevi [Cusari, ed. Cassel, p. 46 und 166] und Maimuni [Môreh I, 71] mit der innigsten Ueberzeugung ausgesprochen haben, die philosophische Wissenschaft stamme vom Könige Salomon her und von ihm haben sie die übrigen Völker übernommen. Hauptsächlich bei den jüdischen Schriftstellern des 13. und 14. Jahrhunderts finden sich diesbezügliche Klagen. [Aeußerungen von S. ibn Tibbon, Jacob b. Machir, Juda b. Sal. Kohen, Chanoch b. Sal. Al-Constantini und Aldabi hat Kaufmann zusammengestellt l. c. p. 4, Note 5. Aeußerungen von Schemtob ibn Schemtob, Ephodi, Abrabanel und Juchasim hat Buxtorf, Liber Cosri, Basel 1860, p. 28 zusammengestellt. S. Joseph ibn Kaspi, Amude Keseph, ed. Werblumer, p. 1 und 2. Die Folge dieses Irrglaubens war, dass griechische Pilosophen als Schüler der Juden betrachtet wurden. Shahrastani sagt: „Empedocles lebte zur Zeit Davids des Propheten, von wem er, nachdem er schon viel gelernt hat, zu Lokman ging und dann kehrte er erst nach Griechenland zurück zu unterrichten“ [ed. Haarbrucker, Halle 1851, II, p. 90]. „Pythagoras lernte vom Könige Salomon die Weisheit und tiefe Einsicht“. [ibid. p. 98]. Pythagoras wurde auch als Schüler Ezechiels betrachtet. [Wolf, Bibl. Hebr. I, p. 111. Steinschneider, Zur pseud. Liter. Berlin 1862, p. 47, Note 29] Mos. Isserles glaubt die Weisheit des Socrates von Assaf und Achitofel herzuleiten [Torath Haôlah I, II. Steinschneider l. c. p. 80]. Platon lernte von Jeremias [Abrabanel, Comm. Jerem. I, Buxtorf, l. c. p. 30 Kaufmann, Attributenlehre p. 216, Note 197. Auch Averroës war in der

diese Ausgleichungen sehr bei den Haaren herbeigezogen, aber sie mussten — wenn auch mit Anstrengung — durchgeführt werden, denn Falaquera war auch der Meinung, dass die Philosophie ihren Ursprung bei den Juden genommen habe und von ihnen pflanzte sie sich fort zu anderen Völkern. „Ich bin der Meinung — sagt Falaquera in der Einleitung des Sepher Hamaaloth — und es ist auch wahr, dass die alten Philosophen die Wissenschaft von unseren Urvätern, von Schem, Eber und Abraham übernommen haben; vorzüglich aber von dem Könige Salomon, dessen Weisheit zu hören die Völker von allen vier Theilen der Welt herbeieilten, wie dies auch in der hl. Schrift [I. Kön. 10, 24] erzählt wird. Bei dieser Gelegenheit schrieb jeder der Zuhörer das auf, was sie für gut befunden haben und das verbreiteten sie in ihre Sprache übersetzt unter ihren Völkern. So handelten die Griechen, welche alle wissenschaftlichen Werke in ihre Sprache übersetzten. Auch von Ptolemäus wird erzählt, dass er nach Jerusalem zu den Priestern schickte, um die dort befindlichen wissenschaftlichen Werke ins Griechische zu übersetzten. Salomon selber schrieb auch naturwissenschaftliche, theologische und metaphysische Werke, welche aber während des Exils verloren sind.“¹⁾

die einzige richtige Methode alles am rechten Platz vorzuführen“, dass Falaquera die Wissenschaft von der heiligen Schrift abge-sondert habe. Aus jenen Worten lässt sich dies aber nicht folgern, überhaupt da wir im Mōreh Hammōreh selbst an unzähligen Stellen sehen können, dass F. die Beiden vereinigt habe; z. B. p. 12, 15, 30, 37, 39, 40, 82, 83, 85, 87, 93, 94, 96, 99 u. s. w.

¹⁾ Nicht der Nationalstolz spricht aus dieser Aeusserung, auch nicht auf jüdischem Boden findet sich der Ursprung dieses Irrglaubens, er war sowohl bei den Arabern, als auch bei den Christen verbreitet. Die „lauteren Brüder“ sagen: „Als die verschiedenen Nationen ihre speziellen Vorzüge über die Thiere in Anwesenheit des Königs der Genien, Bivarasp, dessen Urtheil sie hören wollten, vorgetragen haben, rühmte sich der Grieche, nur in seinem Lande

genug aufgefasst wurden,¹⁾ und spottet über Maimûni, der in den naturwissenschaftlichen Fragen Aristoteles für die höchste Autorität gehalten hat.²⁾ Falaquera's philosophischer Sinn zeigt sich aber am meisten in seiner Kritik über die Môreh-Uebersetzung des Ibn Tibbon; er wollte nicht, dass durch den mindesten Uebersetzungsfehler der wahre Sinn des Môreh leiden soll.³⁾

Trotz des ernstesten Strebens konnte sich aber Falaquera doch nicht auf jene Stufe erheben, wo er die Ergebnisse der Philosophie hätte weiter entwickeln können. Alle seine Schriften sind von einem Geiste durchdrungen; sie führen alle den Stempel der Zeit. Das eigentliche Ziel seiner wissenschaftlichen Thätigkeit war ja nur, um die Uebereinstimmung der wissenschaftlichen Lehren mit dem traditionellen Glauben zu beweisen. Es war nicht genug, dass die hl. Schrift der Wissenschaft nicht widerspreche, die hl. Schrift musste sogar die Behandlung wissenschaftlicher Fragen in sich bergen. Dies will Falaquera beweisen, darum sind in seinen Werken streng philosophische Thesen mit Zitaten aus Bibel und Talmud verwebt.⁴⁾ Oft sind

¹⁾ Dasselbst p. 64, 95, 98, 100.

²⁾ Dasselbst p. 106.

³⁾ Dasselbst p. 149. Seine Kritik ist zwar scharf und sogar haarspaltend, jedoch gegen die Person Ibn Tibbons zeigt er die tiefste Ehrerbietung. „Ich weiss es — sagt F. p. 158 — wenn er während der Uebersetzung mehr aufmerksam gewesen wäre, so hätte auch er selber richtig übersetzen können.“ Hingegen gebraucht er auf Charisi einen sehr scharfen Ausdruck, wenn er sagt: ורובעתיק כן דומא פירי (p. 157). Darum hat Kaempf gar keinen Grund zu sagen (Tachkemoni, Berlin 1845, p. 3, Note 1), dass Ibn Tibbon von Seiten des Falaquera durch die „Nemesis“ verfolgt wurde, weil er sich unterstand die Moreh-Uebersetzung des Charisi zu kritisiren.

⁴⁾ Joel (Frankels Monatsschrift X, p. 92) folgert aus den folgenden Worten der Einleitung des Môreh Hammôreh: „In diesem Werke behandle ich nur philosophische Ansichten, hingegen die ins Gebiet der heiligen Schrift einschlagenden Fragen werde ich in meinen Erklärungen zur heiligen Schrift anführen, denn es ist

eindringenden Forscherinne des Falaquera verdanken wir es, dass er zu einer Zeit, wo man von den philosophischen Arbeiten des Gabirol nur sein kleines ethisches Werk kannte,¹⁾ „die Lebensquelle“ für die Nachwelt gerettet habe.²⁾ Im Alter von ungefähr 60 Jahren schrieb er sein grossartiges Werk, den Commentar zum Mòreh, Mòreh Hammòreh.³⁾ Da ist er schon mit seinen philosophischen Ansichten ins Reine gekommen; hier verfolgt Falaquera schon eine festgesetzte Richtung. Graetz⁴⁾ ist in seinem Urtheil ungerecht, wenn er Falaquera's Wissen bemengelnd sagt, F. habe nur die Ansichten der verschiedenen Philosophen neben einander gestellt, sei aber in ihre Tiefe nicht eingedrungen und habe keine genügende Distinctionsfähigkeit besessen. Eben das Gegentheil kann bei Falaquera wahrgenommen werden; denn er beweist, dass Gabirol in der „Lebensquelle“ durch ein Pseudo-Empedocles'sches Werk⁵⁾ beeinflusst wurde, dass die von Gabirol dem Platon zugeschriebenen Ansichten dem neoplatonischen Erklärer des Aristoteles, dem Themistius, entsprechen;⁶⁾ er beweist, dass Maimûni im Mòreh hauptsächlich dem Averroes gefolgt ist,⁷⁾ und macht auf jene Ansichten des Aristoteles aufmerksam, welche von Maimûni nicht richtig und nicht tief

Ibn Pakuda, Ibn Daud und Ibn Zaddik überhaupt nicht erwähnt. Wir können nicht voraussetzen, dass F. diese fünf Philosophen nicht gekannt hätte, er zitirt sie aber nicht, weil er in ihnen Nichts originales entdecken konnte, und F. citirt immer aus der ersten Quelle.

¹⁾ S den Brief des Jedaja Pinini in den Responsen des Ibn Adreth No. 418.

²⁾ Munk, *Mélanges* p. 274.

³⁾ נשלים זה הספר בשנת הארבעים על המשת אלמים ליצירה.

⁴⁾ VII, p. 251.

⁵⁾ *περι πέμπτης οδσίας* S. Einleitung des Mekor Chajim. Cfr. Munk, *Mélanges* p. 3 Note 1. Guttman, *die Phil. d. S. Ibn Gabirol*, Göttingen 1889, p. 24.

⁶⁾ Mòreh Hammòreh p. 96.

⁷⁾ Daselbst p. 6 und fast auf jeder Seite.

„Kinderspiel“ betrachtete, und begann das Studium ernster Wissenschaft. Es scheint, dass er erst im Alter von 30 Jahren begonnen habe Philosophie zu betreiben, bis dahin befasste er sich, den Anforderungen der Zeit gemäss, mit der heiligen Schrift und mit dem Talmud.¹⁾ Mit seinem Studium zugleich schrieb er auch seine Werke; sein allmähliges Fortschreiten in der Wissenschaft ist aus seinem Werken zu erkennen. Ihm war keine Wissenschaft zu profan; das einzige Ziel des Menschen ist das Wissen, und zur Erreichung dieses Zieles erachtete er die Aneignung eines jeden theoretischen Wissensfaches als notwendig. Im Alter von 35 Jahren waren ihm Hypokrates, Galenus, Al-Râsi, Is. b. Amram, Is. Israeli, Al-Sahrâvi, Ibn Sina und Averroës bereits als Aerzte²⁾ bekannt und spricht sein Urtheil über sie aus; ferner kannte er Saadia, Juda Chajjug, Ibn Ganâh und David Kimchi als Sprachforscher;³⁾ Ibn Gabirol, Sam. Hanagid, Juda Halevi, Mos. ibn Esra, Abr. ibn Esra, Mos. Kimchi, Is. ibn Giât, Juda ibn Giât und Jos. ben Abitur als Dichter;⁴⁾ auf dem Gebiete der Philosophie kannte er schon zu dieser Zeit aufs Gründlichste: Aristoteles, Alfarâbi, Ibn Sina, Averroës, Ibn Badsâ, die Encyclopädie der „lauteren Brüder“, mehrere pseudaristotelische Schriften und Maimuni. Falaquera lernt die Philosophie nicht aus dem Moreh, sondern durch eigene, gründliche Forschung der arabischen und hebräischen philosophischen Werke, welche ihm zugänglich waren, wurde er der grösste Denker seiner Zeit.⁵⁾ Nicht dem blossen Zufall, sondern dem tief

1) Mebakesch, p. 9. לחתל בחצי הימים . . . לשטר . . . וחתי יתן אל לבו . . . להחל בחצי הימים . . . ואחר הצות יתקן הנפש המשכלת הנפש מטומאת הגויה . . .

2) Mebakesch p. 31.

3) Daselbst p. 48.

4) Daselbst p. 53.

5) Seinem Forschergeiste ist es zuzuschreiben, dass er trotz seiner Bewandtheit in der philosophischen Literatur Saadia nur als Sprachforscher, Juda Halevi nur als Dichter kennt, und dass er

Auch er nahm an dem Streit seiner Zeit regen Antheil, welcher Umstand ihm keine Möglichkeit bieten konnte, sich auf das Niveau eines selbstständigen Philosophen zu erheben.

Seine Lebensverhältnisse sind völlig unbekannt. Die Geschichtsquellen wissen über diesen fruchtbarsten und wissenschaftlichsten Schriftsteller des 13. Jahrhunderts Nichts. Sein Zeitgenosse Men. Meiri kennt ihn nicht einmal dem Namen nach. Falaquera selber ist in seinen Werken so sehr objectiv, dass er seine eigene Person ganz in den Hintergrund stellt und lässt uns von seinen Lebensverhältnissen nichts ahnen. Nur aus der Einleitung seines Sepher Hamebakesch können wir entnehmen, dass er um 1226¹⁾ geboren wurde. Auch sein Todesjahr ist unbekannt, gewiss ist es jedoch, dass er noch im Jahre 1290 lebte,²⁾ u. z. in der Gegend von Barcellona.³⁾ Oeffentliches Amt hatte er keines, aus welchem Umstände es auch zu erklären ist, dass er vor seinen Zeitgenossen unbekannt blieb, und dass sein Name im amtlichen Streite um Maimuni nicht vorkommt. Er lebte zurückgezogen nur für die Wissenschaft.

In seiner frühen Jugend schrieb er Gedichte,⁴⁾ wandte sich aber bald von der Poesie ab, welche er nur als

wäre der Gebrauch des Namens Belcario zu empfehlen, nachdem wir aber augenscheinlichere Beweise nicht herbeizuführen vermögen, so sei auch hier nur das allgemein übliche Falaquera.

¹⁾ Er schrieb dieses Werk im Jahre 1264, als er bereits älter als 35 Jahre war; ועברו השנים נקודת השבעים וקרבה שנת הארבעים Wolf, Bibl. Hebr, I, p. 1125 (folgend dem Sabbatai ש"י p. 99) setzt F.'s Geburtsjahr in das Jahr 1509, und III, p. 1133 corrigirt er noch diesen Fehler auf 1409.

²⁾ In diesem Jahre schrieb er das letzte Werk, welches wir kennen.

³⁾ S. den Bannbrief im Minchath Kenaoth p. 181.

⁴⁾ S. die Einleitung des Mebakesch.

scharfe Kritik der griechischen und arabischen Philosophen der Philosophie eine neue Richtung gab, deren späterer Einfluss sich bereits bei Spinoza geltend gemacht hat¹⁾.

In diese bewegte Epoche des 13. Jahrhunderts fällt auch das Wirken des Schemtob b. Joseph ibn Falaquera.²⁾

¹⁾ S. die Abhandlung Joels in der Frankel'schen Monatsschrift, XI, p. 114.

²⁾ Der Name wird im Laufe dieser Abhandlung in dieser Form beibehalten, wenn sie auch an Wahrscheinlichkeit viel zu wünschen übrig lässt. Der Name wird in verschiedenster Form citirt. Palaquéra [Fürst, Bibl. Jüd. III, p. 62]. Palquira [Geiger, Melo Chofnaim p. 24, Dukes, Orient 1845, p. 147]. Palqueira (Dukes, Zur rabb. Spruchkunde, p. 76). Palquera [Steinschneider in der Zunz'schen Jubelschrift p. 35. Dukes, Orient 1848, p. 605, Zunz, Literaturgeschichte p. 481]. Palkeira [Wolf, Bibl. Hebr. I. p. 1125, III, p. 1133. Delitzsch, Orient 1840, p. 177]. Palkira (De Rossi I, p. 92, II, p. 41). Palqira [Delitzsch, Zur Gesch. d. jüd. Poesie, p. 45]. Phalkira [Buxtorf, Liber Cosri, p. 32]. Phalkera [Zunz, Gesam. Schrft. I, p. 39]. Phalchera [Gaffarelli im Suppl. zu Wolf, Bibl. Hebr. I, p. 11] und Falaquera [Munk, Kaufmann, Graetz, Güdemann, Guttman etc.]. Aber sogar im Hebräischen wird der Name verschiedenartig bezeichnet. פלקירא [der Brief Roman's in der Revue d. ét. juives, VIII, p. 89. Schem Hagedolim p. 36. Gabirol, Mekor Chajim, ed. Munk, p. 1]. פלקירה (Chananel Nepi p. 348). פלכרה [In der Pariser HS. des Igereth Havikuach]. בלקירה [In der Prager Edition des Ig. Hav. vom Jahre 1610]. פלאקיר [Zori Hajagon ed. Cremona]. פלקרייה [In allen Moreh Hammoreh-Handschriften und in der Pressburger Edition]. — Es ist sehr wahrscheinlich, dass der Familienname des Schemtob auf die französische Stadt Beaucaire zurückzuführen sei, deren Name im Mittelalter Bellicadrum war. [Graesse, Orbis latinus, Dresden 1861, p. 29]. Aus dieser Stadt stammte der Lehrer des Cardinals Carl von Lothringen „Belcarius de Peguillon“ [Wachler, Gesch. d. hist. Forsch. I, p. 351], woraus zu ersehen ist, dass diese Stadt in der bestimmten Form zur Bezeichnung der Namen im Gebrauche war. Die Worte בלקירה und פלקרייה weisen genügend darauf hin, dass der Name Schemtob's בלקרייה war, welches nichts anderes ist, als Belcario. In Spanien hat sich das ב auf פ abgeschwächt und infolge eines zufälligen Stellenwechsels des י ist das Wort פלקירה entstanden. Darum

mittelbaren Erkenntnisse viel mehr würdigt, als das, was ihm der Rationalismus oder die Religionsdokumente bieten, dann erachten wir es als etwas Natürliches, dass die spanischen Gelehrten ihre Bestrebungen ununterbrochen dahin richten, um es zu beweisen, dass dem selbstständigen, freien aber richtigen Denken die Forderungen des traditionellen Glaubens nicht nur entsprechen, sondern auch dass wahre Frömmigkeit nur durch je tieferes Denken und je breiteres Wissen erreicht werden könne.

Streitschriften dieser Art bilden die philosophische Literatur dieses Jahrhunderts. Der äusseren Form nach sehr mannigfaltig, der innere Kern aber, der eigentliche Gegenstand ist überall derselbe. Die in alle Zweige der philosophischen Fragen eingreifenden Abhandlungen verfolgen bei Weitem nicht jenes Ziel, dass sie die vorhandenen Ideen weiter entwickeln, sondern um durch eingehende Behandlung der bekannten Gedanken die Antimaimunisten von der Wichtigkeit des philosophischen Denkens, wie auch von dessen Uebereinstimmung mit den traditionellen Lehren zu überzeugen. Darum ist es auch nicht Wunder zu nehmen, wenn in dieser Epoche die Thesen des Aristoteles und der arabischen Philosophen so unumstösslich wahr gehalten wurden, wenn die philosophische Literatur dieses Zeitalters nichts anderes ist, als eine blosser Reproduktion jener Denker. Diese Epoche war unumgänglich nothwendig, auf dass die Ideen im heissen Kampfe geklärt werden, und dass die Macht der schädlichen Reaction gänzlich umgestossen werde. Und wirklich, als der Bannspruch aus Damaskus im Jahre 1290 die Antimaimunisten zum Schweigen gebracht hatte, und die Autorität Maimunis und des philosophischen Denkens befestigte, da beginnt eine neue Epoche, in welcher man der Philosophie ruhiger obliegen konnte, dessen Umstandes wohlthätige Wirkung schon bei dem ersten Vertreter dieser Zeit, bei Gersonides wahrzunehmen ist, der durch seine

Mangels an Selbstständigkeit kann dieses Jahrhundert doch als die Glanzperiode des jüdischen Scholastizismus bezeichnet werden. Maimuni hat es ausgesprochen, der traditionelle Glaube und die Lehren der heiligen Schrift können und dürfen den Resultaten der Wissenschaft nicht widersprechen, dass zur Erreichung der wahren Glückseligkeit die philosophischen Studien unumgänglich notwendig seien; und um diesen Punkt wendet sich der gegen Maimuni gerichtete Kampf, welcher erst zu Ende dieses Jahrhunderts seinen Ablauf nimmt. Maimuni konnte nur in Spanien¹⁾ Anhänger finden, nur dort kannte man den wahren Werth der Wissenschaft, nachdem die ausschliesslich arabisch abgefasste wissenschaftliche Literatur nur dort ihre Würdigung suchen musste. Die spanischen Juden gaben ihrer Vorliebe für die Wissenschaft in schwungvollen Gedichten, wie auch in schöner Prosa, in trockenen philosophischen Abhandlungen, wie auch in humoristischen Romanen und Erzählungen in der Form von Thierfabeln beredten Ausdruck. Jedoch nicht nur aus diesem Grunde allein ist das eifrige Eintreten der spanischen Juden für die Sache Maimunis erklärbar. In Spanien — im Lande der hervorragendsten arabischen Philosophen — hatten die Juden Gelegenheit genug bekannt zu werden mit dem arabischen Sufismus, dessen Grundgedanken die mystische Vereinigung mit Gott und die Vertiefung in Sein Wesen war. Diese mystische Richtung finden wir auch bei Maimuni, und wenn wir noch in Betracht nehmen, einerseits, dass die Kabbala und der Sohar auf spanischem Boden ihren Wurzel fassten und gediehen, — welcher Umstand für die Neigung der Spanier zum Mystizismus zeugt, — andererseits wieder, dass der Mystiker²⁾ die eigenen, un-

¹⁾ Güdemann, Unterrichtswesen während der span.-arab. Periode. Wien 1873, p. 143.

²⁾ Schreiner, Die Religionsbewegungen des Islam in den ersten vier Jahrhunderten. Budapest 1889, p. 34 ff.

können jene durchaus nicht als Fortsetzung der maimunischen Religionsphilosophie betrachtet werden, nachdem einerseits nicht er das zu bearbeitende Material geliefert hat, sondern nur seine missverstandenen und unrichtig erklärten Ansichten haben die bereits vorhandenen Funken angefacht, welche alsbald wie Schnellfeuer in jede Richtung sich ausdehnte, jede Errungenschaft der früheren Zeitalter verzehrend, erdrückend das reine und klare Denken, wie auch andererseits die Ansichten Maimunis, bezüglich der allegorischen Schrifterklärung, nur darauf abgezielt waren, dass die Lehren der heiligen Schrift den Resultaten der Wissenschaft nicht widersprechen, hingegen hat die Allegorie im Sohar und in der typologischen Schrifterklärung einen ganz anderen Weg eingeschlagen und ist ausschliesslich in den Dienst der Mystik gestanden. Demnach kann diese Richtung im Zusammenhange mit der Philosophie des 13. Jahrhunderts nicht behandelt werden.

In den philosophischen Schriften dieser Epoche — und da kann natürlich nur von Spanien die Rede sein — finden sich dieselben Ideen und Resultate, welche schon bei Maimuni zum endgiltigen Abschluss gelangt waren, nur in der äusseren Form zeigen sie etwas Neues. Trotz dieses

über die allegorische Schrifterklärung hatten grossen Einfluss auf die Entstehung des Sohar, dessen eigentlicher Grundgedanke nur der ist, dass die Erzählungen und Gesetze der hl. Schrift keinen einfachen, wörtlich zu nehmenden, sondern einen geheimnissvollen Sinn haben. Diese Begegnung ist kein blosser Zufall in einer Zeit, wo der Kampf gegen Maimuni geführt wurde. Was jene typologische Schrifterklärung anbelangt, da hat Kaufmann bereits nachgewiesen, dass ihr Ursprung nicht auf Maimuni, sondern auf Philo, dessen Ansichten auf dem Wege der Kirchenväter wieder zu den Juden gekommen waren, zurückzuführen sei [S. Kaufmann, Sim. b. Jos. Sendschreiben an Men. b. Salomon in der Zunz'schen Jubelschrift p. 145], aber der unmittelbare Beweggrund dafür, warum diese Schrifterklärungsart so rasch um sich gegriffen habe, ist doch nur in Maimuni zu finden.

Das 13. Jahrhundert, welches als das unfruchtbarste Zeitalter der mittelalterlichen jüdischen Literatur gekennzeichnet werden kann, bietet, wie in allen Zweigen der Wissenschaft, so auch auf dem Gebiete der Philosophie nur dem Forscher der Culturgeschichte wichtige und charakteristische Daten; die Fortentwicklung der philosophischen Ideen, wie sie einerseits bei Averroës und andererseits bei Maimuni bereits aufgefunden werden können, weisen in dieser Epoche gar keinen Fortschritt auf. Dieses Jahrhundert war zwar sehr fruchtbar in der Hervorbringung philosophischer Werke, sie können aber bloß vom bibliographischen Standpunkte aus in Betracht gezogen werden, da sie in jeder Hinsicht nur die Wiederholungen des Maimuni und der arabischen Philosophen sind ohne jedwede Originalität.

Doch muss hier von einer neuen Richtung Erwähnung gethan werden, sonst wäre dieses Urtheil nur einseitig. In diese Zeit fällt nämlich das Aufblühen der Kabbala und die Entstehung des Sohar, welches aber ausschliesslich in den Kreis der Religionsphilosophie gehört. Es ist zwar eine unbestreitbare Thatsache, dass der Hauptbeweggrund sowohl für das Aufblühen der Kabbala und für die Entstehung des Sohar, wie auch für die extreme typologische Schrifterklärung nur in Maimuni¹⁾ zu finden sei, doch

¹⁾ Die im Vorworte des Moreh mitgetheilten Ansichten Maimunis

Druck von H. Itzkowski, Berlin.

113816

Meinem hochverehrten Lehrer,
Herrn Prof. Dr. David Kaufmann,
in vorrichtlicher Hochachtung,
Csurgó den 4. III. 1887.

DAS

Stuetzung

BUCH DER GRADE

VON

SCHEMTOB B. JOSEPH IBN FALAQUERA.

Nach Handschriften herausgegeben und mit einer
Einleitung versehen

von

Dr. Ludwig Venetianer

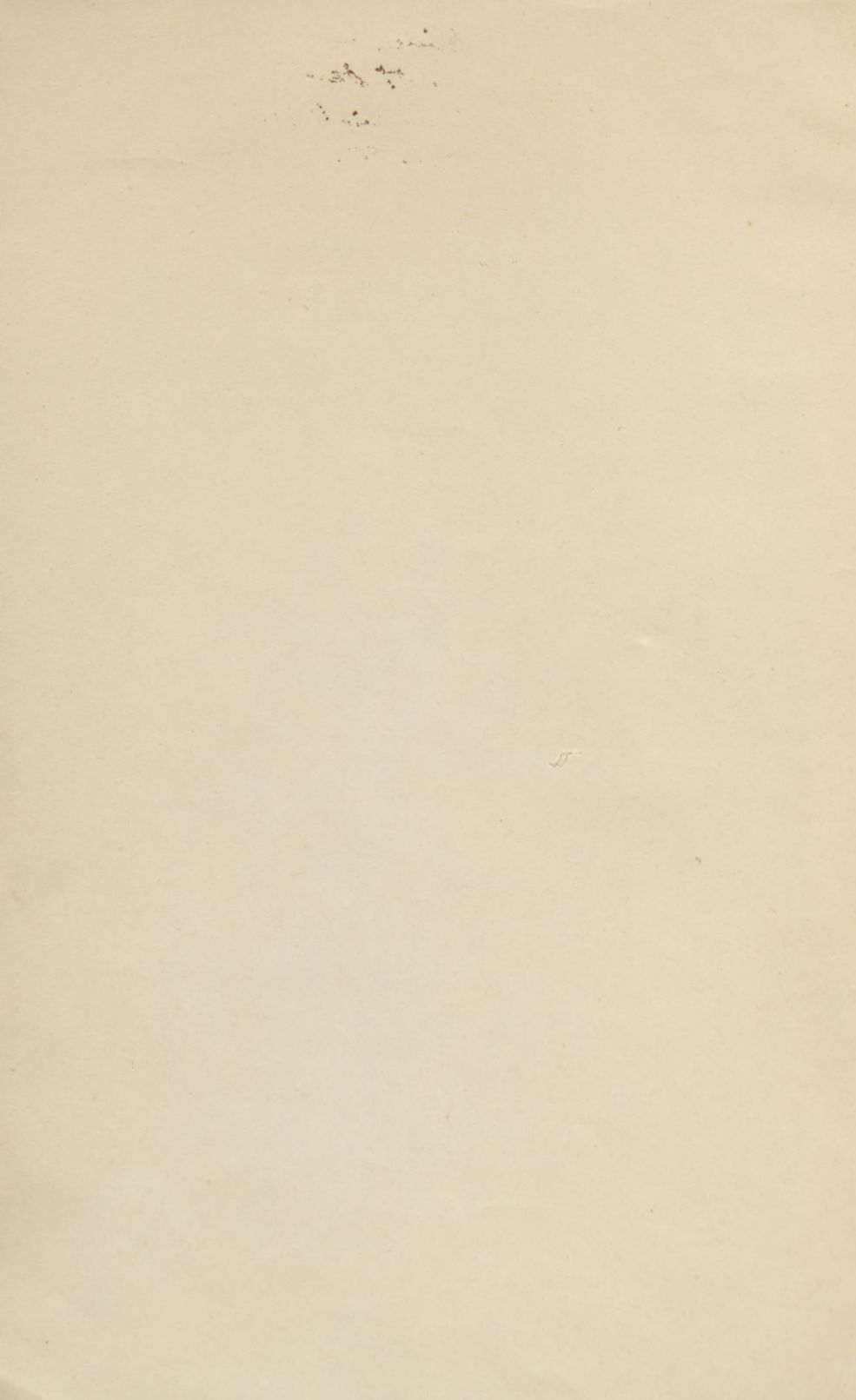
Bezirksrabbiner und Gymnasial-Professor in Csurgó.

BERLIN.

Verlag von S. Calvary & Co.

1894.

519

ETICH DER GRADIK

WILHELM V. JOSEPH BEN PALAQUERA

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARY
ANN ARBOR, MICHIGAN

B
519.

4 519

DAS
BUCH DER GRADE
VON
SCHEMTOB B. JOSEPH IBN FALAQUERA.

Nach Handschriften herausgegeben und mit einer
Einleitung versehen

VON

Dr. Ludwig Venetianer
Bezirksrabbiner und Gymnasial-Professor in Csurgó.

BERLIN.

Verlag von S. Calvary & Co.

1894.